

IHMISOIKEUSKESKUS
MÄNNISKORÄTTSCENTRET
HUMAN RIGHTS CENTRE

PERUS- JA IHMISOIKEUSTUTKIMUKSESTA SUOMESSA

- asiantuntijoiden näkemyksiä

IHMISOIKEUSKESKUS
ASSI HARKOMA

Perus- ja ihmisoikeustutkimuksesta Suomessa - asiantuntijoiden näkemyksiä

IHMISOIKEUSKESKUS

ASSI HARKOMA

Ihmisoikeuskeskuksen sähköinen julkaisu

© Ihmisoikeuskeskus

Ihmisoikeuskeskus
Arkadiankatu 3
00101 Helsinki

Kielenhuolto ja editointi: Kristiina Kouros ja Susan Villa
Taitto: Joonas Tupala

ISBN (PDF) 978-952-7117-26-2

IHMISOIKEUSKESKUS on itsenäinen ja riippumaton asiantuntijaelin. Se edistää perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista ja lisää ihmisoikeustoimijoiden välistä yhteistyötä ja tiedonvaihtoa Suomessa. Ihmisoikeuskeskus on perustettu vuonna 2012. Keskuksen lakisääteisiin tehtäviin kuuluu perus- ja ihmisoikeuksiin liittyvän tutkimuksen edistäminen.

Ihmisoikeuskeskuksen Selvitys perus- ja ihmisoikeustutkimuksesta Suomessa julkaistiin vuonna 2017. Selvitys on tehty yhteistyössä Lapin yliopiston Arktisen keskuksen Pohjoisen ympäristö- ja vähemmistöoikeuden instituutin kanssa.

I Yhteenveto	6
1 Yhteenveto Sammanfattning	7
2 Selvitys perus- ja ihmisoikeustutkimuksen kehitysvälineenä	16
2 Selvitys perus- ja ihmisoikeustutkimuksen kehitysvälineenä	17
2.1 Selvityksen lähtökohdat	17
2.2 Perus- ja ihmisoikeustutkimuksen tila ja tulevaisuus	20
2.2.1 Tutkimuksen tila	20
2.2.2 Tulevaisuuden haasteet	24
3 Perus- ja ihmisoikeustutkimus Suomessa	28
3 Perus- ja ihmisoikeustutkimus Suomessa	29
3.1 Perus- ja ihmisoikeusrelevantti tutkimus	29
3.1.1 Oikeuksien osuus tutkimuksen substanssista	29
3.1.2 Perus- ja ihmisoikeustutkijaksi identifioituminen	30
3.1.3 Tutkimuksen esiintyminen eri tieteen- ja tutkimusalioilla	31
3.1.4 Tutkimuksen kohdistuminen ja jakautuminen	35
3.1.5 Tutkimuksessa käytetyt metodit	36
3.2 Tutkimusta tuottavat tahot	38
3.2.1 Keskeiset tutkimusinstituutit ja tiedekunnat	38
3.2.1.1 Åbo Akademin ihmisoikeusinstituutti	39
3.2.1.2 Erik Castrén -instituutti	41
3.2.1.3 Pohjoisen ympäristö- ja vähemmistöoikeuden instituutti	41
3.2.1.4 Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta	42
3.2.1.5 Turun yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta	43
3.2.1.6 Tampereen yliopisto	43
3.2.2 Muut tutkimusta tuottavat tahot	44
3.2.2.1 Muut yliopistot	44
3.2.2.2 Valtioneuvosto, ministeriöt, valtuutetut ja ihmisoikeuskeskus	44
3.2.2.3 Ulkopoliittinen instituutti	46
3.2.2.4 Valtion tutkimusta tuottavat laitokset	46
3.2.2.5 Ihmisoikeusliitto	47
3.2.2.6 Muut kansalaisjärjestöt ja yhdistykset	47
3.3 Perus- ja ihmisoikeuksia koskevat tutkimusaiheet	48
3.3.1 Historia, teoria, filosofia ja käsitteet	49
3.3.2 Yleiset opit, perusoikeudet, kansainväliset ihmisoikeussopimukset, valvontajärjestelmät ja instituutiot	49
3.3.3 Taloudelliset, sosiaaliset ja sivistykselliset oikeudet	50
3.3.4 Perus- ja ihmisoikeudet rikos- ja prosessioikeudessa sekä siviilioikeudessa	51
3.3.5 Rasismi, syrjintä ja syrjimättömyys	51
3.3.6 Perus- ja ihmisoikeustutkimus ja eri ihmisryhmät	52
3.3.6.1 Naiset	52
3.3.6.2 Lapset	52
3.3.6.3 Ikääntyneet henkilöt ja vanhuks	53
3.3.6.4 Työntekijät	54
3.3.6.5 Vähemmistöt	54

3.3.6.6 Alkuperäiskansat	54
3.3.6.7 Vammaiset henkilöt	55
3.3.6.8 Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt	55
3.3.6.9 Pakolaiset, maahanmuuttajat ja muut ulkomaalaiset	56
3.3.7 Kielelliset ja kulttuuriset oikeudet	57
3.3.8 Demokratia, kansalaiset ja valta	57
3.3.9 Sananvapaus ja muut viestinnälliset oikeudet	58
3.3.10 Turvallisuus ja valvonta	58
3.3.11 EU ja ihmisoikeudet	59
3.3.12 Ulko- ja turvallisuuspolitiikka	59
3.3.13 Kehitysyhteistyö ja kehityspolitiikka	59
3.3.14 Sodat, konfliktit ja kriisitilanteet	60
3.3.15 Uskonto	60
3.3.16 Ympäristö ja ilmastonmuutos	60
3.3.17 Yritykset ja ihmisoikeudet	61
3.3.18 Ihmisoikeuskasvatus- ja koulutus	61
3.3.19 Muut aiheet	61
4 Tutkimuksen aktiivinen ja pitkäjänteinen edistäminen	64
4 Tutkimuksen aktiivinen ja pitkäjänteinen edistäminen	65
4.1 Tutkimuksen periaatteet ja laajemmat tavoitteet	65
4.1.1 Eettisyys, luotettavuus ja korkea laatu	65
4.1.2 Tutkimus osana laajempaa kontekstia	66
4.1.3 Kansainvälistyminen	66
4.1.4 Oikeuksien etusija ja lävistävyys	67
4.1.5 Laaja-alaisuus	68
4.1.6 Moninaisuus ja inklusiivisuus	68
4.1.7 Monitieteinen tutkimus	68
4.1.8 Riippumattomuus, vapaus ja integriteetti	69
4.1.9 Tutkimus vallankäytön ja legitimiisyyden mittapuuna	70
4.1.10 Vaikuttavuus	70
4.1.11 Kriittinen tutkimus	71
4.2 Tulevaisuuden tutkimustarpeet	72
4.2.1 Tutkimuksen lähtökohdat ja menetelmät	72
4.2.2 Perustutkimus ja yleiset opit kivijalkana	73
4.2.3 Taloudelliset, sosiaaliset ja sivistykselliset oikeudet	75
4.2.4 Maahanmuutto ja pakolaisuus	76
4.2.5 Verkkomaailma, digitalisaatio ja uusi teknologia	76
4.2.6 Syrjimättömyys, syrjintä ja rasismi	77
4.2.7 Eri ihmisryhmien oikeudet	77
4.2.7.1 Naiset	77
4.2.7.2 Lapset	77
4.2.7.3 Työntekijät	77
4.2.7.4 Vähemmistöt	78
4.2.7.5 Alkuperäiskansat	78
4.2.7.6 Vammaiset henkilöt	78

4.2.7.7 Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt	79
4.2.7.8 Haavoittuvassa asemassa olevien ryhmät	79
4.2.7.9 Marginalisoituneet ryhmät	79
4.2.7.10 Yksilön ja ryhmän oikeudet	80
4.2.8 Demokratia ja kieli	80
4.2.9 Valta ja resurssit	80
4.2.10 Euroopan unioni ja ihmisoikeudet/Euroopan ihmisoikeustuomioistuin	81
4.2.11 Ulko- ja turvallisuuspolitiikka	81
4.2.12 Sodat ja kriisitilanteet	81
4.2.13 Uskonto	82
4.2.14 Ympäristö ja globalisaatio	82
4.2.15 Yritysmaailma	82
4.2.16 Ihmisoikeuskasvatus ja -koulutus	82
4.2.17 Oikeuksien tosiasiallinen toteutuminen	83
4.2.18 Tutkimuksen painottuminen	83
4.3 Tutkimusta tukevat ja edistävät konkreettiset toimet	84
4.3.1 Yhteistyön kehittäminen	84
4.3.1.1 Verkostot ja yhteistyön kehittäminen	84
4.3.1.2 Yhteistyön muotoja	87
4.3.2 Resurssit	90
4.3.3 Tutkijoiden yhteiskunnallinen vaikuttavuus	92
4.3.4 Monitieteinen perus- ja ihmisoikeustutkimus	94
4.3.5 Ihmisoikeuskasvatus ja -koulutus	95
4.3.6 Ihmisoikeuskeskus	97
Liitteet	98
LIITE 1 PERUS- JA IHMISOIKEUSTUTKIMUSTA KOSKEVAT HAASTATTELUT	99
LIITE 2 VERKKOKYSELY PERUS- JA IHMISOIKEUSTUTKIMUKSESTA SUOMESSA	101
LIITE 3 ENSISIJAISET TUTKIMUSALAT	103
LIITE 4 TOISSIJAISET TUTKIMUSALAT	104

Yhteenveto

1 Yhteenveto Sammanfattning

Perus- ja ihmisoikeustutkimus on tärkeää ihmisoikeuksien kehittymiselle ja viimekädessä toteutumiselle. Perus- ja ihmisoikeustutkimuksen edistäminen Suomessa kuuluu vuonna 2012 perustetun Ihmisoikeuskeskuksen lakisääteisiin tehtäviin. Voidakseen toteuttaa tätä tehtävää, Ihmisoikeuskeskus selvitti tutkijoiden ja muiden asiantuntijoiden näkemyksiä perus- ja ihmisoikeustutkimuksen tilasta ja tulevaisuudesta Suomessa.

Selvitys toteutettiin haastattelemalla aiheesta 24 kokenutta asiantuntijaa. Tietoa kerättiin myös verkkokyselyn avulla, jota levitettiin yliopistojen ja muiden tutkimusta tuottavien tahojen keskuudessa. Kyselyyn saatiin noin 200 vastausta.

Selvityksessä ei haluttu keskittyä pelkääntään eikä ensisijaisesti oikeustieteiden alalla tehtyyn tutkimukseen, vaan haluttiin kattaa kaikki perus- ja ihmisoikeusrelevantti tutkimus Suomessa. Osaksi selvityksen kattamaa tutkimusta laskettiin siten varsinaisen perus- ja ihmisoikeuksiin keskittyvän tutkimuksen lisäksi myös sellainen tutkimus, josta on löydettävissä perus- ja ihmisoikeusulottuvuus. Selvityksessä pyrittiin siihen, että eri tieteenaloille hajanaisesti levittyvä tutkimus nähtäisiin yhtenä kokonaisuutena ja että perus- ja ihmisoikeustutkimus määriteltäisiin laajassa mielessä myös tulevaisuudessa, mikä itsessään voisi edistää esimerkiksi monitieteellistä perus- ja ihmisoikeustutkimusta.

Forskningen om de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna är viktig för utvecklingen och i sista hand för förverkligandet av de mänskliga rättigheterna. Människorättscentret, som grundades 2012, har i lag fått i uppdrag att främja forskningen om de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna i Finland. För att genomföra denna uppgift utredde Människorättscentret vilka åsikter forskare och andra sakkunniga har om forskningens tillstånd och framtid i Finland.

Utredningen gjordes genom att intervjuva 24 erfarna sakkunniga i ämnet. Data samlades också in med hjälp av en webbenkät vid universitet och bland andra forskare. Cirka 200 personer svarade på enkäten.

I utredningen ville man inte fokusera endast eller ens i första hand på forskning inom juridiken, utan målet var att inkludera all forskning som är relevant för de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna i Finland. Utöver den egentliga forskningen om de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna omfattade alltså den forskning som inkluderades i utredningen också forskning med en dimension av dessa rättigheter. I utredningen strävade man efter att se forskningen som är fördelad mellan olika vetenskapsområden som en helhet och att ge forskningen om de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna en

Yleisellä tasolla asiantuntijat arvioivat perus- ja ihmisoikeustutkimuksen tilan olevan hyvä. Esitettiin, että perus- ja ihmisoikeustutkimukseen löytyy Suomesta vahvaa osaaamista, minkä ansiosta se on vakiinnuttanut asemansa tutkimusalana viimeisten vuosikymmenien aikana. Tutkimuksen arvioidaan olevan kuitenkin suhteellisen kansallista, minkä vuoksi tutkijoiden toivotaan tulevaisuudessa tuottavan enemmän kansainvälisen tason julkaisuja.

Selvityksen perusteella voidaan sanoa, että perus- ja ihmisoikeustutkimusta tehdään nykyään määrällisesti paljon ja se on sisällöllisesti moniulotteista. Kriittisellä perus- ja ihmisoikeustutkimuksella voidaan sanoa olevan oma tärkeä roolinsa alalla. Toisaalta laajalla ja hajanaisella tutkimuskentällä tuotetun tutkimuksen arvioidaan olevan pistemäistä, jolloin tutkimusaiheiden valinta ja tutkimuksen esiintyminen eri tieteenaloilla voi olla suhteellisen sattumanvaraista ja pysähtyneempää kuin 90-luvulla.

Aineistosta nousi selkeästi esiin kaksi merkittävää haastetta: oikeuksia koskevan asiantuntemuksen ja tutkimuksen kyseenlaistaminen valtionhallinnon taholta ja julkisessa keskustelussa, sekä tutkimusrahoitukseen kohdistuneet leikkaukset. Yhteiskunnallisen tilanteen nähdään ajavan tutkimusta ahtaamalle, minkä pelätään johtavan tutkimuksen määrälliseen vähenemiseen ja tutkimustee-
mojen kaventumiseen.

Aineistossa kannustettiin tutkijoita pohtimaan oman tutkimusalan ja perus- ja ihmisoikeuksien yksioikoisen puolustamisen sijaan syvällisemmin ilmapiirin muutokseen johtuneita syitä, joita ei voida kytkeä ainoastaan taloudellisiin kysymyksiin. Lisäksi toivottiin keskustelua siitä, miten muuttuneisiin olosuhteisiin kannattaisi reagoida.

Tutkimuskentän toivottiin heräävän yhteiskunnalliseen tilanteeseen ja vastaavan siihen erilaisilla aktiivisilla toimilla, kuten ottamalla osaa yhteiskunnalliseen keskusteluun, ehkäisemällä yhteiskunnan polarisoitumista,

bredare definition också i framtiden, vilket i sig kan främja exempelvis tvärvetenskaplig forskning om de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna.

På ett allmänt plan ansåg de sakkunniga att situationen är gynnsam inom forskningen om de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna. Man förde fram att kompetensen är hög inom forskningen om de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna i Finland, vilket har lett till en etablerad ställning som forskningsområde under de senaste decennierna. Forskningen bedöms emellertid vara relativt nationellt avgränsad och man önskar att forskarna i framtiden ska producera fler publikationer på internationell nivå.

Utredningen visar att forskningen om de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna numera är omfattande och innehållsmässigt varierande. Kritisk forskning om de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna kan anses spela en egen, viktig roll inom området. Forskningen som produceras inom det omfattande och splittade forskningsfältet betraktas å sin sida som fokuserad på vissa punkter, så att valet av forskningsteman och förekomsten av forskning inom olika vetenskaper kan vara relativt slumpmässig och mer stagnerad än på 90-talet.

Två viktiga utmaningar framkom tydligt ur materialet: ifrågasättandet av sakkunskapen och forskningen om rättigheterna från statsförvaltningens sida och i den offentliga debatten, samt nedskärningarna i forskningsfinansieringen. Samhällssituationen anses göra forskningen allt mer trängd och man befarar att det kan leda till en mindre mängd forskning och mer begränsade forskningsteman.

I stället för att enkelspårigt försvara sitt eget forskningsområde samt de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna uppmuntrades forskarna i materialet att djupare begrunda de orsaker till den förändrade stämningen, som inte kan kopplas enbart till ekonomiska frågor. Dessutom hoppades man på en

ajattelemalla strategisemmin tutkimusaiheiden valintaa ja rahoituksen hakemista sekä voimaannuttamalla tutkijayhteisöä ensin sisältäpäin ja käyttämällä tutkimusta sen jälkeen yhteiskuntaa rakentavana voimana. Arveltiin, että näin perus- ja ihmisoikeuksia ei nähtäisi suuren yleisön ja päätöksentekijöiden silmissä niinkään kehitystä estävänä tai hidastavana tekijänä, vaan oikeuksien sisällyttäminen muun muassa yhteiskunnallisiin uudistuksiin koettaisiin positiivisena ja mahdollisia ongelmia ennaltaehkäisevänä toimena.

Selvityksen avulla kerättiin tietoa nykytutkimuksesta. Perus- ja ihmisoikeuksien prosentuaalinen osuus tutkimuksen substanssista vaihtelee suuresti. Oikeuksiin keskittyvää tutkimusta on lähes yhtä paljon kuin muihin aiheisiin pääasiallisesti kohdistuvaa tutkimusta, joka sisältää oikeuksia koskevan ulottuvuuden. Tämän vuoksi perus- ja ihmisoikeusrelevantin tutkimuksen alalta voi löytää perus- ja ihmisoikeustutkijana itseään pitäviä ihmisiä, alalle jossain määrin identifioituvia tutkijoita, mutta myös toisille tutkimusaloille ensisijaisesti identifioituvia henkilöitä.

Perus- ja ihmisoikeustutkimusta tehdään laajasti eri tieteen- ja tutkimusaloilla. Vallitsevana tieteenalana ovat yhteiskuntatieteet, jossa perus- ja ihmisoikeustutkimuksen kannalta suosituimmat tarkemmat tutkimusalat olivat oikeustieteiden jälkeen yhteiskunta- ja sosiaalipolitiikka/sosiaalityö, kasvatustieteet, sosiologia/väestötiede, sosiaalitieteet, historiatieteet, kielitieteet ja nais- ja sukupuolen tutkimus. Huomionarvoista on, että perus- ja ihmisoikeustutkimus lävistää kuitenkin kaikki tieteenalat, kuten humanistiset tieteet, lääke- ja terveystieteet, luonnontieteet, tekniikan ja maatalous- ja metsätieteet.

Tutkimusta tehdään ennen kaikkea yliopistoissa ja niiden alaisissa tutkimuslaitoksissa, mutta sitä tuottavat myös muut tahot, kuten valtion tutkimuslaitokset, valtioneuvosto tai ministeriöt, kansalaisjärjestöt ja konsulttifirmat sekä vapaat tutkijat. Keskeisimpiä tutki-

debaatt om hur det lönar sig att reagera på de förändrade förhållandena.

Man önskade att forskningsfältet vaknar upp till samhällssituationen och reagerar på den med olika aktiva åtgärder, såsom att delta i samhällsdebatten, förebygga polarisering i samhället, tänka mer strategiskt kring angående valet av forskningsteman och finansieringsansökningar samt stärka forskarsamfundet, först inifrån och därefter genom att använda forskningen som en kraft som bygger upp samhället. Man föreställde sig att de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna på det här sättet inte skulle ses av allmänheten och beslutsfattarna som ett hinder eller en fördröjande faktor för utvecklingen, utan att införandet av rättigheterna i bland annat samhällsreformer skulle upplevas som en positiv åtgärd som förebygger eventuella problem.

Information om dagens forskning samlades in med hjälp av utredningen. Den procentuella andelen av substansen som utgörs av forskning om de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna varierar kraftigt. Forskning med fokus på rättigheterna och forskning med annan huvudsaklig inriktning, som inkluderar en dimension av dessa rättigheter, förekommer i nästan lika stor utsträckning. Därför kan det inom den forskning som är relevant för de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna finnas personer som betraktar sig själva som forskare i de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna samt forskare som i viss mån identifierar sig med området, men också personer som huvudsakligen identifierar sig med andra forskningsområden.

Forskning om de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna bedrivs inom flera olika vetenskaps- och forskningsområden. Det dominerande vetenskapsområdet är samhällsvetenskaperna, där de mest populära exaktare vetenskapsområdena med tanke på forskningen om de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga

musta tuottavia tahoja ovat Åbo Akademin ihmisoikeusinstituutti, Helsingin yliopiston Erik Castrén -instituutti ja Lapin yliopiston Arktisessa keskuksessa sijaitsevaa Pohjoisen ympäristö- ja vähemmistöoikeuden instituutti, sekä Turun ja Helsingin yliopistojen oikeustieteelliset tiedekunnat sekä Tampereen yliopisto. Muistakin yliopistoista ja ammattikorkeakouluista löytyy perus- ja ihmisoikeustutkimusta.

Ihmisoikeusinstituuteissa tutkimusta tehdään etenkin kansainvälisen oikeuden ja ihmisoikeuksien näkökulmasta. Åbo Akademin ihmisoikeusinstituutissa keskitytään klassisiin perus- ja ihmisoikeuksiin ja niiden edistämiseen, Erik Castrén -instituutissa tehdään teoreettista ja kriittistä tutkimusta, kun taas Pohjoisen ympäristö- ja vähemmistöoikeuden instituutin nimi kertoo paljon yksikön tutkimusprofiilista.

Turun ja Helsingin yliopistojen oikeustieteellisissä tiedekunnissa perus- ja ihmisoikeustutkimusta tehdään erityisesti valtiosääntöoikeuden oppialalla, painottuen perusoikeuksiin. Lisäksi Tampereen yliopistossa tehdään perus- ja ihmisoikeustutkimusta erityisesti Johtamiskorkeakoulun yksikössä julkisoikeuden puolella perusoikeuksista ja Euroopan ihmisoikeussopimuksesta.

Selvityksen perusteella voidaan todeta, että tutkimus kohdistuu lähes yhtä paljon kansainvälisen kuin kansallisen tason kysymyksiin. Sisällöllisesti tutkimuksen keskiössä näyttäisivät edelleen olevan perinteisiin kansainvälisiin ihmisoikeuksiin perustuvat KP-oikeudet ja TSS-oikeudet jotakuinkin yhtä suurella osuudella.

Tutkijoiden tuottaman perus- ja ihmisoikeustutkimuksen aiheet ovat moninaiset. Teemat pitävät sisällään perinteisiä tutkimusaiheita, jotka luovat tietyllä tapaa tutkimuksen perustan, kuten ihmisoikeuksien historia, teoria ja käsitteet sekä yleisten oppien kehittäminen, yksittäiset perus- ja ihmisoikeudet ja oikeuksien valvontajärjestelmät sekä kansalasiin, valtaan ja yleensäkin politiik-

rättigheterna efter juridik var samhälls- och socialpolitik/socialarbete, pedagogik, sociologi/demografi, sociala vetenskaper, historiska vetenskaper, språkvvetenskaper samt kvinno- och könsforskning. Beaktansvärt är att forskningen om de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna genomsyrar alla vetenskapsområden, såsom humanistiska vetenskaper, medicin och hälsovetenskaper, naturvetenskaper, teknik samt lantbruks- och skogsvetenskap.

Forskning bedrivs framför allt vid universiteten och deras forskningsinstitutioner, men även av andra aktörer, såsom staten, forskningsanstalterna, statsrådet eller ministerierna, medborgarorganisationer och konsultfirmor samt självständiga forskare. De viktigaste aktörerna som bedriver forskning är Institutet för mänskliga rättigheter vid Åbo Akademi, Erik Castrén-institutet vid Helsingfors universitet och Institutet för nordisk miljö- och minoritetsrätt, som är beläget i Arktiska centret vid Lapplands universitet, samt de juridiska fakulteterna vid Åbo och Helsingfors universitet och Tammerfors universitet. Även andra universitet och yrkeshögskolor bedriver forskning om de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna.

Vid instituten för mänskliga rättigheter bedrivs forskning framför allt med fokus på internationell rätt och mänskliga rättigheter. Institutet för mänskliga rättigheter vid Åbo Akademi fokuserar sin forskning på den klassiska grundläggande fri- och rättigheterna och mänskliga rättigheterna, Erik Castrén-institutet bedriver teoretisk och kritisk forskning, medan Institutet för nordisk miljö- och minoritetsrätt forskar i just miljö- och minoritetsrätt.

De juridiska fakulteterna vid Åbo och Helsingfors universitet bedriver forskning om de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna särskilt inom författningsrätten, med betoning på de grundläggande fri- och rättigheterna. Vid Tammerfors universitet bedrivs dessutom forskning om de grundläggande fri- och rättigheterna och de

kaan liittyvät kysymykset. Esille nousivat myös eri ihmisryhmien oikeudet, kielelliset ja kulttuuriset oikeudet, sananvapaus ja muut viestinnälliset oikeudet sekä turvallisuutta ja valvontaa koskevat oikeudet, jotka nousevat tutkimuksen aiheeksi etenkin verkkomaailman ja uuden teknologian kautta. Lisäksi ympäristöön, globalisaatioon ja yritysmaailmaan liittyvä tutkimus on suhteellisen uutta.

Tutkimuksen tulevaisuuden tarpeita asiantuntijat hahmottivat monesta eri näkökulmasta. Esitettiin, että perus- ja ihmisoikeustutkimuksen taustalla pitäisi olla periaatteita tai laajempia tavoitteita, jotka ohjaisivat tutkimusta tulevaisuudessa. Esiin nousivat tutkimuksen eettisyys, luotettavuus ja korkea laatu. Tutkimusaiheet olisi nähtävä myös osana ihmisoikeuksien historian ja normiston sekä ajankohtaisten, maailmanlaajuisiin ilmiöihin liittyvien yhteiskunnallisten haasteiden kontekstia. Tutkimuksen toivottiin olevan laaja-alaista, monitieteellisistä ja moninaista. Tutkimusaiheita ei pitäisi ainoastaan käsitellä kriittisessä valossa, vaan tutkimusalalla on pystyttävä harjoittamaan myös sisäistä kriittisyyttä.

Tutkimuksen riippumattomuus, integriteetti ja vapaus nousivat tärkeiksi periaatteiksi erityisesti suhteessa yhteiskunnalliseen ja poliittiseen päätöksentekoon. Tutkijoiden mukaan perus- ja ihmisoikeustutkimuksessa täytyy tuoda esille oikeuksien sisältöä ja velvoittavuutta varsinkin siitä syystä, että oikeuksien alkuperäisenä tehtävänä on toimia vallankäytön ja legitimitietin mittapuuna. Esitettiin, että tavoitteena tulisi olla perus- ja ihmisoikeuksien etusija suhteessa muihin normeihin sekä oikeuksien lävistävyys. Yleisellä tasolla asiantuntijat kiinnittivät myös erityishuomiota ihmisoikeuksien tosiasiallisen toteutumisen tutkimiseen. Lisäksi toivottiin, että tutkijat tavoittelisivat mahdollisimman laajaa yhteiskunnallista vaikuttavuutta.

Asiantuntijoiden esiin tuomien tutkimustarpeiden skaala oli selvityksessä laaja. Tutkimustarpeet vastasivat kuitenkin pitkälti

mänskliga rättigheterna, vid ledningshögskolans avdelning för offentlig rätt speciellt om de grundläggande fri- och rättigheterna och Europakonventionen.

Utifrån utredningen kan man konstatera att forskningen består i nästan lika hög grad av frågor på nationell och internationell nivå. Innehållsmässigt verkar centrala teman i forskningen fortfarande till lika stora delar vara MP-rättigheter och ESK-rättigheter som grundar sig på traditionella internationella mänskliga rättigheter.

Forskarna bedriver forskning om de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna med mycket varierande teman. Dessa teman inkluderar traditionella forskningsteman, som på sitt sätt lägger grunden till forskningen, såsom de mänskliga rättigheternas historia, teori och begrepp samt utvecklingen av allmänna läror, enskilda grundläggande fri- och rättigheter och system för bevakning av rättigheterna och frågor med anknytning till medborgarna samt makt och politik i allmänhet. Man tog också upp olika gruppers rättigheter, språkliga och kulturella rättigheter, yttrandefrihet och andra kommunikativa rättigheter samt rättigheter med anknytning till säkerhet och bevakning, som blir forskningsteman framför allt tack vare webbvärlden och den nya teknologin. Forskning med anknytning till miljön, globaliseringen och företagsvärlden är också ett relativt nytt fenomen.

Forskningens framtida behov tolkade forskarna ur många olika perspektiv. Man framkastade att forskningen om de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna borde baseras på principer eller mer omfattande mål, som skulle styra forskningen i framtiden. Forskningen etik, tillförlitlighet och höga kvalitet togs upp. Forskningsteman borde ses som en del av de mänskliga rättigheternas historia och normer samt i en kontext av samhällsutmaningar med anknytning till aktuella, globala fenomen. Man önskade att forskningen ska vara övergripande, tvärvetenskaplig och mångsidig. Forskningsteman borde inte be-

nykytutkimuksen teemoja, joista tarvitaan lisätutkimusta. Tämän perusteella voitaneen arvioida, että tutkimus kattaa jo nyt kohtuullisen hyvin tulevaisuudessa tärkeiksi koettuja tutkimusteemoja. Ajankohtaisiin yhteiskunnallisiin haasteisiin liittyvät teemat nousivat erityisesti esiin. Kyseisiin aiheisiin lukeutuivat sosiaaliset oikeudet muun muassa talouskriisiin liittyen, maahanmuutto- ja pakolaiskriisin esiin nostamat oikeudet sekä verkkomaailmaan, digitalisaatioon ja uuteen teknologiaan liittyvät oikeudet. Näiden ilmiöiden katsottiin synnyttävän ongelmallisia tilanteita perus- ja ihmisoikeuksien kannalta tulevaisuudessa, mitä tutkijoiden pitäisi ennakoida tuottamalla tutkimukseen perustuvaa tietoa.

Asiantuntijat ottivat monella tapaa kantaa siihen, miten tutkimusta voitaisiin edistää aktiivisesti ja pitkäjänteisesti. Huomionarvoista tutkijoiden esittämien toimien kannalta oli se, että monet niistä liittyivät yhteistyön kehittämiseen. Yhteistyön kehittäminen sai vahvaa kannatusta tutkimuskentältä. Myös resurssointia pidettiin tutkimuksen kannalta tärkeänä seikkana. Taloudelliset resurssit, kuten yliopistojen perusrahoitus ja täydentävä tutkimusrahoitus, jotka luovat pohjan tutkimuksen lisäksi myös muulle siihen liittyvälle toiminnalle, ovat tutkimuksen edellytys ja elinehto, eikä perus- ja ihmisoikeustutkimus tee tässä suhteessa poikkeusta.

Resurssihin liittyviä konkreettisia toimenpide-ehdotuksia olivat muun muassa tutkimusrahoitukseen kohdistuneiden säästöjen jäädyttäminen, ulkoisen rahoituksen tehokkaampi kanavoiminen perus- ja ihmisoikeustutkimuksen tueksi, rahoitusjärjestelmiin vaikuttaminen sekä oikeuksia rahoittavien säätiöiden, tutkimusohjelmien ja suunnattujen hakujen luominen. Resurssija toivottiin myös valtakunnallisen tohtoriohjelman perustamiseen. Lisäksi esitettiin, että rahoitusmahdollisuuksia hyödynnettäisiin tieteenrajat ylittävän tutkimusyhteistyön avulla.

Systemaattisten rakenteiden luominen tutkimuksen tueksi katsottiin edistävän tutki-

handlas endast ur en kritisk synvinkel, utan ett forskningsområde ska också kunna utöva kritik internt.

Forskningens obundenhet, integritet och frihet togs upp som en viktig princip, i synnerhet i relation till samhälleligt och politiskt beslutsfattande. Enligt forskarna ska forskningen om de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna föra fram rättigheternas innehåll och förpliktelser, särskilt med tanke på att rättigheterna ursprungligen var avsedda att fungera som en måttstock för maktutövning och legitimitet. Man föreslog att ett mål borde vara att de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna prioriteras före andra normer samt rättigheternas genomslag. På allmän nivå fäste de sakkunniga också särskild uppmärksamhet vid stödet för det faktiska genomförandet av de mänskliga rättigheterna. Man önskade också att forskarna skulle eftersträva en så vittgående samhällseffekt som möjligt.

Skalan av forskningsbehov som de sakkunniga lade fram i utredningen var vidsträckt. Forskningsbehoven motsvarade emellertid till stor del den nuvarande forskningens teman som behöver fortsatt forskning. Utifrån detta kan man sannolikt uppskatta att forskningen redan nu relativt väl täcker de forskningsteman som upplevs som viktiga i framtiden. Teman med anknytning till aktuella samhällsutmaningar fick särskild uppmärksamhet. Till dessa teman hörde sociala rättigheter bland annat med anknytning till den ekonomiska krisen, rättigheter som kommit fram på grund av migrations- och flyktingkrisen samt rättigheter som har samband med webbvärlden, digitaliseringen och den nya teknologin. Dessa fenomen ansågs kunna skapa problematiska situationer med tanke på de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna i framtiden, vilket forskarna borde föregripa genom att producera forskningsbaserad information.

De sakkunniga tog på många sätt ställning till hur forskningen kan främjas på ett aktivt och långsiktigt sätt. Värt att beakta angående

musta monella tapaa. Taloudellisten resurssien vähäisyyden vuoksi on mietittävä tarkasti, miten tutkimusta voidaan kehittää tulevaisuudessa. Tähän haasteeseen esitettiin vastattavan luomalla entistä tehokkaampia rakenteita, joiden avulla voidaan tuoda perus- ja ihmisoikeustutkijoita yhteen ja tehostaa yhteistyötä tieteenalojen rajat ylittävällä tavalla. Konkreettisesti esitettiin valtakunnallisen perus- ja ihmisoikeustutkijaverkoston rakentamista. Verkoston toiminnoiksi esitettiin erilaisia tapahtumia, kuten valtakunnalliset perus- ja ihmisoikeustutkimuspäivät, yhteistyö jatkokoulutuksessa, mentoriohjelma, alumnitoiminta sekä yhteistyö perus- ja ihmisoikeusasioiden parissa työskentelevien ihmisten kanssa. Lisäksi verkostoa voitaisiin käyttää tutkimustiedon levittämisen apuna, keskittämällä tiedon välittämistä sekä luomalla erilaisia keskustelu- ja tiedonvaihto-areenoja, monitieteisiä julkaisufoorumeja sekä tutkijoista ja tutkimuksesta tietoa sisältäviä tietokantoja.

Ihmisoikeuskasvatus ja -koulutus nähtiin myös tärkeänä osana tutkimuksen pitkäjänteistä edistämistä. Kasvatusta ja koulutusta toivottiin vahvistettavan kaikilla koulutuksen tasoilla. Lisäksi sitä kaivattiin laajoille yleisöille eri kielillä hyödyntämällä muun muassa internetiä.

Yhtenä perus- ja ihmisoikeustutkimusta konkreettisesti edistävänä toimena nähtiin Ihmisoikeuskeskuksen työn kehittäminen tutkimuksen edistämisen osalta. Asiantuntijat esittivät, että keskuksella pitäisi olla selkeä rooli tutkimuksen edistäjänä, ja sen olisi toimittava ikään kuin lisäresurssina ja koordinaatitukena tutkimusta tuottaville tahoille. Yleensäkin Ihmisoikeuskeskukselta odotettiin harkittua ja tehokasta resurssien kohdistamista tutkimuksen tueksi. Lisäksi toivottiin, että Ihmisoikeuskeskuksella olisi resurssija oman tutkimuksen kehittämiseen. Esille nousi myös ajatus, että Suomeen voitaisiin perustaa ”ihmisoikeustalo”, joka toisi erilaisia ihmisoikeustoimijoita saman katon

forskarnas förslag till åtgärder var att många av dem handlade om att utveckla samarbetet. Utvecklingen av samarbetet fick starkt stöd bland forskarna. Även resursfördelningen betraktades som en viktig omständighet med tanke på forskningen. De ekonomiska resurserna, såsom universitetens basfinansiering och kompletterande forskningsfinansiering, som lägger grunden till såväl forskningen som annan relaterad verksamhet, är en förutsättning och ett livsvillkor för forskningen. I det hänseendet utgör forskningen om de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna inget undantag.

Konkreta åtgärdsförslag med anknytning till resurserna var bland annat att frysa sparåtgärderna som inriktats på forskningsfinansieringen, kanalisera extern finansiering till forskningen om de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna på ett effektivare sätt, påverka finansieringssystemen samt skapa stiftelser, forskningsprogram och riktade ansökningar för finansiering rättigheterna. Önskemål om resurser för ett riksomfattande doktorsprogram framfördes också. Dessutom föreslogs att finansieringsmöjligheter skulle utnyttjas med hjälp av forskningssamarbete över vetenskapsgränserna.

Systematiska strukturer som stöd för forskningen ansågs vara till fördel för forskningen på många sätt. På grund av de knappa ekonomiska resurserna måste man noggrant överväga hur forskningen kan utvecklas i framtiden. Man föreslog att den här utmaningen besvaras med allt mer effektiva strukturer som kan sammanföra forskare i de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna samt effektivisera samarbetet över vetenskapsområdenas gränser. Ett konkret förslag var att bygga upp ett riksomfattande nätverk för forskare i de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna. Enligt förslaget kunde nätverket ordna olika evenemang, såsom riksomfattande dagar för de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna, samarbete inom forskarutbildningen, men-

alle. Ihmisoikeuskeskuksen toimet ihmisoikeuskasvatuksen ja -koulutuksen edistämiseksi saivat tutkijoilta vankkaa tukea.

Selvityksen läpileikkaavana teemana nousi selkeästi esiin monitieteinen yhteistyö, jolla nähtiin olevan erityistä merkitystä perus- ja ihmisoikeustutkimuksen edistämisen kannalta tulevaisuudessa. Tutkimuksen nykytilaa koskeneiden arvioiden mukaan perus- ja ihmisoikeustutkimusalalla tehdään monitieteistä tutkimusta verrattain vähän siihen nähden, että se on hyvin luontevaa eri tieteenaloilla esiintyvälle perus- ja ihmisoikeustutkimukselle. Yleensäkin tieteiden välistä yhteistyötä pidettiin suhteellisen heikkona, minkä vuoksi monitieteellisen yhteistyömuotojen kehittäminen sai kannatusta tutkijoiden joukossa.

Monitieteinen tutkimus mainittiin myös tutkimukselle tärkeiden periaatteiden ja tavoitteiden yhteydessä. Sen katsottiin rikastuttavan kaikkia tutkimukseen osallistuvia tahoja ja kehittävän tutkijoiden ajattelua, koska ilmiöitä lähestytään eri näkökulmista. Näin voidaan luoda syvempää ymmärrystä ympäröivästä yhteiskunnasta ja globaaleista ilmiöistä, jotka edellyttävät monitieteisiä vastauksia.

Konkreettisia monitieteisyyttä tukevia toimia ovat tutkimusalan sisäinen asennemuutos monitieteisyyttä kohtaan, monitieteisestä tutkimuksesta koituvien hyötyjen aktiivinen esille tuominen ja eri tieteenaloilla ymmärrettävän kielen käyttäminen. Monitieteisillä verkostoilla ja niihin liittyvillä tapahtumilla, rahoitushakemuksilla, tutkimusryhmillä ja -projekteilla sekä kirja projekteilla on suuri rooli tässä tehtävässä. Lisäksi ihmisoikeus- oikeuskoulutusta toivottiin tehtävän yli tieteen- rajojen niin, että se on itsessään monitieteel- listä.

torprogram, alumniverksamhet samt samarbete med personer som arbetar med frågor kring de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna. Nätverket kunde dessutom användas till att sprida forskningsrön genom att koncentrera informationsförmedlingen samt skapa olika forum för diskussion och informationsutbyte, tvärvetenskapliga publikationsforum samt databaser med uppgifter om forskare och forskning.

Fostran och utbildning i de mänskliga rättigheterna betraktades också som en viktig del av främjandet av forskningen på lång sikt. Önskemål framfördes om att stärka fostran och utbildningen på alla utbildningsnivåer. Fostran och utbildning efterlystes också för den stora allmänheten på olika språk, bland annat på internet.

Utveckling av Människorättscentrets arbete för att gynna forskningen betraktades som en konkret åtgärd som främjar forskningen om de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna. De sakkunniga föreslog att centret borde ha en klar och tydlig roll som forskningsfrämjare och att det skulle fungera som en extra resurs och som samordningsstöd för aktörer som bedriver forskning. Dessutom önskade man att Människorättscentret skulle få resurser för att utveckla sin egen forskning. Människorättscentrets åtgärder för att främja fostran och utbildning i de mänskliga rättigheterna fick gediget stöd bland forskarna.

Ett genomgående tema i utredningen var det tvärvetenskapliga samarbetet, som ansågs ha särskild betydelse med tanke på främjandet av forskningen om de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna i framtiden. Enligt uppskattningarna av forskningens nuläge bedrivs jämförelsevis lite tvärvetenskaplig forskning inom forskningen om de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna, med tanke på att den är mycket naturlig för den forskning om de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna som förekommer inom olika vetenskapsområden. Samarbetet mellan

vetenskaperna betraktades också i allmänhet som relativt svagt, och med anledning av det gav forskarna utvecklingen av tvärvetenskapliga samarbetsformer sitt stöd.

Tvärvetenskaplig forskning nämndes också i samband med viktiga principer och mål för forskningen. Den ansågs berika alla parter som deltar i forskningen och utveckla forskarnas tankeprocess, eftersom fenomen betraktas ur olika perspektiv. Då får man en fördjupad insikt i det omgivande samhället och i globala fenomen, som kräver tvärvetenskapliga svar.

Konkreta åtgärder som stöder tvärvetenskaplighet är en intern attitydförändring inom ett forskningsområde gentemot tvärvetenskaplighet, aktivt främjande av fördelarna med tvärvetenskaplig forskning och användning av ett språk som kan förstås inom olika vetenskapsområden. Tvärvetenskapliga nätverk och evenemang som ordnats av dessa, finansieringsansökningar, forskningsgrupper och -projekt samt bokprojekt spelar en viktig roll i den här uppgiften. Därtill önskade man att utbildning i de mänskliga rättigheterna ordnas över vetenskapsområdenas gränser så att utbildningen i sig är tvärvetenskaplig.

2

**Selvitys perus- ja
ihmisoikeustutkimuksen
kehitysvälineenä**

2 Selvitys perus- ja ihmisoikeustutkimuksen kehitysvälineenä

2.1

Selvityksen lähtökohdat

Perus- ja ihmisoikeustutkimus on tärkeää ihmisoikeuksien kehittymiselle ja viimekädessä toteutumiselle. Perus- ja ihmisoikeustutkimuksen edistäminen Suomessa kuuluu myös vuonna 2012 perustetun Ihmisoikeuskeskuksen lakisääteisiin tehtäviin.

Yhdessä eduskunnan oikeusasiamiehen ja laajasti kansallisia ihmisoikeustoimijoita edustavan ihmisoikeusvaltuuskunnan kanssa Ihmisoikeuskeskus muodostaa YK:n kriteerit eli niin kutsutut Pariisin periaatteet täyttävän riippumattoman kansallisen ihmisoikeusinstituution (National Human Rights Institution, NHRI). Hallinnollisesti Ihmisoikeuskeskus toimii eduskunnan oikeusasiamiehen kanslian yhteydessä.

Voidakseen toteuttaa tehtävänsä perus- ja ihmisoikeustutkimuksen edistämiseksi, Ihmisoikeuskeskus selvitti tutkijoiden ja muiden asiantuntijoiden näkemyksiä perus- ja ihmisoikeustutkimuksen tilasta ja tulevaisuudesta Suomessa.

Selvitys on toteutettu yhteistyössä Pohjoisen ympäristö- ja vähemmistöoikeuden instituutin (PYVI) kanssa, joka on yksikkö Lapin yliopiston Arktisessa keskuksessa. PYVI ja Ihmisoikeuskeskus järjestivät vuonna 2015 perus- ja ihmisoikeustutkimuksen kehittämiseen tähdänneen seminaarin alan tutkijoille Suomessa. Tuossa yhteydessä toteutettiin tutkimuskentän alustava

kartoitus snowball sampling -menetelmää¹ käyttäen. Selvitys on luonteva jatko seminaarille.

Kartoitusta perus- ja ihmisoikeustutkimuksesta Suomessa ei tähän mennessä ole tehty. Syitä tähän on varmasti monia. Perus- ja ihmisoikeustutkimus nähdään usein lähinnä oikeustieteiden piirissä harjoitettavaksi tieteenalaksi. Tässä selvityksessä perus- ja ihmisoikeustutkimusta tarkastellaan kokonaisuutena, tunnustetaan kuitenkin, että aukottoman kuvauksen kirjoittaminen lienee mahdotonta.

Selvityksen lähtökohtana on siis monitieteellisen² perus- ja ihmisoikeustutkimuksen merkityksen tunnustaminen. Tutkimuskenttä määriteltiin siksi alusta lähtien laajasti, ja siihen luettiin kuuluvaksi kaikki perus- ja ihmisoikeuksiin liittyvä tutkimus, joka levittäytyy hajanaisesti eri tieteenaloille. Vastaavanlaista tietoa tutkimuskentästä ei tällä hetkellä ole olemassa, ja selvityksen paikkaa omalta osaltaan tätä tiedollista aukkoa.

---

1 Lumipallo-otannaksi (snowball sampling) kutsutaan menetelmää, jota voidaan käyttää tutkittavien hankkimiseksi. Kysymyksessä on näytteen poimimisen tapa, jossa haastateltava joukko koostuu haastateltavien itsensä ehdottamista henkilöistä. Näin tutkimukseen osallistuvien henkilöiden joukko kasvaa pyörivän lumipallon tavoin.

2 Selvityksessä määritelmällä monitieteisyys viitataan monitieteiseen, tieteidenväliseen tai poikkitieteelliseen tutkimukseen.

Miten selvitys toteutettiin?

Ihmisoikeuskeskus toteutti selvityksen Pohjoisen ympäristö- ja vähemmistöoikeuden instituutin (PYVI) kanssa yhteishankkeena vuosien 2016 ja 2017 aikana.

Selvitystä varten perustettiin ohjausryhmä, jonka jäseniä olivat Ihmisoikeuskeskuksen johtaja Sirpa Rautio ja asiantuntija Kristiina Kouros. Lisäksi ohjausryhmään kuuluivat Arktisen keskuksen johtaja Timo Koivurova sekä PYVI:n johtaja Kamrul Hossain ja vanhempi tutkija Leena Heinämäki. Toteutuksesta vastasi Assi Harkoma, joka toimi selvityksen aikaan projekti-tutkijana PYVI:ssä.

Aineiston keruu ja selvityksen rakenne

Selvitys perustuu perus- ja ihmisoikeustutkimusta tekeviltä tai työnsä kautta tutkimuksen kanssa tekemisissä olevilta asiantuntijoilta kerättyyn aineistoon, jota koottiin kahdella tavalla: haastattelemalla ja verkkokyselyllä. Joitakin selvityksen kohtia on täydennetty käyttäen ulkopuolisia lähteitä, joihin on silloin tehty aina viittaukset.

Selvitystä varten haastateltiin 24 alalla kokenutta asiantuntijaa.³ Haastateltavien ryhmä sisältää professoreita, yliopistolehtoreita ja tutkijoita. Lisäksi tietoa kerättiin muilta asiantuntijoilta, muun muassa virkamiehiltä, joiden työ liittyy perus- ja ihmisoikeustutkimukseen. Haastatteluja varten tehtiin selvityksen osioita noudatteleva haastattelurunko⁴, mutta keskustelu oli paikoitellen hyvinkin vapaamuotoista.

Haastattelujen keskeisenä tarkoituksena oli saada yleiskuva tutkimuskentästä. Alan keskeiset asiantuntijat pystyivät vastaamaan laajoihin tutkimuskenttää koskeviin kysymyksiin. Haastattelujen pohjalta muodostunut yleiskuva perus- ja ihmisoikeustutkimuksen tilasta ja

tulevaisuudesta esitellään selvityksen luvussa 1.2 (sivut 10-20).

Tietoa kerättiin myös verkkokyselyn avulla. Tarkoitusta varten luotiin kyselylomake⁵, jota levitettiin yliopistojen ja muiden tutkimusta tuottavien tahojen keskuudessa. Kyselyyn saatiin noin 200 vastausta perus- ja ihmisoikeusrelevanttia tutkimusta tekeviltä tutkijoilta ja tutkimuksen kanssa tekemisissä olevilta asiantuntijoilta. Verkkokyselyn ensisijaisena tarkoituksena oli kerätä tietoa tutkijoiden henkilökohtaisesta tutkimuksesta.

Kyselylomakkeessa pyydettiin täsmentämään muun muassa oma tieteen- ja tutkimus- ja erikoistumisala sekä tutkimusaihe(et) ja -menot. Lisäksi pyydettiin täsmentämään muun muassa tutkimuksen kontekstia. Vastaavia kysymyksiä sisältyi myös haastatteluihin.

Näin koottua tietoa tutkimuksen nykytilasta on koottu selvityksen toiseen osioon (sivut 21-67). Osio tarjoaa informaatiota siitä, miten suuri prosentuaalinen osuus tutkijoiden tutkimuksesta käsittelee perus- ja ihmisoikeuksia, tutkijoiden identifioitumisesta perus- ja ihmisoikeustutkijaksi, tutkimuksen esiintymisestä eri tieteen- ja tutkimusaloilla, tutkimuksen kohdistumisesta eri tasoille ja jakautumisesta eri teemoihin. Mittavan aineiston vuoksi tutkimusmetodologioiden ja varsinaisen sisällön esittelyä jouduttiin karsimaan.

Kolmas osio (sivut 68-115) käsittelee tutkimuksen aktiivista ja pitkäjänteistä edistämistä, joista kysyttiin sekä haastatteluissa, että verkkokyselyissä. Ensimmäisenä teemana tässä osiossa on tutkimuksen taustalla olevat periaatteet ja tavoitteet, joiden tulisi ohjata tutkimusta tulevaisuudessa. Toisena kokonaisuutena on tutkimustarpeet, toisin sanoen, millaista perus- ja ihmisoikeustutkimusta tulisi asiantuntijoiden mukaan tehdä tulevaisuudessa. Lopuksi käsitellään kootusti aineistossa esille tuotuja toimenpide-ehdotuksista, joilla tutkimusta voidaan edistää Suomessa.

---

3 Haastatteluiden tekeminen aloitettiin ohjausryhmän ehdottamista henkilöistä. Haastateltavien joukkoa täydennettiin haastatteluiden aikana saatujen ehdotusten mukaisesti.

4 Ks. LIITE 1

---

5 Ks. LIITE 2

Haasteita: kielellinen ilmaisu ja näkemysten tasapuolinen esittely

Selvitys tarjosi haastatelluille ja verkkokyselyyn vastanneille mahdollisuuden tuoda vapaasti esille näkemyksensä tutkimusalasta ja sen kehittämisestä. Vastaukset on pyritty kirjoittamaan sellaisenaan mahdollisimman tarkasti ylös. Vastaajien anonymiteetin turvaamiseksi ja heidän toiveitaan kunnioittaen sitaatteja ei käytetä. Tämä valinta aiheutti selvitystä kirjoittaessa kuitenkin haasteita kielellisen ilmaisun ja tasapuolisuuden osalta etenkin nykytutkimusta esittelevässä osiossa. Siinä missä yksi vastaaja kertoi tutkimuksestaan seikkaperäisesti, oli toisen vastaus suppea. Koska selvityksen tarkoituksena on luoda yleiskuva, on yksityiskohtaisuudesta tässä kohtaa tingitty.

Toinen haaste liittyy selvityksessä esille tulleeseen mielipiteiden kirjoon. Tutkimuksen nykytilan yleinen arviointi, tutkimustulokset ja tulevaisuuden tutkimustarpeet sisältävät monipuolisen joukon näkemyksiä, jotka ovat paikoitellen jopa ristiriitaisia. Sinänsä tämä ei ollut yllättävää, mutta tulos paljasti selvityksessä käytettyjen haastattelurunkojen metodologias- ta aiheutuneet haasteet. Avoimet kysymykset näiden teemojen osalta tuottivat vastauksia, joihin muut vastaajat puolestaan eivät voineet ottaa kantaa. Selvitystä kirjoittaessa jouduttiin pohtimaan paljon sitä, miten näkemysten kirjoa esitellään oikeudenmukaisesti ja reilusti. Selvityksessä ei käytetä ilmaisia, joissa kaikki vastaajat on niputettu yhteen tai näkemyksestä voi nähdä, että se on jäänyt vähemmistöön. "Aineistosta nousi esiin" - onkin ilmaisu, joka toistuu selvityksessä lukuisia kertoja. Sen toivotaan viestittävän mahdollisimman neutraalisti edellä kuvattua: selvitys tuotti monenlaisia näkemyksiä ja avauksia, mutta siitä, kuinka laaja tuki tai vastustus näillä on, se ei kerro muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta mitään. Tekstissä kuuluu siis tutkimuskentän autenttinen ääni.

Oman haasteensa muodosti välillä myös tutkijoiden esittelemien tutkimusaiheiden ymmärtäminen ja lyhentäminen. Verkkokyse-

lyyn vastanneet esittelivät omaa tutkimustaan vaihtelevan yksityiskohtaisesti, mutta paljolti - ja erittäin ymmärrettävästi - mahdollisimman lyhyesti. Selvityksen luettavuuden ja esille tulleiden tutkimusteemojen tasapuolisen esittämisen kannalta vastauksia jouduttiin muokkaamaan ja joissain tapauksissa runsaasti lyhentämään. Toivottavasti tässä työssä on onnistuttu riittävän hyvin.

Selvitys ei ole Ihmisoikeuskeskuksen mielipide

Selvitykseen liittyvien haasteiden lisäksi on syytä muistuttaa siitä, etteivät selvityksessä esitetyt näkemykset ole Ihmisoikeuskeskuksen mielipiteitä. Selvitys toimii pohjana Ihmisoikeuskeskuksen toiminnan suunnittelulle perus- ja ihmisoikeustutkimuksen edistämisen osalta, ja toivottavasti laajemminkin keskustelunavauksena aiheesta kiinnostuneille. Selvitys on myös esitelty Ihmisoikeuskeskuksen valtuuskunnalle kesäkuussa 2017 ja sen käsittely jatkuu valtuuskunnan valitsemalla tavalla.

Kiitokset

Kirjoittaja ja ohjausryhmä kiittävät lämpimästi haastatteluihin ja kyselyyn osallistuneita henkilöitä. Arvostamme suuresti vastaamiseen käytettyä kallista aikaa ja vaivaa, mikä teki mahdolliseksi ensimmäisen perus- ja ihmisoikeustutkimusta Suomessa käsittelevän selvityksen valmistumisen.

2.2

Perus- ja ihmisoikeustutkimuksen tila ja tulevaisuus

Perus- ja ihmisoikeustutkimus yleistyi Suomessa 1980- ja 90-luvulla ihmisoikeuksien läpimurron yhteydessä. Vaikka Suomi oli jo ratifioinut useita Yhdistyneiden kansakuntien (YK) ihmisoikeussopimuksia, liittyminen Euroopan neuvostoon (EN) ja sitä myötä tapahtunut Euroopan ihmisoikeussopimuksen (1950, SopS 18-19/1990. EIS) allekirjoittaminen vuonna 1990 merkitsi uuden ajan alkua. Vuonna 1995 toteutettu perusoikeusuudistus saattoi kansallisen perustuslain vastaamaan ihmisoikeussopimuksia ja suoraan sovellettavaksi tuomioistuimissa ja viranomaisissa. Kehityksen seurauksena perus- ja ihmisoikeudet ovat ulottaneet vaikutuksensa laajasti paitsi oikeudelliseen kenttään myös politiikkaan.

Selvitystä varten tehdyissä haastatteluisa alan asiantuntijoita pyydettiin arvioimaan perus- ja ihmisoikeustutkimuksen nykytilaa ja tulevaisuuden haasteita laajan kokemuksensa perusteella. Seuraavassa käydään läpi haastateluisissa esille nousseita yleisarvioita siitä, millainen tutkimuksen tila on nykypäivänä ja mitä haasteita on odotettavissa tulevaisuudessa.

2.2.1

Tutkimuksen tila

Tutkimuksen taso arvioidaan hyväksi

Haastateltavat pitävät perus- ja ihmisoikeustutkimuksen tasoa Suomessa lähes poikkeuksetta hyvänä. Suomessa on pitkä oikeuksia koskevan tutkimuksen traditio ja vahvaa osaamista. Pienen maan ei voidakaan olettaa tuottavan valtavaa määrää tutkimusta, mutta sen täytyy olla korkeatasoista uskottavuuden säilyttämisen näkökulmasta. Tutkimuksen arvioidaan vastaavan eurooppalaista perustasoa.

Perus- ja ihmisoikeustutkimus näyttää löytäneen paikkansa ja vakiinnuttaneen asemansa

tutkimusalana viimeisten vuosikymmenien aikana. Kehitystä voidaan pitää keskeisenä alalla tapahtuneena muutoksena. Tutkimus on vakiinnuttanut asemansa, samalla kun perus- ja ihmisoikeuksista on tullut osa suomalaista oikeusjärjestystä.

Tutkimus on vaikuttavaa

Tutkimuksen katsotaan olevan myös yhteiskunnallisesti orientoitunutta ja vaikuttavaa. Tutkijat toimivat muun muassa asiantuntijoina eduskunnan eri valiokunnissa, ja he kommentoivat oikeuksiin liittyviä kysymyksiä julkisesti. Puhutaan tutkimuksen kokonaisvaikutuksesta, joka syntyy tieteellisistä artikkeleista ja kirjoista, mutta myös tutkijoiden yhteiskunnallisesta toimijuudesta.

Tutkimuksessa ja opetuksessa käytetään eri kieliä

Perusoikeuspainotteisuuden vuoksi julkaisuja tehdään haastateltavien mukaan usein suomen tai ruotsin kielellä, mutta englanninkielisten julkaisujen määrää pidettiin kuitenkin kohtuullisena.

Tutkimuksessa käytetty kieli vaihtelee eri tutkimusaiheiden mukaan. Suomenkielistä tutkimusta sanotaan leimaavan Eurooppa-keskeisyys. YK:n järjestelmän osalta on eriytynyt oma kansainvälisesti suuntautuneempi ja englantia tutkimuksessaan käyttävä tutkijaryhmä.

Haastateltavat nostivat esille myös opetuksessa käytetyn kielen, mikä luonnollisesti vaikuttaa tutkimukseen. Perus- ja ihmisoikeuksia käsittelevien suomenkielisten kurssien ja opintokokonaisuuksien määrää pidetään liian vähäisenä. Huolta esitettiin siitä, että nuoremman sukupolven edustajat keskittyvät usein kapeisiin tutkimusaiheisiin eivätkä he tuota suomenkielistä perustutkimusta. Tällä arvellaan olevan negatiivista vaikutusta perus- ja ihmisoikeuksiin liittyvään opetuksen tasoon ja samalla myös tutkimuksen ja asiantuntijuuden tasoon. Aineistossa korostettiin, että perustuslakivaliokunnan käytettävissä on oltava oikeuksiin

perehtyneitä asiantuntijoita tulevaisuudessakin tutkimuksen yhteiskunnallisen vaikuttavuuden varmistamiseksi.

Resurssit ovat niukat

Tutkimuksen voimavaroja on pidetty niukkoina kautta aikain. Haastateltujen mukaan perus- ja ihmisoikeustutkimus on tuskin koskaan ollut erityisen hyvin resursoitu ala. Rahoitusrakenteet eivät tuo perus- ja ihmisoikeustutkimuksen kaltaiselle alalle riittävästi rahoitusta, eikä yliopistoissa tai tutkimuslaitoksissa ole tarvittavaa määrää alan virkoja. Tutkimuksen yhteiskunnalliseen painoarvoon nähden resursointia pidetään äärettömän huonona.

Väitöskirjatutkimusta tehdään enemmän kuin ennen

Myönteisenä kehityksenä nähdään se, että väitöskirjoja tehdään tutkijoiden arvion mukaan enemmän kuin koskaan. Toisaalta väittelyn jälkeisiä tulevaisuudennäkymiä ei voida pitää mairittelevina. Post doc -vaiheeseen siirtymisen kohdalla näyttäisi olevan pullonkaula, jolloin jatkomahdollisuuksien puute hajauttaa tutkijajoukon ja moni jättää akateemisen maailman. Varsinkin tutkimusrahoitukseen kohdistuneiden leikkausten aiheuttaman epävarmuuden ja työpaikkojen vähäisyyden vuoksi tohtorit päätyvät hakemaan työtä toisaalta. Erityisesti oikeustieteiden kohdalla siirtymä on suhteellisen helppo toteuttaa muun muassa valtionhallintoon.

Tutkimuksella on kansallinen leima

Hyvästä tutkimuksen yleistasosta ja korkeasta asiantuntemuksesta huolimatta haastatellut pitivät tutkimusta sangen kansallisena. Perusoikeudet luonnollisesti vievät tutkimusta kansalliseen suuntaan, mutta EU-oikeuden ja ihmisoikeuksien kautta se saa enemmän kansainvälistä ulottuvuutta. Hyvän osaamisen pelätään jäävän kuitenkin liian usein kansalliselle tasolle.

Tavoitteena kansainvälisempi tutkimus

Haastatteluissa toivottiin, että tutkijat tuottaisivat enemmän kansainvälisiä julkaisuja. Tutkijoiden kunnianhimon tason arvellaan olevan jossain määrin liian alhainen julkaisujen läpilyömiseksi kansainvälisellä tasolla. Kansainvälinen tutkimus on liiaksi yksittäisten väitöskirjankirjoittajien artikkelien varassa, eikä julkaisuja ole määrällisesti kovinkaan paljon.

Tutkimuksen tasoa voidaan arvioida kansainvälisissä julkaisuissa tehtyjen referenssien määrän perusteella, mistä kaivataankin tietoa. Näin tutkimuksen tasosta voitaisiin tehdä objektiivisempi arvio ja hahmottaa Suomessa tuotetun tutkimuksen kilpailukykyä kansainvälisellä tasolla.

Perus- ja ihmisoikeustutkijoiden joukosta löytyy myös kansainvälisesti tunnettuja tutkijoita. Maailmalla on nimensä vakiinnuttaneita yksittäisiä tutkijoita ja professoreita, joilla on laajaa asiantuntemusta ja osaamista alalta.

Tutkimus on aiempaa monipuolisempaa

Aineiston mukaan tutkimusta tehdään määrällisesti enemmän ja se on laajempaa, mutta se on myös sisällöllisesti moniulotteisempaa kuin aikoihin. Perus- ja ihmisoikeustutkijat eivät ole yhtenäinen joukko, joka tekevät töitä yhteisen päämäärän puolesta, vaan tutkimuksesta löytyy sisäistä erilaisuutta. Tämä ei kosketa vain aihealueita, vaan myös erilaisia näkökulmia ja ajatuksia siitä, mitä perus- ja ihmisoikeudet oikeastaan ovat.

Uusille avauksille on tilausta

Toisaalta nousi esille, ettei tutkimuksessa ole enää 90-luvun innostuneisuutta ja uutuudenviehätystä. Tutkimus on ollut pysähtyneempää kuluneella vuosikymmenellä, eikä uusia avauksia tehdä enää aiempaa vastaavalla tavalla. Haastateltavien mukaan tieteellisiä kirjoituksia tarkasteltaessa voi tulla tunne siitä, että olemassa olevaa tutkimusta toistetaan tai esitetään

uudessa muodossa ja tutkimuksessa on jollakin tavalla liikaa turvallisuuden tunnetta. Tämä voi kuitenkin johtua siitä, että tutkimus ei valloita enää nuorten tutkijoiden raivaamana uutta maaperää ja tutkimuksellisten aukkojen määrää on vähäisempi.

Kriittisellä tutkimuksella on oma paikkansa

Suomessa harjoitetaan myös kriittistä perus- ja ihmisoikeustutkimusta. Kriittisen tutkimuksen syntyyn sanottiin vaikuttaneen se, että tutkimuksessa alkoi olla fundamentalistisia piirteitä ja se muistutti jo ihmisoikeuskovaisuutta. Tutkimuksessa oli näkyvissä vahva edistämistehtävä, ja oikeuksien toteutumisen uskottiin tekevään maailmasta paremman paikan.

Tutkimuksen yleistymisen ja sen sisällään pitämä eetos on aiheuttanut vastareaktiota. Haastatteluista nousi esiin tarve katsoa tutkimusta itsekriittisesti. Esitettiin, että nykyään ollaankin ehkä entistä valmiimpia tarkastelemaan tutkimusta ulkopuolelta ja pohdiskelemaan oikeuksien mahdollista ongelmallisuutta. Voidaan miettiä, mitkä poliittiset prioriteetit, arvot ja pyrkimykset yhdistävät tutkijoiden joukkoa, mikä on oikeuksien merkitys tai mitä tapahtuu, kun ne tuodaan tiettyyn kontekstiin.

Kriittiselle tutkimukselle on nykyään enemmän tilaa, ja sitä pidetään merkinä terveestä tutkimuksesta. Tässä suhteessa tutkimuksella arvioidaan sisäisesti menevän hyvin, ja se on moniulotteisempaa kuin ehkä koskaan.

Tutkimuskenttä on hajanainen

Koska perus- ja ihmisoikeustutkimus levittyy laajasti eri tieteenaloille, tutkimuskenttä on hajanainen. Perus- ja ihmisoikeusrelevanttia tutkimusta voi esiintyä kaikilla tieteenaloilla, jopa luonnontieteissä.

Vaikka keskeiset perus- ja ihmisoikeustutkijat tuntevat toisensa ja oikeuksiin profiloituneiden yliopistojen tiedekunnat ja tutkimusinstituutiot tekevät yhteistyötä keskenään, tutkimuskentällä kokonaisuudessaan ollaan suhteellisen

vähän tekemisissä toistensa kanssa. Tutkijoille on tullut jossain määrin yllätyksenä se, miten paljon enemmän yhteistyötä tehdään ulkomaisien yliopistojen, tutkimusinstituutioiden ja tutkijoiden kanssa verrattuna kansalliseen tasoon.

Tutkimuksessa on katvealueita

Tutkimuskentän hajanaisuuden lisäksi tutkimusta pidetään pistemäisenä. Tämä tarkoittaa sitä, että tutkimusaiheiden valinta ja tutkimuksen esiintyminen eri tieteenaloilla voivat olla suhteellisen sattumanvaraista.

Haastateltujen mukaan tutkimus ei välttämättä kata tärkeiksi koettuja aihepiirejä toivotulla tavalla, ja katvealueita on havaittavissa. Yhteiskunnallisesti merkittävät perus- ja ihmisoikeuskysymykset voivat poikata vilkasta keskustelua, mutta tutkimuksen valokeilaan päätyminen onkin sitten sattumanvaraisempaa. Väitöskirjojen aiheet heijastelevat liiaksi niiden valitsemisen aikana vallinnutta poliittista tilannetta. Lisäksi tutkimusteemoiksi valikoituu helppoja ja kiinnostavia aiheita sen sijaan, että keskityttäisiin haastaviin kysymyksiin, kuten ihmisoikeusrakenteisiin tai erilaisiin menettelyihin.

Monitieteellistä tutkimusta tarvitaan lisää

Yleensäkin perus- ja ihmisoikeustutkimusalalla ei haastateltujen mukaan tehdä riittävästi monitieteellistä tutkimusta, vaan tutkimusaiheita lähestytään useimmiten yhden tieteenalan näkökulmasta kerrallaan. Monitieteellistä tutkimusta tehdään verrattain vähän siihen nähden, että se olisi luontevaa eri tieteenaloilla esiintyvälle perus- ja ihmisoikeustutkimukselle. Ongelma on havaittavissa etenkin oikeustieteiden kohdalla, mutta tilanteen sanotaan parantuneen hiukan viimevuosien aikana.

Koska tieteidenvälinen yhteistyö nähdään suhteellisen heikkona, monitieteellisten yhteistyömuotojen kehittämistä pidetään erityisen tärkeänä asiana tutkimuksen vahvistamisen kannalta. Monitieteellinen yhteistyö hyödyttäisi oikeustiedevedetoista tutkimusta monella tapaa

muun muassa parantamalla metodisia valmiuksia. Sen sijaan, että yhteistyötä edistetään rahoituksen saamiseksi, perusteena pitäisi olla tutkimuksen laadullinen vahvistaminen.

Tutkimuksessa on nähtävissä sisäisiä jakoja

Haastatellut toivat esiin sen, että perus- ja ihmisoikeustutkimuksessa on nähtävissä sisäisiä jakoja. Moni haastateltavista mainitsi kotimaisia perusoikeussäännöksiä ja toisaalta kansainvälisiä ihmisoikeussopimuksia käsittelevän tutkimuksen. Osa näki, että perus- ja ihmisoikeuksien välillä vallitsee edelleen vahva erillisysteesi, joka on historiallista perua. Suomessa on aikanaan pyritty hyvin voimakkaasti erottelemaan kansainväliset ihmisoikeussopimukset kotimaisesta perusoikeusjärjestelmästä, mitä toisaalta perusoikeusuudistuksella on aikanaan pyritty hälventämään.

Kansallisen perusoikeusjärjestelmän ja kansainvälisten ihmisoikeussopimusten tutkimuksen jonkinasteisesta erillisyydestä huolimatta niiden välinen kytkentä voi olla läheisempi kuin joissakin muissa maissa. Tätä voidaan pitää vahvuutena, koska sen ansiosta ihmisoikeussopimukseen suhtaudutaan oikeudellisesti vakavasti. Ylipäänsä ihmisoikeudet nähdään Suomessa oikeudellisina dokumentteina, ja niillä on kansallisesti oikeudellista merkitystä. Tämä näkyy suomalaisessa tutkimuksessa, jota jotkut pitävät Pohjoismaista ehkä juridisimpana. Kansainvälisesti vertaillen Suomen järjestelmää voidaan pitää poikkeuksellisenä, koska esimerkiksi YK:n taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskevaa yleissopimuksen (TSS-sopimus, SopS 6/1976) sisältämät oikeudet on kirjoitettu lakiin nimenomaan oikeuksina eikä periaatteina kuten esimerkiksi Ruotsissa on tehty.

Esille tuli näkemys siitä, että kansainvälisen oikeuden harjoittajat voivat olla epä tietoisia siitä, mitä Suomessa tapahtuu lainsäädäntötyössä ja tuomioistuinten toiminnassa ihmisoikeuksien alalla, eikä heidän kiinnostuksensa kohdistu kotimaan oikeustilanteeseen. Toisaalta perusoikeustutkijat voivat olla turhankin kansallisesti

orientoituneita omassa tutkimuksessaan, eikä perusoikeuskysymyksissä osata vetää tärkeitä yhtymäkohtia kansainvälisten ihmisoikeuksien tasolle. Erillisyyttä koetaan ongelmaksi esimerkiksi niissä tilanteissa, joissa perus- ja ihmisoikeuksista tarvitaan tietoa valtionhallinnon päätöksentekoa varten. Toisaalta tuotiin esille, että on olemassa tutkijoita, jotka tekevät tutkimusta perus- ja ihmisoikeuksien rajapinnassa.

Mainittiin myös perinteisesti oikeiston harjoittama kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen (1966, SopS 7-8/1976) koskeva tutkimus suhteessa vasemmiston suosimiin TSS-oikeuksiin. Tosin Suomessa KP-oikeuksiin ja TSS-oikeuksiin kohdistuvan tutkimuksen välillä on arvioiden mukaan onnistuttu pitämään kohtuullinen tasapaino.

Ilmassa on ollut vastareaktiota

Haastatteluissa tuli esille jonkinlainen vastareaktio perus- ja ihmisoikeustutkimusta kohtaan. Tämä on näkynyt esimerkiksi oikeustieteissä valtataisteluna, jossa joidenkin tutkijoiden kirjoituksia pyritään sivuuttamaan niissä esiintyneen arvostelun takia. Puhutaan ylikonstitutiotalisoitumisesta.

Kyseenalaistettiin myös joissain tilanteissa liialliseksi katsottu pyrkimys tuoda perus- ja ihmisoikeuksien esille. Nähtiin, että tämä voi johtaa oikeuksien tietynasteiseen vesittymiseen. Jos jokainen asia nähdään perus- ja ihmisoikeuskysymyksenä, mitään tilannetta ei välttämättä oteta oikeuksien kannalta vakavasti.

Eri oikeudenaloilla on vaihtelevat valmiudet hyväksyä perus- ja ihmisoikeuslähtöinen tutkimus niin sanotuksi doktriiniksi alan sisälle. Prosessioikeuden kaltaisilla alalla perus- ja ihmisoikeudet liittyvät luontevasti muun muassa oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin liittyvään keskusteluun. Toisaalta aineistoissa mainittiin usea ala, jossa perus- ja ihmisoikeuksille voisi olla enemmänkin käyttöä.

Haastatteluissa tuli esille ajatus siitä, että oikeudenaloilla voi olla portinvartijoita, jotka

eivät välttämättä katso hyvällä perus- ja ihmisoikeusluttavuuden rantautumista omalle oikeudenalalleen, joka periaatteista ja yleisistä opeista he haluavat pitää kiinni. Perus- ja ihmisoikeuksien nähdään ikään kuin rikkovan ja sekoittavan sitä, miten asioista on perinteisesti ajateltu jollain oikeudenalalla. Tästä johtuen tutkimusta ja tietoa halutaan tuottaa tiukasti oman alan näkökulmasta, eikä perspektiiviä olla valmiita laajentamaan perus- ja ihmisoikeuksien avulla. Puhutaan oikeustieteenalojen välisten sisäisten pidäkkeiden luomista ongelmista.

Esimerkkinä mainittiin perheoikeus, joka on perinteinen siviilioikeuden alue. Perheoikeudellista sääntelyä ei välttämättä haluta arvioida kriittisesti perus- ja ihmisoikeuksien näkökulmasta. Toisena esimerkkinä tuotiin esille viestintäoikeus, missä sananvapautta voidaan käsitellä kapeasti oman alan sisällä ilman, että aihetta liitetään osaksi laajempaa perus- ja ihmisoikeuskeskustelua.

Tilanteita, joissa perus- ja ihmisoikeudet tuntuvat vierailta, vastakkaisilta tai jopa vaarallisilta, ehdotettiin lähestyttävän hälventämällä sisäänrakennettuja ennakkoluuloja. Tosin ennakkoluulojen katoaminen voi arvioiden mukaan joissakin tapauksissa vaatia sukupuolen vaihtumista. Tämän tyyppisten tilanteiden esitettiin kuitenkin estävän tai hidastavan perus- ja ihmisoikeuksien käsittelyä tutkimuksessa joillakin oikeudenalalla.

2.2.2 Tulevaisuuden haasteet

Haastattelujen perusteella perus- ja ihmisoikeustutkimus näyttäisi edelleen olevan vahvaa. Yhteiskunnallisen ilmapiirin nopea muuttuminen aiheuttaa haastateltujen mukaan vakavia haasteita tutkimukselle tulevaisuudessa. Esiin nousi kaksi erityistä haastetta. Ensinnäkin perus- ja ihmisoikeuksia ja niihin liittyvää asiantuntemusta ja tutkimusta on alettu kyseenalaistaa julkisessa keskustelussa ennen näkemättömällä tavalla. Toiseksi hallituksen säästötoimenpi-

teistä johtuvat tutkimusrahoituksen leikkaukset kaventavat perus- ja ihmisoikeustutkimuksen käytössä olevia resursseja tulevaisuudessa. Yhteiskunnallisen tilanteen sanotaan ajavan tutkimusta ahtaammalle. Tilanne pakottaa tutkimusta kaventumaan, supistumaan ja fokuosoitumaan, eikä sille ole tarjolla vastaavaa tilaa kuin 90-luvulla.

Perus- ja ihmisoikeuksia kyseenalaistetaan

Vaikka haastattelussa tuli esille, että tutkimusta voidaan sisältäpäin katsottuna pitää vahvana, perus- ja ihmisoikeuksien alaan liittyvä poliittinen ja julkinen keskustelu voi saada tilanteen näyttämään ulkopuolisen silmin kovin erilaiselta.

Esitettiin, että perus- ja ihmisoikeusjuridikkaa sekä oikeuksiin liittyvää asiantuntemusta ja tutkimusta ei ole kyseenalaistettu aiemmin poliittisten päättäjien taholta tai julkisessa keskustelussa vastaavalla tavalla. Kun oikeuksista puhutaan epäkunnioittavasti tai niitä pyritään muuttamaan voi syntyä vaikutelma, ettei ymmärretä, miksi perus- ja ihmisoikeudet ovat olemassa. Jollakin tasolla perusoikeuksien ja perustuslain kyseenalaistamista pidetään tutkijoiden keskuudessa yllättävämpänä kuin etäisemmäksi koettujen kansainvälisten ihmisoikeuksien.

Ilmiöön liittyy perustuslakivaliokunnan⁶ ja erityisesti valiokunnan käyttämien asiantuntijoiden aseman kyseenalaistaminen, mikä koskettaa myös perus- ja ihmisoikeustutkimusta. Ilmiö on näkynyt myös yleisessä keskustelussa, jossa kansainvälisen oikeuden ja perus- ja ihmisoikeuksien velvoittavuutta on haastettu monella tapaa.

Haastatteluista nousi esiin näkemys siitä, että perus- ja ihmisoikeuksien kyseenalaistamisella pyritään niiden antaman suojan olennaiseen heikentämiseen esimerkiksi tilanteissa, joissa

---

6 Ks. <https://www.eduskunta.fi/FI/lakiensaataminen/valiokunnat/perustuslakivaliokunta/Sivut/default.aspxn> (haettu 12.5.2017).

valtion säästötoimenpiteiden toteuttamiseksi laadittuja, oikeuksien kannalta ongelmallisia lakialoitteita pyritään viemään tiukalla aikataululla läpi eduskunnassa. Tämä näkyy erityisesti perustuslakivaliokunnan käyttämien perus- ja ihmisoikeusasiantuntijoiden työtaakassa.

Arveltiin, että ilmapiiriin muuttamiseen on voinut vaikuttaa se, että ihmisoikeusliikkeestä voi herkästi välittyä julkisuuteen vaikutelma, jossa se nähdään uudistuksia vastustavana, oikeuksien toteutumista kovaäänisesti vaativana ja yhteiskuntaa vahtivana erilaisten toimijoiden joukkona. Professorien lausunnot uutisissa saattavat kuulostaa ihmisten korvaan ainaisena kritiikkinä asioiden tilasta.

Perus- ja ihmisoikeuksien kohtaamalla vastatuulella sekä yhteiskunnan viimeaikaisella polarisoitumisella ja asenteiden kärjistymisellä näyttäisikin olevan yhtymäkohtia. Tämä sanotaan johtuvan osittain siitä, että oikeuksia käsitellään julkisuudessa usein suppeasti ja lähinnä vähemmistöryhmien, kuten maahanmuuttajien tai turvapaikanhakijoiden, saamelaisten ja seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen kautta, mikä voi herättää ihmisten keskuudessa voimakasta vastareaktiota.

Jos perus- ja ihmisoikeudet leimaantuvat tiettyjen erityisryhmien oikeuksiksi, tiukan taloustilanteen aikana ihmiset voivat kokea, että ryhmien tukemiseen käytetyt varat ovat pois valtaväestön eduista. Unohdetaan perus- ja ihmisoikeuksien kuuluvan kaikille tai ajatellaan, että vähemmistöryhmien oikeuksia toteutetaan ristiriitatilanteissa omien oikeuksien kustannuksella.

Esille tuli myös kansallisen kehityksen liittyminen maailmanlaajuiseen tilanteeseen. Länsimaista, yksilökeskeistä ihmisoikeusnäkemystä ja oikeuksien universaaliutta kyseenalaistetaan nousevien BRICS-maiden⁷ kansallismielisten ja populististen puolueiden sekä väkivaltaisten ryhmien ja ei-valtiollisten toimijoiden toimesta, mikä vaikuttaa oikeuksien kehitykseen.

Mahdollisena selityksenä oikeuksien kyseenalaistamiselle esitettiin myös ns. normaali vaihtelu. On luonnollista, että perus- ja ihmisoikeuksien kannatus vaihtelee eri aikakausina. Tähän liittyen kritiikkiä esitettiin kuitenkin valtakunnallista poliittista johtoa kohtaan, jonka odotettiin kantavan vastuuta asenneilmapiiristä ja edistävän oikeuksia kunnioittavaa ilmapiiriä.

Resurssien riittävyys on vakava haaste

Haastatteluissa tuli esiin huoli siitä, että globaali talouskriisi ja taloudellisesta taantumasta johtuvat hallituksen säästötoimenpiteet vaikuttavat perus- ja ihmisoikeustutkimukseen Suomessa tavalla, jonka laajuus selviää vasta tulevaisuudessa.

Säästötoimenpiteet ovat johtaneet tutkimusrahoituksen leikkauksiin, joilla on suora vaikutus perus- ja ihmisoikeustutkimukseen. Leikkaukset ovat kohdistuneet niin yliopistojen, tutkimuslaitosten kuin muiden tutkimusta tuottavien tahojen perusrahoituksesta aina täydentävään ulkoiseen rahoitukseen. Toimenpiteet iskevät jo valmiiksi niukkoihin resurssiin.

Rahoituksen saamiselle asetetaan myös entistä selkeämpiä taloudellisia ja strategisia tavoitteita. Avainsanojen, kuten innovatiivisuuden ja tehokkuuden sanotaan istuvan paikoitellen hyvinkin huonosti perus- ja ihmisoikeustutkimukseen. Lisäksi yhä suurempi osuus yliopistojen tutkimusrahoituksesta on hankittava yksityiseltä sektorilta, ja tutkimuksen on usein oltava talouselämää hyödyttävää.

Kehityksen ei väistämättä nähdä johtavan perus- ja ihmisoikeustutkimusta tukevan rahoituksen radikaaliin vähenemiseen, mutta rahan jakamisen perustana olevaan arvopohjaan ja periaatteisiin toivotaan avoimuutta ja läpinäkyvyyttä. Jos rahaa päätetään keskittää esimerkiksi tuottavuutta lisääviin hankkeisiin, perus- ja ihmisoikeustutkimuksella on entistä hankalampaa mahtua näiden reunaehtojen sisälle ja rahoituksen saaminen on tulevaisuudessa haastavampaa.

---

7 Brasilia, Venäjä, Intia, Kiina ja Etelä-Amerikka.

Miten haasteisiin tulisi vastata?

Haastatellut kannustivat tutkijoita pohtimaan oman tutkimusalan ja perus- ja ihmisoikeuksien yksioikoisen puolustamisen sijaan syvälisemmin ilmapiirin muutokseen ja resurssien leikkaamiseen johtaneita syitä, jotka eivät selity ainoastaan talouskysymysten kautta. Lisäksi esitettiin, että tutkimuskentällä on käytävä keskustelua siitä, miten muuttuneisiin olosuhteisiin kannattaa reagoida ja vastata.

Syitä ei tulisi hakea ainoastaan ulkoisista tekijöistä, vaan tutkijoita kehoitettiin harjoittamaan kollektiivista itsereflektiota. Joissakin haastatteluissa pohdittiin, onko tutkimusta mahdollisesti tehty liian itsერიითisesti omassa kuplassa, tai ovatko tutkijat suhtautuneet työhönsä ylipäänsä liian idealistisesti.

Tutkimuskentän odotettiin heräävän yhteiskunnalliseen tilanteeseen ja vastaavan siihen aktiivisilla toimilla. Tutkijoita kannustettiin osallistumaan yhteiskunnalliseen keskusteluun ja ottamaan kantaa ilmapiirin muutokseen julkisuudessa. Julkisuudessa luodut käsitykset perus- ja ihmisoikeuksista sekä niihin liittyvästä asiantuntemuksesta ja tutkimuksesta vaativat aineiston mukaan oikaisua. Kyseisiä toimia pidettiin tärkeänä erityisesti kasvavan sukupolven kannalta, jonka yhteiskunnallinen tietoisuus on heräämässä.

Polarisoitumisen ehkäisemiseksi tutkijoiden tulisi korostaa sitä, miten perus- ja ihmisoikeudet kuuluvat kaikille ihmiselle, ja että ne voivat potentiaalisesti parantaa jokaisen ihmisen asemaa yhteiskunnassa. Toivottiin, että tutkijat ottaisivat perus- ja ihmisoikeudet monipuolisesti ja laajasti esille julkisuudessa esimerkiksi vanhuksiin ja lapsiin liittyvien kysymysten kohdalla.

Asioiden tilan harmittelun ja sisäänpäin kääntymisen sijaan toivottiin keskittymistä ihmisoikeuksien voimaan, sanomaan ja niiden tuomiin mahdollisuuksiin. Perus- ja ihmisoikeustutkimuksen pitäisi nousta selkeäksi yhteiskuntaa rakentavaksi voimaksi, joka tukee sitä, että jokaisen ihmisen ihmisarvo pyritään turvaamaan myös tulevaisuudessa. Näin tutkimusta

ei ehkä nähtäisi suuren yleisön ja päätöksentekijöiden silmissä niinkään kehitystä estävänä tai hidastavana tekijänä, vaan perus- ja ihmisoikeuksien sisällyttäminen yhteiskunnallisiin uudistuksiin koettaisiin positiivisena ja mahdollisia ongelmia ennaltaehkäisevänä toimena.

Haastatteluissa myös esitettiin lisää strategista pohdintaa siihen, mitä tutkitaan ja missä muodossa tuloksia pyritään viemään julkisuuteen ja osaksi päätöksentekoa. Esitettiin, että tutkimustietoa tarvitaan esimerkiksi säästötoimenpiteisiin tähtäävien lakialoitteiden vaikutuksista perus- ja ihmisoikeuksien toteutumiseen tulevaisuudessa ja ylipäänsä rajoituksista, joita perus- ja ihmisoikeudet tosiasiallisesti asettavan hallituksen toiminnalle taloudellisesti tiukassa tilanteessa.

Tutkimusresurssien vähenemiseen esitettiin vastattavan tehostamalla erilaisin keinoin ulkoisen rahoituksen hakemista. Jos ulkoista rahoitusta ei ole saatavilla, on perus- ja ihmisoikeustutkimusta ylläpidettävä ja huolehdittava perustutkimuksen toteutumisesta perusrahoituksella, jota saavat vakituisten oppitulojen ja tutkimusvirkojen haltijat.

Haastatelluissa tutkijoita kannustettiinkin pitämään ”selkä suorana” ja jatkamaan riippumattoman, ihmisoikeuksiin sitoutuneen tutkimuksen tekemistä antamatta poliittisten tuulten heilutella tutkimuskenttää. Joidenkin poliitikkojen ”ärsyyntyneisyys” ja vilkkaana käyvä keskustelu nähtiin jopa positiivisena merkinä, koska sen katsottiin kertovan ihmisoikeuksien vaikuttavuudesta.

3

Perus- ja ihmisoikeustutkimus Suomessa

3 Perus- ja ihmisoikeustutkimus Suomessa

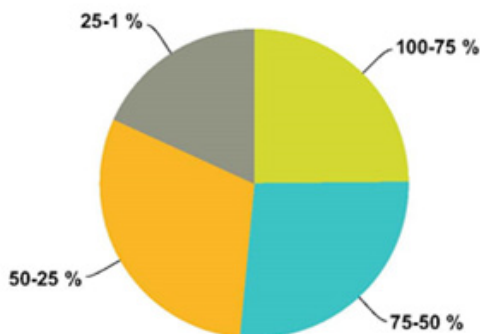
3.1 Perus- ja ihmisoikeusrelevantti tutkimus

Haastattelujen ja verkkokyselyn avulla kerättiin tietoa perus- ja ihmisoikeuksien osuudesta tutkimuksen substanssista, tutkijoiden identifiointimisesta, tutkimuksen esiintymisestä eri tieteen- ja tutkimusaloilla, sen kohdistumisesta eri tasoille ja jakautumisesta eri aiheisiin, metodeista sekä sisällöstä. Perus- ja ihmisoikeustutkimukseksi määriteltiin niin oikeuksiin kohdistuva kuin oikeuksia koskevan ulottuvuuden sisältävä tutkimus. Seuraavissa kappaleissa esitellään tuloksia näiltä osin.

3.1.1 Oikeuksien osuus tutkimuksen substanssista

Koska perus- ja ihmisoikeustutkimus määriteltiin laajasti, verkkokyselyn vastaajia pyydettiin arvioimaan, kuinka suuri osa tutkimuksen substanssista käsittelee oikeuksia. Suurin osa vastanneista ilmoitti oikeuksia käsittelevän osuuden olevan 25-50 prosenttia tutkimuksen sisällöstä. Vaikka oikeuksien osuus tutkimuksen substanssista vaihtelee suuresti, on jakauma toisaalta hyvin tasainen. Oikeuksia pääasiallisesti tutkimuksessaan käsittelevien tutkijoiden määrä oli lähes sama kuin niiden tutkijoiden, jotka

Tutkimuksen perus- ja ihmisoikeuksia koskeva prosentuaalinen osuus

	100-75 %	75-50 %	50-25 %	25-1 %	Yhteensä
Vastaukset	25% (41)	27% (44)	30% (50)	18% (30)	165

ovat keskittyneet ensisijaisesti muihin aiheisiin, mutta joiden tutkimuksesta löytyy oikeuksia koskeva ulottuvuus.

3.1.2 Perus- ja ihmisoikeustutkijaksi identifioituminen

Verkkokyselyssä selvitettiin, kuinka moni vastaajista identifioituu perus- ja ihmisoikeustutkijaksi. Noin kolmasosa vastaajista ilmoitti olevansa perus- ja ihmisoikeustutkija. Huomionarvoista oli kuitenkin sen, että 50 prosenttia tutkijoista identifioitui jossain määrin perus- ja ihmisoikeustutkijaksi. Tämä kertoo siitä, että perus- ja ihmisoikeustutkimuksen piirissä tutkijaidentiteetti on usein luonnollisesti jakautunut eri tieteenaloille ja identifioituminen on osittaista.

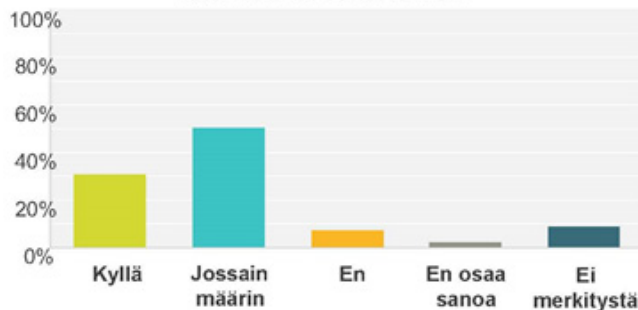
Perus- ja ihmisoikeustutkijaksi identifi-

oitumiseen oli monia syitä. Vastaajat olivat saaneet koulutuksen ja kokivat tekevänsä töitä nimenomaan kyseisellä tutkimusalalla tai pitivät itseään oikeuksiin kohdistuneen tutkimuksen kautta alan asiantuntijana. Oikeuksia koskeva tutkimus saattoi olla osa joidenkin virkamiesten tai kansalaisjärjestöihin palkattujen ihmisten työtä.

Verkkokyselyyn vastanneiden henkilöiden joukossa oli myös ihmisiä, jotka pyrkivät omalla toiminnallaan aktiivisesti vaikuttamaan oikeuksien toteutumiseen ja perus- ja ihmisoikeustutkijaidentiteetti muodostui tätä kautta. Tutkimuksen tärkein motiivi saattoi olla äänen antaminen ihmisille, jotka kärsivät yhteiskunnallisesta poissulkemisesta ja joiden mahdollisuudet asemansa parantamiseen ovat heikot tai rajoitetut.

Moni vastanneista ilmoitti identifikaation pe-

Perus- ja ihmisoikeustutkijaksi identifioituminen

Vastausvaihtoehdot	Vastaukset	
Kyllä	31%	51
Jossain määrin	50%	83
En	7%	12
En osaa sanoa	2%	4
En pidä identifiointia merkityksellisenä	9%	15
Yhteensä		165

rusteeksi yleisellä tasolla sen, että tutkimus on kohdistunut oikeuksiin ja niiden toteutumiseen. Perus- ja ihmisoikeuskysymykset ovat voineet olla tutkimuksen keskiössä koko tutkimusuran aikana. Tutkimusta saatettiin luonnehtia myös ihmisoikeusperustaiseksi, minkä ansiosta oikeudet muodostivat taustan, tulkintaperustan tai -kehikon koko työlle. Esitettiin, että ihmisoikeustutkijaksi voidaan määrittellä myös henkilö, joka on omaksunut ihmisoikeudet sisäiseksi normatiiviseksi mittapuuksi muun voimassa olevan oikeuden arvioinnille. Joillekin vastaajille ihmisoikeudet olivat tärkeä motivaatiotekijä koko tutkimustyön taustalla.

Vastaajat perustelivat identifioitumistaan myös kertomalla perus- ja ihmisoikeuksia käsittelevistä tutkimusaiheista. Näin tutkijaidentiteetti muodostui spesifien, oikeuksia käsittelevien aiheiden kautta. Aineistossa mainitut aiheet vaihtelivat EIS:n tiettyihin perusoikeuksiin.

Suuri joukko vastaajista kertoi identifioituvansa osittain perus- ja ihmisoikeustutkijaksi. Tutkimuksen ilmoitettiin käsittelevän joiltakin osin oikeuksia tai pääasiallisesti muita aiheita, jolloin ihmiset eivät pitäneet itseään ”puhdasverisinä” perus- ja ihmisoikeustutkijoina, tai he kokivat täyttävänsä jossain määrin identifikaation edellytykset. Jotkut taas eivät halunneet määrittellä itseään ensisijaisesti tai rajata identiteettiään ainoastaan perus- ja ihmisoikeustutkijaksi, vaikka heiltä saattoi joissakin tapauksissa löytyä huomattavaakin asiantuntemusta alalta. Moni vastanneista sanoi suoraan olevansa ensisijaisesti jonkun muun alan, kuten politiikan tai valtiosääntöoikeuden, tutkija. Toisaalta identifikaation huomautettiin riippuvan siitä, miten tutkimusala määritellään.

Vastanneiden joukossa oli henkilöitä, jotka eivät identifioituneet perus- ja ihmisoikeustutkijoiksi lainkaan. Syyksi tähän mainittiin esimerkiksi se, että hyvin pieni osa tutkimuksesta käsittelee oikeuksia, mikä ei riittänyt identifikaation muodostumiseen. Joissakin tapauksissa ihmiset olivat työnsä puolesta kosketuksissa perus- ja ihmisoikeustutkimukseen, mutta he eivät pitäneet itseään alan varsinaisina tutkijoina. Moni

vastanneista ilmoitti olevansa jonkin muun alan, kuten historian, tutkija. Jotkut taas eivät yksinkertaisesti olleet niin kiinnostuneita oikeuksista, tai identifikaatiota pidettiin rajoittavana tekijänä. Joku kertoi, ettei hän ollut perehtynyt riittävästi ihmisoikeustutkimukseen, eikä hän pystynyt soveltamaan oikeuksia työssään.

Vastauksissa myös epäiltiin identifikaation toimivuutta, koska käytännössä lähes kaikella oikeustieteellisellä tutkimuksella sanotaan olevan nykyään perus- ja ihmisoikeuskytkentöjä. Joidenkin mielestä luokittelua pitäisi välttää sen aiheuttamien yleistysten ja luokittelun luomien olettamusten takia.

3.1.3 Tutkimuksen esiintyminen eri tieteen- ja tutkimusaloilla

Koska perus- ja ihmisoikeustutkimus levittyä eri tieteenaloille, verkkokyselyssä haluttiin selvittää, millä tieteenaloilla ja tarkemmilla tutkimusaloilla relevanttia tutkimusta tehdään.⁸ Yhteiskuntatieteet, joihin lukeutuu oikeustiede, hallitsivat ylivoimaisesti perus- ja ihmisoikeustutkimuskenttää. Humanistiset tieteet olivat toiseksi suosituin tutkimusala. Pieni määrä vastanneista ilmoitti tekevänsä oikeuksiin liittyvää tutkimusta lääke- ja terveystieteiden, luonnon-tieteiden, tekniikan tai maa- ja metsätaloustieteiden aloilla, joten perus- ja ihmisoikeuksien voidaan sanoa läpileikkaavan kaikki tieteenalat.

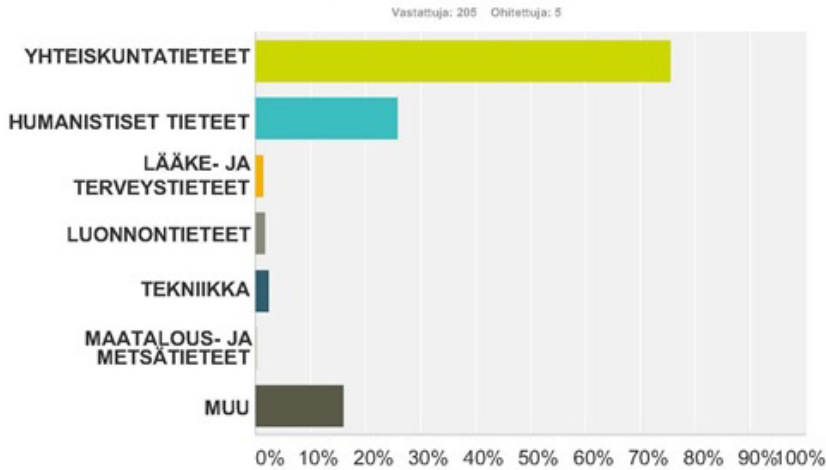
Kun tutkijoilta kysyttiin, millä tarkemmilla tutkimusaloilla he tekevät ensisijaisesti perus- ja ihmisoikeustutkimusta, oikeustieteet olivat selkeästi hallitseva ala. Seuraavaksi eniten vastauksia sai yhteiskunta- ja sosiaalipolitiikka/ sosiaalityö, kasvatustieteet ja sosiologia/väestötiede.⁹

Monet tekevät perus- ja ihmisoikeusrele-

8 Suomen Akatemia (2009) Tutkimusaloiluokitus (viimeksi muokattu 19.2.2015). <http://www.aka.fi/tutkimusaloiluokitus/> (haettu 12.5.2017).

9 Ks. LIITE 3

Perus- ja ihmisoikeustutkimuksen esiintyminen eri tieteenaloilla

Vastausvaihtoehdot	Vastaukset	
Yhteiskuntatieteet	76%	155
Humanistiset tieteet	26%	53
Lääke- ja terveystieteet	2%	3
Luonnontieteet	2%	4
Tekniikka	2%	5
Maatalous- ja metsätieteet	1%	1
Muu	16%	33
Vastaajat yhteensä: 205		

vantia tutkimusta eri tieteiden näkökulmasta. Toissijaisesta tutkimusalasta kysyttäessä, eniten mainintoja saivat nais- ja sukupuolentutkimus, valtiotieteet, oikeustiede, sosiaalitieteet, antropologia ja etnologia, sosiologia ja väestötiede sekä kansainvälinen politiikka.¹⁰

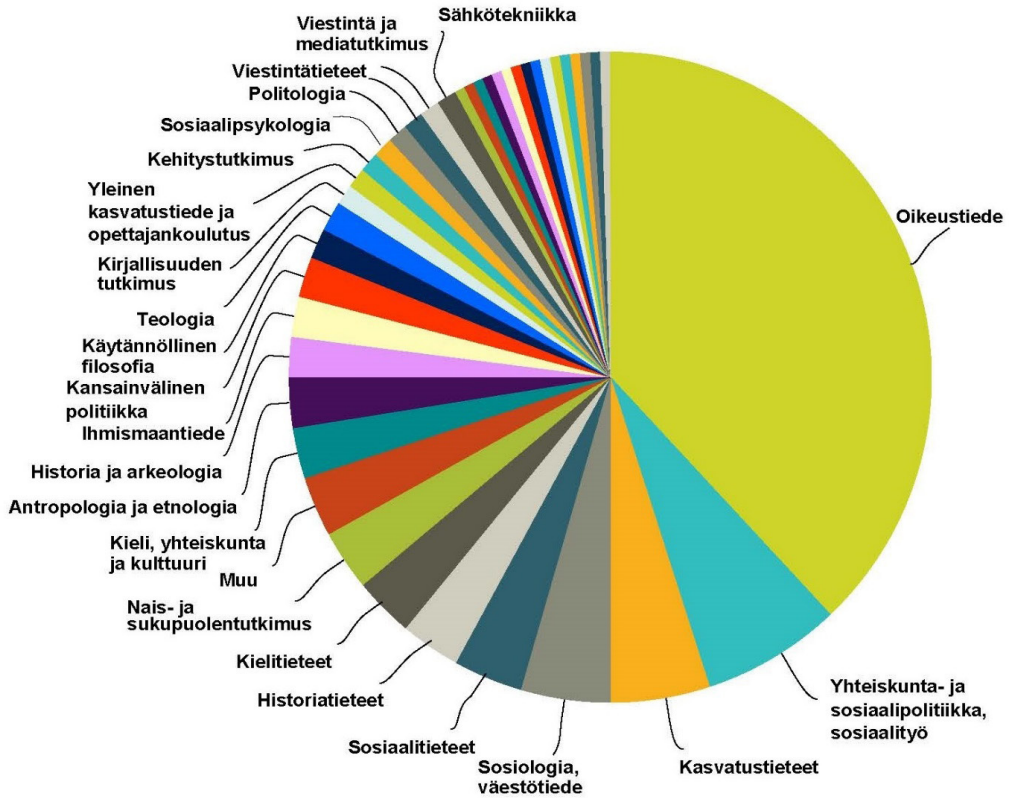
Tietoa kerättiin myös siitä, millä erikoistumisalueilla vastaajat tekevät perus- ja ihmisoikeusrelevanttia tutkimusta. Tekstinanalyysin avulla tehdyssä sanapilvessä näkyvät

Tietoa kerättiin myös siitä, millä erikoistumisalueilla vastaajat tekevät perus- ja ihmisoikeusrelevanttia tutkimusta. Tekstinanalyysin avulla tehdyssä sanapilvessä näkyvät tärkeimmät vastaajien käyttämät sanat. Mitä suurempi kirjasinkoko, sitä tärkeämpi tai merkittävämpi sana oli vastauksissa.

Tutkimusalat

Vastattuja: 200 Ohitettuja: 8

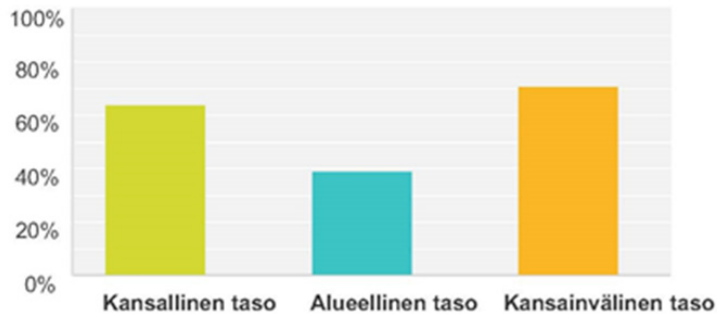

Erikoistumisalueet

Vaastattuja: 181 Ohitettuja: 27

Asema Perusoikeudet Väkivalta Kärsimys Historia
Tietosuojaja Ihmisoikeudet
Oikeusantropologia Oikeudet Koulutus
Kansainvälinen Oikeus Suhteet
Tutkimus Valtiosääntöoikeus
Euroopan Ihmisoikeussopimus Naiset
Eurooppa-oikeus
Oikeussosiologia Sosiaalioikeus Rikosoikeus
Osallistuminen Julkisoikeus Maahanmuutto
Naisten Oikeudet Prosessioikeus
Ihmisoikeuksien Ihmisoikeuskasvatus
Historia Alkuperäiskansat
Kansainvälinen Oikeus
Etnisten Vähemmistöjen Tutkimus
Eurooppaoikeus Ihmisoikeudet Koulituksen
Euroopassa Koulutus Syrjintä Oikeusteoria
Asema Perheoikeus Lapsioikeus Sosiologia
Sananvapaus Yleiset Opit
Intersektionaalisuus Julkishallinnon Etniset Suhteet
Etnisyys Ympäristöoikeus Ulkomaalaisysoikeus
Liittyvä Suoja Syrjintä Moraalifilosofia
Oikeus Eurooppalainen Tutkimus
Opetus Oikeudet Ihmisoikeuksien
Historia Oikeusinformatiikka
Ihmisoikeudet Tasa-arvo Koulutus
Alkuperäiskansojen Oikeusteoria Euroopan
Sosiaaliset Väkivalta Informaatio-oikeus

Perus- ja ihmisoikeustutkimuksen kohdistuminen kansalliselle, alueelliselle ja kansainväliselle tasolle

Vastausvaihtoehdot	Vastaukset	
Kansallinen taso	64%	104
Alueellinen taso	39%	64
Kansainvälinen taso	71%	115
Vastaajat yhteensä: 163		

3.1.4

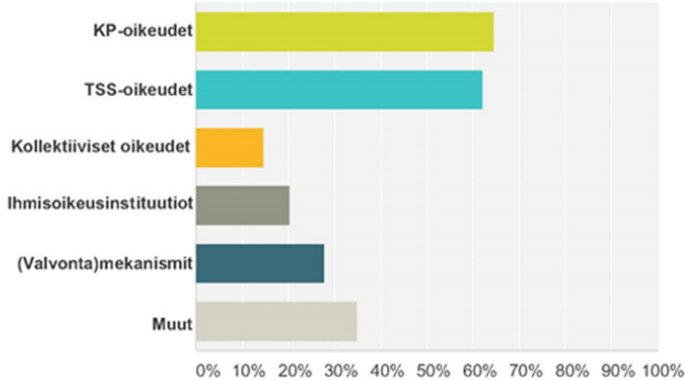
Tutkimuksen kohdistuminen ja jakautuminen

Verkkokyselyssä kysyttiin tutkimuksen kohdistumisesta kansalliselle, alueelliselle ja kansainväliselle tasolle. Suurin osa tutkimuksesta tehdään kansainvälisistä perus- ja ihmisoikeuskysymyksistä. Tosin kansalliselle tasolle keskittävää tutkimusta oli kyselyn mukaan lähes yhtä paljon. Alueellisen tason tutkimuksen mainittiin kohdistuvan muun muassa Eurooppaan, Pohjoismaihin, Arktiselle alueelle, Pohjois- ja/ tai Etelä-Amerikkaan, Afrikan ja Aasian eri osiin sekä yksittäisiin maihin, kuten Venäjään tai Isoon-Britanniaan.

Lisäksi kyselyssä kerättiin tietoa tutkimuksen jakautumisesta KP-oikeuksien, TSS-oikeuksien, kollektiivisten oikeuksien, ihmisoikeusinstituutioiden ja oikeuksien valvontamekanismien välillä.

Vastausten perusteella ylivoimaisesti eniten tutkimusta tehdään KP-oikeuksista sekä TSS-oikeuksista. Kyseessä ovat YK:n keskeiset ihmisoikeussopimukset. Seuraavaksi eniten vastauksia saivat valvontamekanismit ja ihmisoikeusinstituutiot, mutta myös kolmannen sukupolven oikeuksiksi nimitetyistä kollektiivisista oikeuksista tehdään tutkimusta. Muut aiheet saattoivat käsitellä ihmisoikeusdiskurssia, oikeuksiin liittyviä narratiiveja tai oikeuksien toteutumisen mittaamista.

Perus- ja ihmisoikeustutkimuksen jakautuminen

Vastausvaihtoehdot	Vastaukset	
Kansalais- ja poliittiset oikeudet	65%	102
Taloudelliset, sosiaaliset ja sivistykselliset oikeudet	62%	98
Kollektiiviset oikeudet	15%	23
Ihmisoikeusinstituutiot	20%	32
(Valvonta)mekanismit	28%	44
Muut	35%	55
Vastaajat yhteensä: 158		

3.1.5 Tutkimuksessa käytetyt menetöt

Selvityksen yhteydessä kartoitettiin perus- ja ihmisoikeustutkimuksessa käytettyjä metodeja. Koska perus- ja ihmisoikeustutkimus levittyy laajasti eri tieteenaloille, haluttiin selvittää, mitä metodeja alalla hyödynnetään tai mitkä metodeit soveltuvat perus- ja ihmisoikeustutkimukseen ylipäänsä.

Monitieteellinen perus- ja ihmisoikeustutkimus sai vahvaa kannatusta vastaajien keskuudessa, mitä perusteltiin osittain metodologisten valmiuksien parantumisella. Tämän sanotaan johtuvan siitä, että oikeustiedevevoinen ala hyötyy muilla tutkimusaloilla käytettyjen metodien yleistymisestä tutkimuksessa. Metodien tehokkaamman hyödyntämisen ansiosta voidaan kerätä rikkaampia aineistoja oikeuksiin liittyvistä ilmiöistä ja tuottaa syvällisemmän ymmärryksen

omaavaa ja laadukkaampaa perus- ja ihmisoikeustutkimusta eri tieteiden näkökulmasta.

Monitieteellisen perus- ja ihmisoikeustutkimuksen merkityksen korostumisen myötä metodologiaan on aineiston mukaan syytä kiinnittää entistä enemmän huomiota tulevaisuudessa.

Tekstianalyysin avulla tehdystä sanapilvestä voidaan nähdä tärkeimmät metodien yhteydessä käytetyt sanat ja saada näin tietoa alalla hyödynnetyistä ja siihen soveltuvista menetelmistä.

Tutkimusmenetelmät

Vastattuja: 153 Ohitettuja: 55

Tilastolliset Menetelmät Kriittinen

Tutkimus Havainnointi Etnografia

Haastattelututkimus Osallistavat Tutkimus Vertailu

Havainnointi Dokumenttianalyysi

Haastattelu Sisällönanalyysi Analyysi

Tekstianalyysi Diskurssianalyysi Kvalitatiivinen

Menetelmät Oikeusteoria

Dokumenttianalyysi Määrällinen Case Studies

Historiallinen Tutkimus Tapaustutkimus

Sisällönanalyysi Menetelmät

Oikeusvertailu Vertaileva Analyysi

Kriittinen Haastattelut Lainoppi

Diskurssianalyysi Oikeussosiologia

Etnografia Toimintatutkimus

Teemahaastattelut Laadullinen

Tekstintutkimus Muistitietotutkimus Asiakirjojen

Kyselytutkimus Filosofinen

Tulkinta ja Systematisointi Historian

Sisällönanalyysi Oikeustapausanalyysi

Menetelmät Osallistuva Havainnointi

Oikeusdogmatiikka Lainopillinen

Analyyysi Kyselyt Haastattelut

Toimintatutkimus Lainoppi Kvalitatiivinen

Tutkimus Etnografinen Kenttätyö

Etnografia Kirjallisuus Diskurssianalyysi

Haastattelututkimus Laadullinen Tapaustutkimus Kriittinen

Tekstianalyysi Käsiteanalyysi

3.2 Tutkimusta tuottavat tahot

Perus- ja ihmisoikeustutkimusta tehdään ennen kaikkea yliopistoissa ja niiden alaisissa tutkimuslaitoksissa, mutta sitä tuotetaan myös muiden tahojen toimesta. Yliopistoissa relevanttia tutkimusta voi esiintyä missä tahansa tiedekunnassa, mutta tutkimus on keskittynyt oikeustieteiden ja julkisoikeuden aloille. Suomessa on myös perus- ja ihmisoikeuksiin erikoistuneita ja relevanttia tutkimusta tekeviä tutkimusinstituutioita, jotka toimivat yliopistojen alaisuudessa.

Joidenkin yliopistoista erillisten valtion tutkimuslaitosten, kuten Terveystieteiden ja hyvinvoinninlaitoksen (THL) ja Ulkopoliittisen instituutin (UPI), tehtäviin kuuluu yhteiskunnallisesti hyödyttävän sektoritutkimuksen tuottaminen ja näiden laitosten tutkijat ovatkin käsitelleet perus- ja ihmisoikeuksia työssään.

Valtion viranomaiset, kuten valtioneuvosto ja yksittäisten ministeriöt, tilaavat myös perus- ja ihmisoikeuksiin liittyvää tutkimusta, jota hyödynnetään päätöksenteossa. Kapasiteettia tutkimuksen tekoon voi löytyä myös virkamiehistöstä talon sisäältä.

Lisäksi perus- ja ihmisoikeustutkimusta tekevät jotkut kansalaisjärjestöt, konsultit ja vapaat tutkijat.

Yleisiä huomiota

Tutkimusta tuottavien tahojen kartoitus oli siinä mielessä haastavaa, että akateemisen tutkimuksen ja selvitysten välinen raja on häilyvä. Joidenkin tutkijoiden mielestä ministeriöiden ja kansalaisjärjestöjen tilaama tai tuottama tutkimus voi olla laskettavissa tieteelliseksi, mutta toiset pitivät julkaisuja selvitysten tasoisina. Selvyiden saaminen vaatii aineiston mukaan tilannekohtaista arviointia.

Suurin osa vastaajista oli kuitenkin sitä mieltä, että ministeriöissä ja kansalaisjärjestöissä on tuotettu vertailukelpoista tieteelliset kriteerit täyttävää tutkimusta. Toisaalta aineistossa tuotiin vahvasti esille se, että kaikki selvitykset eivät

suinkaan täytä tieteellisiä kriteerejä, eikä siihen pidä kaikissa tilanteissa edes pyrkiä. Silloin kun edellä mainitut tahot tilaavat selvityksiä omia tarpeitaan varten, tieteellisyys ei välttämättä palvele tarkoitusta, sillä tavoitteena on saada pragmaattista tietoa. Selvitysten tarjoaman tiedon pohjalta laaditaan usein toimenpidesuosituksia, joiden avulla voidaan konkreettisesti edistää tiettyjen perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista.

Aineistossa tuotiin esille myös se seikka, että samat tutkijat voivat tehdä syvälle menevää akateemista tutkimusta yliopistoissa, olla osallisena kansalaisjärjestöjen tuottamassa selvitystutkimuksessa ja tehdä konsulttifirman kautta tilaustutkimusta ministeriölle. Perus- ja ihmisoikeuksien parissa toimivien tutkijoiden joukko on pieni, ja he toimivat usein monella rintamalla.

Seuraavassa esitellään keskeiset perus- ja ihmisoikeustutkimusta tuottavat tiedekunnat ja tutkimusinstituutit, mutta tuodaan esille myös muita tahoja, jotka aineiston mukaan tuottavat akateemisen tason tutkimustietoa.

3.2.1 Keskeiset tutkimusinstituutit ja tiedekunnat

Selvitystä varten haastatelluilta asiantuntijoilta kerättiin tietoa perus- ja ihmisoikeustutkimuksen kannalta keskeisistä tutkimusinstituuteista ja yliopistoista. Esiin nousi kuusi instituuttia tai tiedekuntaa, joiden tuottamaa perus- ja ihmisoikeustutkimusta pidettiin erityisen tärkeänä kansallisella tasolla.

Suomessa on kolme perus- ja ihmisoikeustutkimukseen erityisesti keskittyneitä ihmisoikeusinstituuttia: Åbo Akademin ihmisoikeusinstituutti Turussa, Helsingin yliopiston Erik Castrén -instituutti (The Erik Castrén Institute of International Law and Human Rights, ECI) ja Lapin yliopiston Arktisessa keskuksessa sijaitseva Pohjoisen ympäristö- ja vähemmistöoikeuden instituutti Rovaniemellä. Turun ja Helsingin yliopistojen oikeustieteellisissä tiedekunnissa

sa, ja erityisesti valtiosääntöoikeuden alalla, tehdään tärkeää tutkimusta perusoikeuksista. Lisäksi perus- ja ihmisoikeustutkimukseen profiloituneena laitoksena Suomessa mainittiin Tampereen yliopisto, jossa tutkimusta tehdään muun muassa Johtamiskorkeakoulun yksikössä julkisoikeuden puolella.

Yleisesti oltiin sitä mieltä, että yliopistot ja instituutit ovat erikoistuneet ja löytäneet paikkansa kansalliselta perus- ja ihmisoikeustutkimuskentältä. Åbo Akademin ihmisoikeusinstituutti, ECI ja PYVI tekevät tutkimusta etenkin kansainvälisen oikeuden ja ihmisoikeuksien näkökulmasta. Tutkijaportaaseen kuuluu yleensä eri tieteenalojen edustajia, ja tutkimusta tehdään paljon englanniksi.

Jokaisella ihmisoikeusinstituutilla on karkeasti ottaen nähtävissä omat painopistealueensa. Åbo Akademin ihmisoikeusinstituutissa on tehty enemmän klassista tutkimusta perus- ja ihmisoikeuksista ja niiden edistämisestä. Erik Castrén -instituutissa tehdään teoreettisempaa ja kriittisempää tutkimusta, kun taas Pohjoisen ympäristö- ja vähemmistöoikeuden instituutin nimi kuvaa hyvin yksikön tutkimusprofiilia. Kaikissa kolmessa instituutissa on korostunut kansainvälisten ihmisoikeuksien tutkimus.

Haastateltujen mukaan kansalliseen ihmisoikeustilanteeseen kohdistuvaa juridista tutkimusta pystytään tekemään erityisesti valtiosääntöoikeudellisissa tutkimusympäristöissä, mistä vahvimpana esiin nousivat Helsingin ja Turun yliopistojen oikeustieteelliset tiedekunnat. Tampereella tehdään tutkimusta etenkin perusoikeuksista ja Euroopan ihmisoikeussopimuksesta.

Kaikkien perus- ja ihmisoikeuksiin keskittyneiden yliopistojen ja tutkimuslaitosten tutkimusta pidettiin tarpeellisena. Niin perinteisellä kuin kriittisemmällä tutkimuksella katsotaan olevan oma paikkansa ja tarkoituksena. Perus- ja ihmisoikeustutkimusta pidettiin sisäisesti hyvin erilaisena ja tutkimuslaitosten sanottiin täydentävän toisiaan.

Ihmisoikeusinstituuteissa ja oikeustieteellisissä tiedekunnissa toimivia professorit, yliopis-

ton lehtorit ja tutkijat toimivat usein myös perustuslakivaliokunnan asiantuntijoina, millä on arvioiden mukaan suuri vaikutus tutkimukseen. Vastaavasti perustuslakivaliokunnan asiantuntijoina käyttämien asiantuntijoiden oppituuoleissa perusoikeustutkimus on vahvoilla.

Haasteena mainittiin perustuslakivaliokunnan käyttämien professoreiden ja yliopiston lehtoreiden kohdalla ajankäyttö opetus- ja ohjausvastuuseen ja asiantuntijatehtäviin liittyen. Esitettiin, että jos asiantuntijalausnot työstettäisiin artikkelien muotoon, syntyisi valtava määrä korkeatasoisia artikkeleita, jotka kehittäisivät omalta osaltaan oikeustieteiden yleisiä oppeja ja käsittelevät oikeudellisten kysymysten ytimeen meneviä kysymyksiä.

Haastatellut nostivat esille myös sen, että professorien valinnalla on suuri merkitys perus- ja ihmisoikeustutkimuksen kannalta. Professorien ympärille muodostuu usein kulloiseenkin julkaisuprofiiliin sopivia tutkimusryhmiä ja koulukuntia.

Muissa kuin edellä mainituissa yliopistoissa ja tutkimuslaitoksissa esiintyvää perus- ja ihmisoikeustutkimusta ei pidetä kovinkaan jäsentyneenä. Seuraavassa esitellään tarkemmin kuusi laitosta tai yksikköä, jotka nousivat esille aineistosta.

3.2.1.1

Åbo Akademin ihmisoikeusinstituutti

Åbo Akademin ihmisoikeusinstituuttia¹¹ pidettiin yhtenä tärkeimmistä perus- ja ihmisoikeuksiin keskittyneistä tutkimuslaitoksista Suomessa. Tutkimuksen sisällössä on selkeästi sitouduttu ihmisoikeuksien edistämiseen ja kehittämiseen. Viitattiin klassiseen ihmisoikeusdiskurssiin, jolla on oma tärkeä tehtävänsä.

Johtajana toimii nykyisin professori Elina Pirjatanniemi. Aiempia johtajia ovat olleet

---

11 Ks. <http://www.abo.fi/fakultet/sv/humanrights> (haettu 12.5.2017).

professori Martin Scheinin ja Allan Rosas, joka oli perustamassa aikoinaan instituuttia ja toimii nykyään Euroopan unionin tuomioistuimen tuomarina.

Perus- ja ihmisoikeuksiin liittyvän tutkimuksen painopistealueet ovat instituutissa vaihdelleet vuosien varrella henkilövaihdosten, väitöskirjatutkimuksen ja rahoitusta saaneiden tutkimusprojektien mukaan, mutta tietyt teemat erottuvat yksikön tutkimusprofiilissa. TSS-oikeudet ovat olleet pitkään instituutin vahvaa osaamisaluetta. Ihmisoikeuksia käsitellään paljon myös Euroopan tasolla. Muita aineistossa mainittuja teemoja olivat muun muassa kehitys-yhteistyö, ihmiskauppa, itsemääräämisoikeus, vähemmistökielten kuten ruotsin kielen asema, kansainvälinen rikosoikeus ja ympäristöihmisoikeudet. Maahanmuutto- ja pakolaiskysymykset ovat nousseet tärkeiksi tutkimusaiheiksi viime aikoina. Toisena uutena teemana mainittiin vapauteen, turvallisuuteen ja oikeudenmukaisuuteen liittyvät ihmisoikeusaspektit.

Åbo Akademin Ihmisoikeusinstituutin tutkimuksessa on näkynyt selkeästi kansainvälinen ulottuvuus. Tutkimus painottuu kansainvälisen oikeuden tasolle sekä kansainvälisiin mekanismeihin että niiden kehittämiseen. Hankkeet voivat käsitellä ihmisoikeuskysymyksiä esimerkiksi Afrikassa tai Latinalaisessa Amerikassa. Aineistossa viitattiin nimenomaan kirjavaan väitöskirjantekijöiden joukkoon, eikä vakituiseen tutkijaportaaseen, joka on kooltaan pienempi. Instituuttia pidetään myös kansainvälisesti hyvin verkostoituneena tutkimuslaitoksena tutkijoiden parissa.

Kotimaisen oikeuden osaamista pidetäänkin instituutissa heikompana, koska tutkijaryhmä on kansainvälinen eikä Åbo Akademiassa ole oikeustieteellistä tiedekuntaa. Tuli esille toive siitä, että tutkimuksen anti suomalaiseseen keskusteluun ja kytkentä perus- ja ihmisoikeuksiin kansallisella tasolla olisi vahvempi. Toisaalta erittäin tärkeänä pidettiin sitäkin, että Suomi tarjoaa ulkomailta tuleville tutkijoille turvallisen paikan ihmisoikeustutkimuksen tekemiseen, mitä ihmisoikeusinstituutin katsotaan omalta

osaltaan pystyneen tukemaan.

Ihmisoikeusinstituutissa ei ainoastaan tehdä tutkimusta, vaan yksikössä myös opetetaan perus- ja ihmisoikeuksia. Instituutissa voi suorittaa ihmisoikeuksiin keskittyvän maisteriohjelman englanniksi. Lisäksi se tarjoaa erilaisia perus- ja ihmisoikeuksia käsitteleviä kursseja ruotsin ja englannin kielellä. Yhteistyötä on tehty Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan kanssa jakamalla vastuuta opetuksesta yksiköiden painopistealueiden mukaisesti. Yksikön voidaan sanoa kantaneen yhteiskunnallista vastuuta perus- ja ihmisoikeuksien opetuksesta ja koulutuksesta Suomessa. Lisäksi instituutti on vetovastuussa ihmisoikeuksien tutkijakoulusta yhdessä Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan kanssa.

Instituutin resurssit ovat pienet, minkä vuoksi vakituisten tutkijoiden määrä on pieni. Resurssien vähäisyyden vuoksi instituutissa on tarkoitus suuntautua tiettyihin teemoihin tulevaisuudessa. Tutkimuksen kehittämisessä on kiinnitetty huomiota myös monitieteellisyteen ja strategiseen ajatteluun, mihin on haettu eväitä monitieteellisen johtokunnan avulla.

Kolme pääasiallista teemaa, joita instituutissa priorisoidaan tulevaisuudessa ovat vähemmistöt, TSS-oikeudet ja ihmisoikeudet kehitys-yhteistyössä. Vähemmistöjä pidetään kattavana teemana, jonka alla voidaan tehdä sekä humanistista että yhteiskuntatieteellistä tutkimusta. Tarkoituksena on painottaa erityisesti haavoittuvassa asemassa olevia ryhmiä. TSS-oikeuksien osalta haetaan vielä tarkempaa fokusoitumista. Instituutilla on näyttöjä ja osaamista jo ennestään kaikista näistä teemoista.

Lopuksi nostettiin esille se, että resurssien vähäisyys johtanut myös siihen, että tutkijat joutuvat kieltäytymään tehtävistä, joihin heitä pyydetään ulkomailta. Tutkijoiden piirissä toivottiinkin, että instituutti saisi tulevaisuudessa enemmän resursseja vakituisen tutkijaportaan kehittämiseen.

3.2.1.2

Erik Castrén -instituutti

Erik Castrén -instituutti¹² sijaitsee Helsingin yliopiston oikeustieteellisessä tiedekunnassa. Instituutti on erikoistunut kansainväliseen oikeuteen ja sen johtajana toimii professori Martti Koskenniemi.

Tutkimuksessa on siis keskitytty kansainväliseen oikeuteen, minkä yhteydessä on tarkasteltu ihmisoikeuksia. Tutkimusta ihmisoikeuksista tehdään pääasiallisesti kansainvälisen oikeuden teoriakontekstissa. Kansainvälisen oikeuden kautta huomio ei ole kiinnittynyt niinkään perusoikeuksiin vaan ihmisoikeuksiin, joita käsitellään myös kansallisen oikeuden näkökulmasta.

Instituutissa tehdään siis ihmisoikeusrelevanttia tutkimusta, mutta valtaosan tutkimuksesta sanotaan keskittyvän muihin aiheisiin. Suoraan ihmisoikeuksiin liittyvän tutkimuksen määrää ei pidetä kovinkaan korkeana. Tosin ihmisoikeuslottomuuden sanotaan olevan mukana tutkimuksessa monien erilaisten kontekstien kautta ilman, että oikeudet ovat varsinaisesti työn keskiössä.

Instituutti on hyvin kansainvälisesti profiloitunut, ja tutkimus on saanut tunnettavuutta ulkomailla. Kansallisen tason tutkimus on ollut vähäisempää, joskin instituutti on tuottanut myös kansalliseen päätöksentekoa tukevaa strategista tutkimusta.

Tutkimusta on lähestytty vahvalla teoreettisella ja normatiivisella otteella, missä on näkynyt historiallinen fokus. Tutkimusta on luonnehtinut myös kriittisyys. Kriittisessä tutkimuksessa on pyritty purkamaan auki ennakko-olettamuksia, intressejä ja arvoja, joita oikeuksiin ja niitä ympäröivään oikeudelliseen kenttään sisältyy.

Instituutin tutkimusta pidetään temaattisesti suhteellisen hajanaisena. Perus- ja ihmisoikeuksiin liittyvä tutkimus riippuu ihmisten henkilökohtaisista tutkimusintresseistä, tutkimusrahoituksen saaneista hankkeista ja tutkimuksen

painopistealueista.

Instituutissa ei tehdä ainoastaan juridista tutkimusta, vaan siellä tuotetaan monitieteistä ihmisoikeustutkimusta. Oikeustieteilijöiden lisäksi tutkijaportaaseen kuuluu muun muassa antropologeja, historioitsijoita ja valtiotieteilijöitä. Tämän ansiosta tutkijoiden intressien ja heidän käyttämiensä lähestymistapojen ja metodien sanotaan olevan moninaisia, eikä tutkimusta voi rajata yhden koulukunnan ja teoreettisen viitekehyksen alle, vaikka kansainvälinen oikeus onkin vahvasti esillä tutkimuksessa.

Perus- ja ihmisoikeuksia käsitelleitä tutkimusaiheita ovat olleet muun muassa sosiaaliset oikeudet, sosiaalinen oikeudenmukaisuus, etiikka, uskonnonvapaus, kolonialismi, alkupe- räiskansojen oikeudet, vähemmistöoikeudet, kuten kielivähemmistöihin liittyvät kysymykset, sekä turvallisuus ja terveys.

3.2.1.3

Pohjoisen ympäristö- ja vähemmistöoikeuden instituutti

Pohjoisen ympäristö- ja vähemmistöoikeuden instituutti¹³ on yksikkö Arktisessa keskuksessa, joka on Lapin yliopiston alainen tutkimuslaitos Rovaniemellä. PYVI:n tehtäväksi on muodostunut perus- ja ihmisoikeuskysymysten kattaminen erityisesti pohjoisessa ja Arktisella alueella, vaikka kyseinen tutkimus on kohdistunut myös yleismaailmallisiin ihmisoikeuskysymyksiin esimerkiksi vähemmistöjen oikeuksista sekä oikeudesta ympäristöön. PYVI:n nykyisenä johtajana toimii professori Kamrul Hossain, joka otti tehtävän vastaan yksikköä pitkään johtaneen tutkimusprofessori Timo Koivurovan jälkeen.

PYVI:a pidetään kansainvälisesti orientoituneena ja tunnettuna tutkimuslaitoksena, jonka työstä ollaan tietoisia erityisesti Arktisen alueen tutkimuspiireissä. Tämän vuoksi tutkimuksen keskiössä ovat olleet laajemmin ihmisoikeudet

12 Ks. <http://www.helsinki.fi/eci/> (haettu 12.5.2017).

13 <http://www.arcticcentre.org/FI/tutkimus/PYVI> (haettu 12.5.2017).

kuin perusoikeudet ja tutkimusta tehdään lähinnä englannin kielellä.

Nimensä mukaisesti instituutissa on keskitytty ympäristöä ja vähemmistöjä koskeviin perus- ja ihmisoikeuskysymyksiin. Aiheisiin liittyvää tutkimusperinnettä pidetään vahvana. Saamelaiten ollessa keskeinen vähemmistö- ja alkuperäiskansaryhmä Pohjoisessa, tutkimuksessa on käsitelty erityisesti alkuperäiskansaoikeuksia. PYVI:n tutkimusprofiilia pidetään selkeänä ja siinä suhteessa perusteltuna, että tutkimus palvelee pohjoisen kannalta tärkeitä teemoja. Viime aikoina tarkastelun kohteena ovat olleet oikeuteen kietoutuneet inhimilliseen ja yhteiskunnalliseen turvallisuuteen liittyvät kysymykset. Tutkimusta tehdään muistakin aiheista kuin perus- ja ihmisoikeuksista, esimerkiksi kansallisesta ja kansainvälisestä ympäristöoikeudesta.

Tutkimusta ei pidetä kuitenkaan kovin laajalajaisena, eikä instituutissa tehdä esimerkiksi yleistä perus- ja ihmisoikeustutkimusta. Lisäksi tutkimuksen katsotaan erityisesti tänä päivänä suuntautuneen lähinnä Arktiselle alueelle eikä niinkään kansalliselle tai Euroopan tasolle.

Instituutin tutkijaryhmää pidetään aktiivisena, mutta resursseiltaan melko pienenä. Instituutissa käytetään monitieteellistä lähestymistapaa, ja tutkijaportaasta löytyy oikeustieteilijöiden lisäksi muun muassa yhteiskuntatieteilijöitä. PYVI:n tutkijat ovat olleet aktiivisesti mukana eri ministeriöiden tilaamissa ja rahoitettavissa ihmisoikeushankkeissa sekä toimineet asiantuntijalausuntojen antajina työryhmissä ja lautakunnissa.

Koska instituutilla on vakituisia tutkijapaikkoja ja opetusvastuu Lapin yliopistossa on suhteellisen pieni, tutkimukseen on pystytty keskittymään melko täysipainoisesti, ja sitä voidaan luonnehtia pitkäjänteiseksi.

3.2.1.4 Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta

Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan¹⁴ muissa yksiköissä kuin Erik Castrén -instituutissa tehdään perus- ja ihmisoikeuksiin liittyvää tutkimusta, joka painottuu valtiosääntöoikeuden alaan. Tuomas Ojanen toimii tiedekunnassa valtiosääntöoikeuden professorina.

Valtiosääntöoikeuden alalla on pitkät perinteet perus- ja ihmisoikeuksien juridisessa tutkimuksessa ja vahvaa asiantuntemusta aiheesta. Tutkimuksen avulla on kehitetty perusoikeuksien määritelmää ja luotu oikeuksia koskevia yleisiä oppeja. Tutkimuksessa on käsitelty myös perustuslaillistumista Euroopan unionissa ja perus- ja ihmisoikeuksia Euroopan integraatiossa.

Tiedekunnassa on ollut tutkimushankkeita, jotka ovat käsitelleet perus- ja ihmisoikeuksien kannalta ongelmallisia aiheita, kuten turvallisuutta, turvallisuusteknologia, verkkovalvontaa sekä yksityiselämän ja henkilötietojen suojaa, mikä on johtanut väistämättä aihepiirien vahvistumiseen tutkimuksessa.

Oikeustieteiden tiedekunnassa perus- ja ihmisoikeuksia on käsitelty myös sellaisilla oikeudenaloilla kuin sosiaalioikeus ja koulutus-oikeus.

Tiedekunnassa on luonnollisesti oikeudenaloja, joissa tutkitaan perus- ja ihmisoikeuksiin vahvasti kytköksissä olevia aiheita, mutta tutkimuksesta ei välttämättä puhuta perus- ja ihmisoikeusrelevanttina tutkimuksena. Oikeudet kuitenkin leikkaavat läpi oikeustieteiden sisäisiä aloja ja tutkimusaiheita. Perus- ja ihmisoikeuksiin liittyvää tutkimusta esiintyy väitöskirjojen ja artikkelien aiheissa.

---

14 Ks. http://www.helsinki.fi/oikeustiede/tutkimus_ja_julkaisut/index.htm (haettu 12.5.2017).

3.2.1.5

Turun yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta

Turun yliopiston oikeustieteellisessä tiedekunnassa¹⁵ tehdään tutkimusta perus- ja ihmisoikeuksista erityisesti valtiosääntöoikeuden ja kansallisten perus- ja ihmisoikeuksien näkökulmasta. Turun yliopiston valtiosääntöoikeuden professorina toimii Veli-Pekka Viljanen.

Tiedekunnan painopistealueita ovat perus- ja ihmisoikeustutkimus ja konstitutionaalinen tutkimus. Tämän ansiosta tiedekunnalla on ollut keskeinen rooli kansallisen perusoikeustutkimuksen kehittämisessä sekä perusoikeuksien merkityksen kasvattamisessa. Tutkimusstrategia on muun muassa ollut perusoikeuksien vieminen eri oikeudenaloille. Tiedekunnassa tehdään myös kansainvälistä ihmisoikeustutkimusta, mutta erityisesti tietoa löytyy perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisesta kansallisella tasolla. Voidaan sanoa, että tiedekunta on siis erikoistunut perus- ja ihmisoikeuksiin Suomessa.

Perusoikeusosaamisen arvioidaan olevan korkealla tasolla, minkä katsotaan vaikuttaneen siihen, että perus- ja ihmisoikeustutkijat löytyvät ennemmin valtiosääntöoikeuden kuin kansainvälisen oikeuden puolelta. Kansallista perusoikeusjärjestelmää on tarkasteltu kuitenkin yhdessä ihmisoikeussopimusten kanssa. Huomio on kohdistunut muun muassa Euroopan ihmisoikeussopimukseen.

Tiedekunnassa sanotaan olevan kolmentyyppistä tutkimusta, eli perusoikeuksien yleisiä oppeja, yhteiskunnallisia ilmiöitä, kuten ihmis-kauppaa sekä siihen liittyvää problematiikkaa ja yksittäisiä perusoikeuksia koskevaa tutkimusta.

Perusajatuksena tutkimuksessa on ollut se, että perus- ja ihmisoikeuksia ei nähdä yhteiskunnallisena vaan nimenomaan normatiivisena ilmiönä, jota käsitellään juridisesti. Erään haastateltavan mukaan turkulaisen perinteen sanotaan vierastavan perus- ja ihmisoikeuspuhetta,

jos se liudentaa käsitystä perus- ja ihmisoikeuksien oikeudellisuudesta ja normatiivisuudesta. Ikään kuin puhutaan oikeuksista ilman, että niihin sisältyy mitään normatiivisia vaatimuksia yhteiskuntaa kohtaan, mikä vesittää aineiston mukaan oikeuksia.

Tiedekunnassa on paljon tohtoriopiskelijoita, jotka käsittelevät oikeuksia tutkimuksessaan hyvin moninaisella tavalla. 2000-luvun aikana on tuotettu vajaa kymmenkunta perus- ja ihmisoikeuksiin tavalla tai toisella liittyvää valtiosääntöoikeudellista väitöskirjaa. Aiheet ovat vaihdelleet yleisten oppien tematiikasta sananvapauteen, työtaisteluihin ja yksityisen elämän suojaan.

Turun yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta on tehnyt läheistä yhteistyötä Åbo Akademin ihmisoikeusinstituutin kanssa siitä lähtien kun instituutti perustettiin. Tiedekunta on huolehtinut muun muassa valtiosääntöoikeuden kurseilla perusoikeusjärjestelmän opetuksesta, kun taas instituutissa on kannettu enemmän vastuuta kansainvälisiin ihmisoikeuksiin liittyvistä kysymyksistä. Keskeisenä yhteistyömuotona pidetään ihmisoikeuksien tutkijakoulua.

3.2.1.6

Tampereen yliopisto

Tampereen yliopistossa¹⁶ perus- ja ihmisoikeustutkimusta tehdään eri tieteenaloilla, mutta erityisesti tutkimusta esiintyy Johtamiskorkeakoulun yksikössä julkisoikeuden alalla. Tutkimusta on tehty pääasiallisesti perusoikeuksista ja Euroopan ihmisoikeussopimuksesta. Jukka Viljanen on Tampereen yliopiston julkisoikeuden yliopistolehtori ja ihmisoikeustutkimuksen dosentti.

Tutkijat ovat saaneet näkyvyyttä yhteiskunnallisessa keskustelussa, ja sitä kautta Tampereen yliopiston perus- ja ihmisoikeustutkimus on saanut tunnettavuutta kansallisella tasolla.

15 Ks. <http://www.utu.fi/fi/yksikot/law/tutkimus/Sivut/home.aspx> (haettu 12.5.2017).

16 Ks. <https://www.uta.fi/tutkimus> (haettu 12.5.2017).

Yliopistossa on tehty muun muassa ministeriöille erilaisia oikeuksiin liittyviä selvityshankkeita, joilla on ollut yhteiskunnallista relevanssia.

Tampereella on siis aktiivinen kotimaisiin perus- ja ihmisoikeuksiin ja Euroopan ihmisoikeussopimukseen erikoistunut tutkijajoukko. Yliopistossa on nimenomaan Suomeen keskittyvää konkreettista lakien ja politiikkaohjelmien tutkimusta. Toisaalta perusoikeuksia on lähestytty erilaisista näkökulmista esimerkiksi globaalin ympäristön kautta. Muita perus- ja ihmisoikeuksiin tarkemmin liittyviä tutkimuksen aiheita aineistossa olivat ympäristöperusoikeudet, turvallisuus, oikeuksiin liittyvät mittarit, kuntapuolen palvelujärjestelmät ja sosiaaliset oikeudet.

Tampereen yliopistossa tohtoriopiskelijoiden määrän arvioitiin olevan kohtuullisella tasolla. Perus- ja ihmisoikeustutkimukseen erikoistuneiden tutkijoiden rajallinen määrä pakottaa kuitenkin pohtimaan tutkimuksen fokusointia tiettyihin aiheisiin.

Tampereen yliopiston oikeustieteellisessä tiedekunnassa on myös pyritty tarjoamaan ja laajentamaan suomenkielistä perus- ja ihmisoikeuksia käsittelevää kurssivalikoimaa.

3.2.2

Muut tutkimusta tuottavat tahot

Haastatteluissa ja verkkokyselyssä mainittiin myös muita yliopistoja, tutkimuslaitoksia ja järjestöjä, joissa tuotetaan perus- ja ihmisoikeustutkimusta. Seuraavissa kappaleissa esitellään näitä lyhyesti.

3.2.2.1

Muut yliopistot

Aineiston mukaan muissa kuin edellä mainituissa instituuteissa tai yliopistoissa tutkimus on ennemminkin yksittäisten tutkijoiden ja heidän aktiivisuutensa varassa. Yksittäiset tutkijat voivat tehdä hyvinkin tärkeää perus- ja ihmisoikeusre-

levanttia tutkimusta, jolla on yhteiskunnallista vaikuttavuutta. Tutkimusta ei siis tehdä isoissa tutkimusryhmissä vaan kapeammalla sektorilla, jossa tutkimus voi olla hyvinkin vahvaa.

Esimerkkeinä muissa yliopistoissa esiintyvistä perus- ja ihmisoikeustutkimuksesta mainittiin muun muassa Itä-Suomen yliopiston¹⁷ lapsen oikeuksia ja sosiaali oikeuksia sekä syrjintää ja rasismia käsittelevä tutkimus, Jyväskylän yliopiston¹⁸ sananvapautta ja romaneja koskevat tutkimukset sekä Oulun yliopiston¹⁹ ja sen alaisen Giellagas-instituutin²⁰ vähemmistöihin ja alkuperäiskansoihin liittyvä tutkimus.

Lapin yliopiston²¹ tutkimuksessa on käsitelty laajasti arktista ja pohjoista käsitteleviä teemoja, joihin on voinut sisältyä perus- ja ihmisoikeusolottuvuus. Saamentutkimus on koko Lapin yliopiston useiden tiedekuntien läpileikkaava keskeinen profiilialue. Tämän lisäksi ihmisoikeustutkimus liittyy myös muihin teemoihin, kuten maahanmuuttajien oikeuksiin. Oikeustieteiden tiedekunnassa perus- ja ihmisoikeustutkimus kytkeytyy myös valtiosääntöoikeuteen, kansainväliseen oikeuteen sekä EU-oikeuteen.

Lisäksi esille tuli maanpuolustuskorkeakoulu,²² jossa tehdään perus- ja ihmisoikeusrelevanttia tutkimusta.

3.2.2.2

Valtioneuvosto, ministeriöt, valtuutetut ja ihmisoikeuskeskus

Perus- ja ihmisoikeustutkimusta tuotetaan myös valtioneuvoston, ministeriöiden ja itsenäisten

---

17 Ks. <http://www.uef.fi/tutkimus> (haettu 12.5.2017).

18 Ks. <https://www.jyu.fi/tutkimus> (haettu 12.5.2017).

19 Ks. <http://www.oulu.fi/yliopisto/node/34677> (haettu 12.5.2017).

20 Ks. <http://www.oulu.fi/giellagasinstituutti/> (haettu 12.5.2017).

21 Ks. <http://www.ulapland.fi/FI/Tutkimus> (haettu 12.5.2017).

22 Ks. <http://maanpuolustuskorkeakoulu.fi/tutkimus-ja-julkaisut> (haettu 12.5.2017).

valtuutettujen toimesta.

Valtioneuvostolla on yhteinen selvitys- ja tutkimustoimintaa erikoistunut yksikkö (VM TEAS)²³, jossa valmistellaan ja toteutetaan hallituksen päätöksentekoa tukevia hankkeita. Valtioneuvosto on tuottanut perus- ja ihmisoikeuksien kannalta merkittävää tutkimusta viime aikoina muun muassa saamelaisten maa- ja osallistumisoikeuksista perustuslain ja kansainvälisen oikeuden näkökulmasta sekä alkuperäiskansojen oikeuksien kannalta keskeisten valtioiden oikeusjärjestelmissä.

Ministeriöillä on myös oma roolinsa perus- ja ihmisoikeustutkimuksessa. Niillä voi olla sisäistä osaamista ja asiantuntijoita, joilla on tutkijatausta ja jotka tuottavat jonkin verran perus- ja ihmisoikeuksiin liittyvää tutkimusta. Lisäksi ministeriöt voivat tilata perus- ja ihmisoikeustutkimusta. Arvioiden mukaan ministeriöiden välillä on kuitenkin isoja eroja siinä, kuinka paljon rahaa on käytettävissä ja missä määrin tutkimusta voidaan tilata ulkopuolelta. Ministeriöiden yksiköillä voi olla budjetoituna varsinaista tutkimusrahaa, jota myönnetään päätöksentekoa tukevaan tutkimukseen, tai tutkimusta tilataan muiden määrärahojen turvin.

Aineistossa mainittiin ulkoasiainministeriö, oikeusministeriö, ympäristöministeriö, sisäasiainministeriö ja puolustusministeriö, jotka ovat tilanneet ja tuottavat oikeuksiin liittyvää tutkimusta yliopistoilta, tutkimuslaitoksilta, yksittäisiltä tutkijoilta ja konsulteilta.

Ulkoasiainministeriö tuottaa lähtökohtaisesti ihmisoikeuspoliittisen strategian kanssa linjassa olevaa kansainvälistä ihmisoikeustutkimusta. Ministeriön ihmisoikeuspolitiikan yksikön²⁴ tutkimuksessa on voitu käsitellä laajassa mielessä muun muassa naisten, vammaisten, alkuperäiskansojen sekä muiden vähemmistöryhmien ja haavoittuvassa asemassa olevien ryhmien ihmisoikeuksia. Lisäksi tutkimusta on tehty syrji-

mättömyyskysymyksistä.

Ulkoasiainministeriöllä on myös oikeuspalveluiden osasto²⁵, jonka alla on muun muassa ihmisoikeustuomioistuin- ja sopimusasioiden yksikkö.²⁶ Tutkimustietoa voidaan tarvita tilanteissa, joissa Suomi neuvottelee kansainvälisten ihmisoikeussopimusten hyväksymisestä. Ministeriön kehityspolitiikan yksikön²⁷ teettämässä tutkimuksessa on kiinnitetty huomiota kehitysyhteistyön ihmisoikeusperustaisuuteen. Ulkoasiainministeriön alaisuudessa toimivan suunnittelu- ja tutkimusyksikön (STU)²⁸ tutkimus on puolestaan käsitellyt ulko- ja turvallisuuspoliittisia linjoja ja laajemmin globaaleja haasteita perus- ja ihmisoikeusrelevantista näkökulmasta.

Oikeusministeriössä on demokratia-, kieli- ja perusoikeusasioiden yksikkö²⁹, jonka toimialaan perus- ja ihmisoikeudet luontevasti kuuluvat. Tosin tutkijoiden arvion mukaan demokratia- ja vaaliasiat ovat saaneet perus- ja ihmisoikeuksia enemmän huomiota yksikössä. Oikeusministeriön toivottiinkin ohjaavan tulevaisuudessa enemmän resursseja oikeuksien tutkimiseen.

Aineistossa mainittiin myös lapsiasia³⁰ ja yhdenvertaisuusvaltuutetut³¹, jotka voivat toimi-

25 Ks. <http://formin.finland.fi/Public/default.aspx?nodeid=15873&contentlan=1&culture=fi-FI> (haettu 12.5.2017).

26 Ks. <http://formin.finland.fi/Public/default.aspx?nodeid=15997&contentlan=1&culture=fi-FI> (haettu 12.5.2017).

27 Ks. <http://www.formin.finland.fi/Public/default.aspx?nodeid=15871&contentlan=1&culture=fi-FI> (haettu 12.5.2017).

28 Ks. <http://formin.finland.fi/Public/default.aspx?nodeid=15905&contentlan=1&culture=fi-FI> (haettu 12.5.2017).

29 Ks. <http://oikeusministerio.fi/fi/index/ministerio/organisaatio/demokratia-kieli-japerusoikeusasioidenyksikko.html> (haettu 12.5.2017).

30 Ks. <http://lapsiasia.fi/aineistot/julkaisut/> (haettu 12.5.2017).

31 Ks. <https://www.syrjinta.fi/materiaali/> (haettu 12.5.2017).

23 Ks. <http://vnk.fi/valtioneuvoston-selvitys-ja-tutkimustoiminta> (haettu 12.5.2017).

24 Ks. <http://www.formin.finland.fi/Public/default.aspx?nodeid=16734> (haettu 12.5.2017).

alojensa puitteissa tehdä relevanttia tutkimusta perus- ja ihmisoikeuksista. Lisäksi Ihmisoikeuskeskuksen lakisääteinen tehtävä perus- ja ihmisoikeuksiin liittyvän tutkimuksen edistämiseksi mahdollistaa tutkimuksen tekemisen.

3.2.2.3

Ulkopoliittinen instituutti

Ulkopoliittinen instituutti³² on tutkimuslaitos, jonka tehtävänä on tuottaa ajankohtaista tietoa kansainvälisistä suhteista ja EU-asioista. Perus- ja ihmisoikeusrelevanteista tutkimusaiheista esimerkkeinä voidaan mainita konfliktin hallinta, demokraattiset instituutiot, oikeusvaltioperiaate ja ihmisoikeusloukkaukset. Ihmisoikeusulottuvuus esiintyy laajemminkin ulkopolitiikan ja kansainvälisten suhteiden tutkimuksessa ja voidaan hyvin havaita, että se löytyy instituutin kaikista kolmesta tutkimusohjelmasta, jotka käsittelevät EU:a, EU:n itäistä naapurustoa ja Venäjää sekä globaalia turvallisuutta.

Perus- ja ihmisoikeusnäkökulmaa pidetään siis tarpeellisena kaikkien ohjelmien, mutta ei välttämättä kaikkien tutkijoiden työn, kannalta. UPI:sta löytyy kuitenkin tutkijoita, joiden tutkimusportfolio sisältää runsaastikin mainintoja perus- ja ihmisoikeuksista. Monet myös joutuvat kommentoimaan oikeuksiin liittyviä asioita työnsä puolesta.

UPI:n tutkimus on kohdistunut ennemminkin ihmisoikeuksiin kuin perusoikeuksiin. Haastattelussa huomautettiin, että UPI:n tutkimusaiheet ja ohjelmat määritellään hallituksessa eikä tutkijoiden henkilökohtaisten tutkimusintressien kautta.

3.2.2.4

Valtion tutkimusta tuottavat laitokset

Terveysten ja hyvinvoinnin laitos ja Kansaneläkelaitos (KELA) ovat molemmat esimerkkejä valtion tutkimuslaitoksia, joissa tehdään perus- ja ihmisoikeusrelevanttia sektoritutkimusta. THL:n ja KELA:n tuottaman tutkimuksen vahvuutena pidetään sitä, että se on vahvasti kosketuksissa empiriaan.

Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksella³³ tehdään terveyden ja hyvinvointiin liittyvää tutkimusta esimerkiksi eriarvoistumisesta, kuten palveluiden eriarvoisesta jakautumisesta. Tutkimus on voinut kohdistua maahanmuuttajien asemaan, terveyden ja mahdollisuuden käyttöä terveystalvueluita, jotka linkittyvät perus- ja ihmisoikeuksia käsittelevään keskusteluun. Haastatteluissa huomautettiin, että THL:llä on hallussaan erilaisia väestökyselyissä ja seurantakyselyissä kerättyjä aineistoja, joita voitaisiin potentiaalisesti hyödyntää perus- ja ihmisoikeustutkimuksessa.

KELA:lla on oma tutkimusosastonsa³⁴, joka tuottaa tietoa sosiaali- ja terveysturvan kehittämistä ja toimeenpanoa varten. Tämän ansiosta laitokselta löytyy asiantuntemusta perinteisesti sosiaalioikeuden puolelta. Perus- ja ihmisoikeusulottuvuus ilmenee esimerkiksi sosiaalisia oikeuksia ja minimitoimeentuloa käsittelevästä tutkimuksesta. Tutkimuksen arvioidaan olevan projekti- ja henkilösidonnaista, eikä KELA:lla ole tällä hetkellä sellaista tutkimusrakennetta, jonka turvin voitaisiin aktiivisesti tuottaa perus- ja ihmisoikeustutkimusta.

Muita aineistossa mainittuja tahoja olivat Työterveyslaitos (TLL)³⁵ ja Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto (Valvira)³⁶.

---

32 Ks. <http://www.fiia.fi/fi/> (haettu 12.5.2017).

---

33 Ks. <https://www.thl.fi/fi/tutkimus-ja-asiantuntijatyo> (haettu 12.5.2017).

34 Ks. <http://www.kela.fi/tutkimus> (haettu 12.5.2017).

35 Ks. <https://www.ttl.fi/tutkimus-ja-kehittaminen/> (haettu 12.5.2017).

36 Ks. <http://www.valvira.fi/julkaisut-ja-maaraykset/selviytykset> (haettu 12.5.2017).

3.2.2.5

Ihmisoikeusliitto

Ihmisoikeusliitto³⁷ on perus- ja ihmisoikeustutkimusta tuottava kansalaisjärjestö. Åbo Akademin ihmisoikeusinstituutti toimii yhteistyössä Ihmisoikeusliiton kanssa EU:n perusoikeusviraston (FRA)³⁸ kansallisena yhteyskeskuksena. Yhteyskeskukset tuottavat perusoikeusvirastolle vertailukelpoista tietoa kansallisesta perusoikeustilanteesta, mitä FRA julkaisee erilaisten EU:ta ja jäsenmaiden perusoikeustilannetta kuvaavien raporttien muodossa. Lisäksi Ihmisoikeusliitto tekee erilaisia tutkimushankkeita ja selvityksiä sekä pienempiä toimeksiantotutkimuksia muun muassa ministeriöille.

Ihmisoikeusliitossa tehdään siis enemmänkin tilattuja selvityksiä määräytyistä aiheista kuin akateemista tutkimusta, mutta ulkoisen rahoituksen turvin pystytään pyörittämään laajempiakin tutkimushankkeita.

Viimeisimmät selvitykset ja tutkimukset ovat käsitelleet alaikäisten turvapaikanhakijoiden säilöönottoa, lastensuojeluun ja lasten osallisuuteen liittyvää tematiikkaa, tiedustelua ja massavalvontaa, rikosuhrien oikeuksia, ulkomaalaisten työntekijöiden vakavaa hyväksikäyttöä työelämässä, lasten kuulemistilanteita oikeusprosesseissa, kunniaan liittyvää väkivaltaa, vammaisten ihmisten oikeutta itsenäiseen asumiseen sekä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen oikeuksia ja niiden huomioimista eri viranomaisten palveluissa. Lisäksi syrjintä ja syrjinnänvastainen työ on ollut keskeinen aihe tutkimuksessa.

EU:n perusoikeusviraston julkaisemaa tutkimusta pidetään verrattain näkymättömänä tutkimuksena Suomessa, koska tutkimuksen syklit ovat pitkät, virasto omistaa tutkimustulokset niin kauan kun tutkimusta ei ole julkaistu ja tutkimuksessa ei välttämättä ole suomalaista näkökulmaa, joka kiinnostaisi mediaa. Tilantees-

ta johtuen tutkimus saa tärkeyteensä nähden liian vähän julkisuutta Suomessa. Tutkijoiden piirissä toivottiinkin, että tutkimus palautuisi vahvemmin kansalliselle tasolle, jolloin tutkimustuloksia voitaisiin käyttää tehokkaammin hyväksi esimerkiksi kansalaisjärjestöjen yhteiskunnallisessa vaikuttamisessa.

Perusoikeusviraston kanssa yhteistyössä tehtyjen selvitysten ohella Ihmisoikeusliitossa haluttaisiin tehdä enemmän perus- ja ihmisoikeustutkimusta Suomessa määritellyistä lähtökohdista käsin. Näin tutkimuksen aihe ja tarve kumpuaisivat kansalliselta tasolta, missä myös toteutus tapahtuisi. Ihmisoikeusliiton kunniaan liittyvää väkivaltaa koskeva hanke oli esimerkki tämän kaltaisesta tutkimuksesta, jolle hankittiin ulkoinen rahoitus eri lähteistä.

3.2.2.6

Muut kansalaisjärjestöt ja yhdistykset

Kansalaisjärjestöt ovat usein erikoistuneet ajamaan tiettyjen perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista. Tästä johtuen järjestöillä voi olla valtavasti tietoa ja korkeatasoista asiantuntemusta tiettyjen oikeuksien aloilta. Joidenkin kansalaisjärjestöjen toimintaan on perinteisesti kuulunut myös perus- ja ihmisoikeustutkimus, mistä esimerkkeinä aineistossa nostettiin esille Amnesty International ja Seta ry.

Amnesty International³⁹ on kansainvälinen, riippumaton ihmisoikeusjärjestö, jonka tehtävänä on tehdä ihmisoikeudet tunnetuiksi, tutkia vakavia ihmisoikeusloukkauksia sekä kampanjoida niitä vastaan kaikkialla maailmassa. Järjestössä tehdään laajaa tutkimustyötä eri maiden ihmisoikeustilanteista. Suomen Amnesty⁴⁰ on tuottanut tutkimusraporteja tietyistä perus- ja ihmisoikeuksiin liittyvistä kysymyksistä. Lisäksi Amnestyssä tehdään erilaisia lausuntoja ja varjoraportteja sekä tuotetaan tietoa Amnes-

37 Ks. <https://ihmisoikeusliitto.fi/> (haettu 12.5.2017).

38 Ks. https://europa.eu/european-union/about-eu/agencies/fra_fi (haettu 12.5.2017)

39 Ks. <https://www.amnesty.org/en/> (haettu 12.5.2017).

40 Ks. <https://www.amnesty.fi/> (haettu 12.5.2017).

tyn vuosiraporttia varten. Aiheina ovat olleet muun muassa turvapaikanhakijoiden oikeudet, sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjen oikeudet, terrorismintorjunta sekä kansainvälisiin rikoksiin ja poliisiin voimankäyttöön liittyvät kysymykset. Tutkimuksessa on keskitytty myös naisiin kohdistuvaan väkivaltaan erityisesti seksuaalisen väkivallan näkökulmasta.

Seta ry⁴¹ on valtakunnallinen ihmisoikeusjärjestö, joka pyrkii toiminnallaan edistämään yhdenvertaisuutta riippumatta seksuaalisesta suuntautumisesta, sukupuoli-identiteetistä tai sukupuolen ilmaisusta. Setan toiminnassa on nähtävissä selkeä tutkimusfunktio ja järjestössä on tehty sen historian aikana erilaista selvitys- ja tutkimustyötä. Aiheina on ollut muun muassa seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt työelämässä, tasa-arvo aluekehityksessä, yhdenvertaisen vanhuuden ja suvaitsevaisuuden edistäminen, LGBTQ-nuorten⁴² hyvinvointi ja perheiden moninaisten muotojen huomioiminen lapsiperheiden palveluissa.

Setan toiminnassa on ollut mukana henkilöitä, jotka ovat pystyneet antamaan oman panoksensa järjestön tuottamaan tutkimukseen ja heillä on ollut vankkaa asiantuntemusta seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin liittyvistä kysymyksistä. Tämä johtuu osittain siitä, että nämä henkilöt ovat tehneet vastaavien kysymysten parissa töitä tutkijoina eri yliopistoissa. Aineistossa kuitenkin huomautettiin, että tutkimus on usein muutamien ihmisten harteilla.

Kansalaisjärjestöjen aktiivista yhteistyötä yliopistotutkijoiden kanssa pidetään aineiston kannalta molempia osapuolia erittäin paljon hyödyttävänä toimintana. Tämä antaa tutkijoille mahdollisuuden jalkauttaa tutkimusta, minkä ansiosta tieto järjestötasolla kasvaa ja tutkimus hyödyttää tehokkaammin yhteiskuntaa. Lisäksi yhteistyö voi tarjota tutkijoille mahdollisuuden uuden materiaalin keräämiseen ja yleensäkin syvällisemmän ymmärryksen kasvattamiseen

---

41 Ks. <http://seta.fi/projektit/> (haettu 12.5.2017).

42 lesbo, homo, biseksuaali, transihminen, transvestiitti, transsukupuolinen ja queer-nuoret

kentältä.

Muita aineistossa mainittuja järjestöjä tai yhdistyksiä olivat Mannerheimin lastensuojeluliitto (MLL)⁴³, Pelastakaa Lapset ry⁴⁴, Nuorisotutkimusseura ry⁴⁵, Kehitysvammaliitto⁴⁶, Suomen ekumeeninen neuvosto⁴⁷, Finnwatch⁴⁸, Kuntaliitto ja Väestöliitto.

3.3

Perus- ja ihmisoikeuksia koskevat tutkimusaiheet

Selvityksen yhtenä tehtävänä oli kartoittaa, millaista perus- ja ihmisoikeustutkimusta tutkijat tekevät nykypäivänä Suomessa. Haastatteluissa ja verkkokyselyssä tutkijoita pyydettiin kertomaan, mitä aiheita he ovat käsitelleet tutkimuksessaan. Kartoitusta pidettiin tärkeänä, jotta laajasta ja eri tieteenaloille levittyvästä tutkimuskentästä saataisiin jonkinlainen kuva.

Aineistosta esiin nousseet tutkimusaiheet on tässä jaksossa luokiteltu teemoihin, jotka itsessään kuvaavat perus- ja ihmisoikeustutkimusta Suomessa. Teemojen alla aineistoa on jossain määrin avattu. Pääpaino on kuitenkin aiheiden esittelyllä, vaikka osa vastaajista avasi ansiokkaasti myös tutkimuksensa tuloksia. Tutkimusmetodeita puolestaan on esitelty kootusti jaksossa 2.1.5.

---

43 Ks. <https://www.mll.fi/> (haettu 12.5.2017).

44 Ks. <https://www.pelastakaalapset.fi/> (haettu 12.5.2017).

45 Ks. <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/yhdistys> (haettu 12.5.2017).

46 Ks. <http://www.kehitysvammaliitto.fi/suomeksi/tutkimus/> (haettu 12.5.2017).

47 Ks. <http://www.ekumenia.fi/julkaisuja/?session=71382562> (haettu 12.5.2017).

48 Ks. <https://www.finnwatch.org/fi/julkaisut> (haettu 12.5.2017).

3.3.1

Historia, teoria, filosofia ja käsitteet

Aineiston mukaan moni tutkija käsittelee perus- ja ihmisoikeuksia historiallisen tutkimuksen kautta. Aiheina mainittiin kansainvälisen oikeuden historia, ihmisoikeuksien alkuperä ja modernin ihmisoikeusajattelun syntyvaiheet, kuten luonnonoikeuksien teoretisointi 1600-luvulla ja kansalaisoikeusajattelun herääminen Yhdysvalloissa 1700-luvulla. Kansallisella tasolla on tarkasteltu oikeuksien historiaa suomalaisessa oikeustieteessä. Aihetta on myös lähestytty ihmisoikeusretoriikan kautta, jolloin tarkoituksena on ollut selvittää sen retorisen käänteen taustoja, minkä ansiosta ihmisoikeudet ilmestyivät oikeustieteiden sanastoon. Vertailevan tutkimuksen kohteena on ollut esimerkiksi luonnonoikeuksien ja ihmisoikeuksien suhde historiallisesta perspektiivistä.

Tutkimuksessa käsitellään myös tiettyjen oikeuksien, kuten omistusoikeuden ja uskonnonvapauden, tai tiettyjen ryhmien, kuten vähemmistöjen ja köyhien ihmisten, oikeuksien syntyhistoriaa.

Määrättyä aihetta käsittelevässä historiallisessa tutkimuksessa saattaa myös olla ihmisoikeusulottuvuus. Esimerkkeinä mainittiin kirjenarraatit Sachsenhausenin keskitysleiriltä vuosina 1930-42, pakanoiden ja ristiretkeläisten vuorovaikutus 1200-1300-luvulla Baltian ja Preussin alueella tai lasten ja nuorten värvääminen kristittyyn pyhään sotaan sydänkeskijalla.

Perus- ja ihmisoikeustutkimusta tehdään myös teoreettisella tai filosofisella tasolla. Ihmisoikeuksia on lähestytty esimerkiksi kansainvälisen oikeuden teorian, eettisten kysymysten tai oikeuksien taustalla olevien periaatteiden, kuten universaalius-periaatteen, kautta. Tutkimuksen kohteena ovat olleet myös ihmisoikeudet käsitteenä, jota on lähestytty muun muassa kriittisestä näkökulmasta.

3.3.2

Yleiset opit, perusoikeudet, kansainväliset ihmisoikeussopimukset, valvontajärjestelmät ja instituutiot

Aineiston mukaan osa tutkijoista keskittyy tutkimuksessaan perus- ja ihmisoikeuksien yleisten oppien kehittämiseen. Tutkimusta tehdään myös yksittäisistä oikeuksista, oikeuksien valvontajärjestelmistä ja instituutioista.

Jotkut tutkijat ovat tutkineet systemaattisesti perusoikeuksia 80- ja 90-luvulta lähtien. Kotimaisen perusoikeusjärjestelmän yleisiä oppeja koskeva tutkimus on koskenut samalla valtiosääntöoikeuden yleisten oppien kehittämistä ja vaikuttanut suomalaisen perusoikeusajattelun muotoutumiseen ja myöhemmin doktriinien kehittämiseen. Perusoikeuksiin kohdistuvassa tutkimuksessa on käsitelty muun muassa perusoikeuksien vaikutusta lainkäytössä ja lainsäädäntötoiminnassa, oikeuksien sisältöä, vaikuttavuutta, tulkintaa sekä rajoittamisedellytyksiä. Jotkut tutkijat ovat kehittäneet yleisiä oppeja tilanteissa, joihin soveltuu samanaikaisesti useampi perus- ja ihmisoikeus. Selvityksen kohteena on ollut myös se, kuinka oikeudet toteutuvat paitsi oikeudellisen sääntelyn kautta mutta myös laajemmin yhteiskunnassa.

Tutkimuksen kohteena on ollut myös ihmisoikeussopimukseen liittyvät tulkintajuridiset kysymykset yleisten oppien ja yksittäisten oikeuksien sisällön näkökulmasta. Huomiota on kiinnitetty kansainvälisten ihmisoikeussopimusten valtion sisäiseen sitovuuteen, oikeuksien sovellettavuuteen ja tosiasialliseen toteutumiseen. Tutkimuksessa on käsitelty muun muassa kansalais- ja poliittisia oikeuksia sekä sosiaalisia ja taloudellisia oikeuksia ja niiden valvontaa YK:n ja Euroopan neuvoston sopimusjärjestelmissä.

Tutkimuksessa on myös pyritty siihen, ettei kotimaisia perusoikeuksia käsitellä kansainvälisistä ihmisoikeuksista tai Euroopan ihmis-

oikeustuomioistuimesta (EIT)⁴⁹ ja EU:n perusoikeusjärjestelmästä irrallisena kysymyksenä. Tutkimus on kohdistunut esimerkiksi perus- ja ihmisoikeuksien suojajärjestelmien keskinäisiin suhteisiin.

Aineistosta nousi selkeästi esiin EIS:a ja EIT:a koskeva tutkimus myös omana kokonaisuutena. Jotkut tutkijat ovat keskittyneet nimenomaan näihin kahteen teemaan tarkastelemalla esimerkiksi tulkintadoktriineja ja niiden uudistamisesta. Samalla hahmotettu EIT:n legitimitettiin ja sen roolin muuttumista ajan saatossa. Aihetta lähestytty myös ekstraterritoriaalisuuden tai isojen ylikansallisten ilmiöiden, kuten maahanmuuton kautta tarkastellen näiden vaikutusta tulkintadoktriinien uudistumiseen.

Tutkimusta on tehty myös EIT:n argumentaatiosta ja sen avoimuudesta. Huomiota on kiinnitetty esimerkiksi oikeusvertailevien argumenttien käyttöön taloudellisiin ja sosiaalisiin oikeuksiin liittyvissä kysymyksissä. EIT:n käsitelystä olleista karkotus- ja käännytystapauksista on hahmoteltu oikeudellisen argumentaation peruselementtejä ja sitä koskevaa kielioppia yksilön oikeuksien, laillisuuden, yleisen edun ja tilannekohtaisen kohtuuden kautta. Tutkimuksessa on testattu oikeudellisen argumentaation peruselementtien yleistettävyyttä ihmisoikeusjuridiikassa. Esimerkkinä mainittiin myös EIS:n mukaisten avoimuusveloitteiden tulkinta EIT:n oikeuskäytännöissä ja oikeudellisen argumentaatioteorian vaatimusten valossa.

Tutkimus kohdistuu myös EIT:n tulkintakäytännön huomioon ottamiseen kansallisella tasolla ja erityisesti perustuslakivaliokunnan toiminnassa. Laajemman tarkastelun kohteena on ollut ihmisoikeuksien perustuslaillinen rooli Euroopassa ja jäsenmaiden suhtautuminen siihen.

EIS ja EIT nousivat esille myös muihin tutkimusteemoihin liittyen. Kumpaakin sivutaan lukuisissa tutkimuksissa, joiden pääasiallinen tutkimusteema on toisaalla.

3.3.3

Taloudelliset, sosiaaliset ja sivistykselliset oikeudet

Jotkut tutkijat keskittyvät nimenomaan sosiaalisten perusoikeuksien tutkimukseen. Sosiaalioikeuden alalla on tutkittu erityisesti sosiaali- ja terveysturva. Tutkimuksessa on käsitelty sosiaaliturvalainsäädännön suhdetta perustuslakiin perusoikeuksien ja sitä kautta ihmisoikeuksien sekä EU:n lainsäädännön näkökulmasta. Tutkimuksen varsinaisena kohteena on näin ollut lakien perustuslainmukaisuus ja ihmisoikeussopimusten mukaisuus. Huomiota on kiinnitetty myös työperustaiseen sosiaaliturvaan eli sosiaalivakuutukseen sekä työttömyysturvan perustuslaillisiin edellytyksiin.

Sosiaalisia oikeuksia on myös lähestytty etiikan ja sosiaalietiikan kautta kiinnittäen erityistä huomiota sosiaaliseen oikeudenmukaisuuteen. Sosiaalisten oikeuksien toteutumiseen on perehdytty muun muassa sosioekonomisten ja alueellisten erojen sekä terveyspalveluiden käytön ja saatavuuden oikeudenmukaisuuden näkökulmasta. Aineistosta nousi esiin erityisesti heikossa asemassa olevien asiakkaiden pääsy sosiaalisiin oikeuksiin, mihin liittyy kysymys kulluttajien asemasta sosiaali- ja terveydenhuollon markkinoilla sekä sopimuksellisuuden vaikutus asiakkaiden ja potilaiden oikeuksiin sosiaali- ja terveydenhuollossa.

Tutkimus on kohdistunut myös päihdehuollon asiakkaiden perusoikeuksien toteutumiseen päihdepalveluissa, mikä kytkeytyy itsemääräämisoikeutta ja yhdenvertaisuutta käsitteleviin kysymyksiin. Kiinnostuksen kohteena on ollut esimerkiksi se, miten päihdehuollon käytännöt vastaavat perusoikeuksien asettamia vaatimuksia erityisesti hoidon saatavuuden ja saavutettavuuden näkökulmasta. Huomiota on kiinnitetty myös psykiatristen hoitomuotojen soveltamiseen suomalaisessa sairaalassa. Esille ovat nousseet potilaisiin kohdistuneet toimenpiteet sekä hoitomuodot.

Terveyden edistämistä on tutkittu ihmisoikeuskysymyksenä ja sitä on tarkasteltu YK:n

---

49 Ks. <http://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=home&c=> (haettu 12.5.2017)

taloudellisten, sosiaalisten ja kulttuuristen oikeuksien komitean (CESCR)⁵⁰ kontekstissa. Tutkimuksessa on nostettu esiin sellaiset kysymykset kuin millä tavoin terveyden edistäminen ymmärretään siinä kontekstissa ja minkälaisia velvoitteita siitä seuraa kansallisille toimijoille. Lisäksi tarkastelun kohteena on ollut se, miten ihmisoikeusretoriikkaa voidaan käyttää hyödyksi terveyden edistämässä kansallisessa keskustelussa. Siitä huolimatta, että terveyden edistäminen on osa perustuslakia, sillä ei välttämättä ole painoarvoa esimerkiksi resurssipulan seurauksena. Tutkimuksessa pyritään analysoimaan ja tunnistamaan terveyden edistämisen niin sanottu kova ydin, mikä koetaan tärkeäksi tehtäväksi tutkimuksen saralla.

Sivistykselliset oikeudet nousivat myös aineistossa esille yhtenä tärkeä tutkimusaiheena perus- ja ihmisoikeuksien näkökulmasta. Sivistyksellisiä oikeuksia ja velvollisuuksia on lähestytty luonnollisesti koulutuksellisten oikeuksien kautta. Tutkimus on kohdistunut julkisen vallan velvollisuuteen järjestää koulutusta ja oppivelvollisuuteen, mistä luonnollisesti seuraa yksilöllisiä, perustuslakiin perustuvia oikeuksia.

TSS-oikeudet nousivat esille myös muiden nykytutkimusta käsittelevien teemojen kautta.

3.3.4

Perus- ja ihmisoikeudet rikos- ja prosessioikeudessa sekä siviilioikeudessa

Perus- ja ihmisoikeudet kytkeytyvät vahvasti joihinkin oikeudenaloihin kuten prosessi- ja rikosoikeuteen. Prosessuaalisia perus- ja ihmisoikeuksia tutkittaessa on käsitelty muun muassa oikeutettujen odotusten suoja, tuomioistuininratkaisujen ennakoitavuutta ja mielivallan kieltä. Tutkittu on myös velallisten ja velkojien perusoikeuksia maiden rajat ylittävissä maksukyvyttömyystilanteissa.

Todistus oikeudellinen tutkimus perustuu

osaltaan prosessuaalisiin perus- ja ihmisoikeuksiin. Tutkimuksessa on käsitelty esimerkiksi oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ja yksityisyyden suojaan todisteiden hankinnassa ja todistelussa oikeudenkäynneissä. Lisäksi oikeustieteilijät ovat integroineet ihmisoikeusnäkökulman esitutkintaa ja pakkokeinoja käsittelevään tutkimukseen. Tutkimusta on tehty myös rikoslain ja perus- ja ihmisoikeuksien kompleksisesta suhteesta. Lähtökohtana voi olla se, että rikosoikeudellinen tutkimus aina perus- ja ihmisoikeussensitiivistä tutkimusta.

Aineistosta nousi esiin perus- ja ihmisoikeuksia koskeva ulottuvuus myös siviilioikeuden tutkimuksessa. Perusoikeuksien merkitystä on tutkittu siviilioikeudellisissa suhteissa, esimerkiksi edunvalvojan edustusvallan ja hänen edunvalvonnan piiriin kuuluvan päämiehen itsemääräämisoikeuden välisessä suhteessa.

3.3.5

Rasismi, syrjintä ja syrjimättömyys

Perus- ja ihmisoikeuksiin liittyvää tutkimusta tehdään rasismista, syrjinnästä ja syrjimättömyydestä. Tutkimusaiheet ovat monipuolisia, ja vaihtelevat rasismista ja maahanmuuttoasenteista rasismista ja maahanmuuttoasenteista rasismista vastustamiseen, antirasismiin, etnisiin suhteisiin ja monikulttuurisuuteen.

Tutkimuksessa on käsitelty erityisesti syrjintäkiellon normistoa. Esimerkiksi syrjimättömyysperiaatetta on tutkittu EU-oikeudessa sekä EU:n perusoikeuslittuvuuden kehityksessä. Huomio on kohdistunut myös syrjinnän eri muotoihin, kuten rakenteelliseen tai moniperustaiseen syrjintään sekä syrjintäkokemuksiin.

Tärkeänä aiheena aineistosta nousi esiin viharikollisuus. Tutkimuksen avulla on esimerkiksi tuotettu tilastoja rikoksista, joiden taustalta löytyy vihamotiivi.

50 Ks. <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CESCR/Pages/CESCRIndex.aspx> (haettu 12.5.2017)

3.3.6

Perus- ja ihmisoikeustutkimus ja eri ihmisryhmät

Perus- ja ihmisoikeustutkimuksessa käsitellään runsaasti oikeuksia ja niiden toteutumista eri ihmisryhmien kontekstissa. Tärkeinä ryhminä aineistosta nousivat esiin naiset, lapset, ikään-tyneet henkilöt ja vanhukset, työntekijät, alkuperäiskansat, vammaiset henkilöt, seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat sekä pakolaiset, maahanmuuttajat ja muut ulkomaalaiset. Lisäksi huomiota on kiinnitetty yleisellä tasolla vähemmistöihin ja marginaalisissa asemassa oleviin. Seuraavissa kappaleissa esitellään tutkimusta tarkemmin.

3.3.6.1 Naiset

Naisten oikeudet ovat edelleen ajankohtainen tutkimusaihe perus- ja ihmisoikeuksien näkökulmasta. Tutkimus kohdistuu muun muassa sukupuoleen perustuvaan syrjintään ja naiseen kohdistuvaan väkivaltaan. Tutkimuksessa on käsitelty raiskausrikkoksia ja oikeusjärjestelmän antamaa suojaa, lähisuhdeväkivaltaa ja sukupuolittuneisuutta oikeusturvan näkökulmasta. Pyrkimyksenä on ollut demonstroida historian vaikutus nykyhetkessä ja osoittaa sukupuolittuneen väkivallan globaaleja piirteitä. Aihetta on lähestytty myös tarkastelemalla rikosprosessia ja parisuhdeväkivaltaa sekä seksikaupan kohteen hyväksikäyttöä integroimalla ihmisoikeusnäkökulma oikeustieteelliseen tutkimukseen. Lisäksi on tutkittu kansainvälisen ihmisoikeusnormiston mahdollisuuksia ennaltaehkäistä kunniaan liittyvää väkivaltaa. Tutkimusta on tehty myös naiseen kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen (Istanbulin sopimus, SopS 53/2015) kansallisesta täytäntöönpanosta ja EU:n mahdollisesta sopimukseen liittymisestä.

Uudenlaista näkökulmaa naiseen kohdistu-

van väkivallan osalta on edustanut tutkimus, jossa on tarkasteltu miesten toimijuutta naisten ympärileikkauksien ehkäisemiseksi. Ympärileikkauksista vastustetaan nykyään yhä vahvemmin ihmisoikeusargumenteilla terveysargumenttien sijaan. Tutkimuksen on kohdistunut siihen, missä määrin kyseiset argumentit motivoivat perinnettä vastustavia miehiä sekä miten muu miesyhteisö reagoi heidän toimintaansa.

Tutkimusta tehdään myös naisten taloudellisesta ja sosiaalisista oikeuksista ja toisaalta tutkimus kohdistuu myös eri maihin, kuten Nepaliin, jossa on tarkasteltu maanviljelijänaisten asema ja Sambiaan, jossa on tutkittu osallistumisoikeuksien toteutumista naisten osalta.

Historiallisesta perspektiivistä tehdyssä tutkimuksessa on käsitelty muun muassa naisia koskevaa syrjintään 1930-luvun Suomessa, jolloin esimerkiksi julkinen soittaminen tietyillä instrumenteilla oli kiellettyä naisilta.

3.3.6.2 Lapset

Lapsen oikeuksia käsitellään perus- ja ihmisoikeustutkimuksessa monesta näkökulmasta. Lapsen oikeuksien kehitys, perhekäsitykset, lapsen huolto ja tapaamisoikeudet, lasten ja nuorten osallisuus ja osallistuminen, oikeus opetukseen, lasten huostaanotot ja vähemmistöihin tai erityisryhmiin kuuluvat lapset esiintyvät tutkimusaiheina. Seuraavassa esitellään aineistossa esiin nousseita esimerkkejä.

Lapsen oikeuksien ylikansallista kehitystä on tutkittu esimerkiksi bourdieulaisen kenttäteorian näkökulmasta, jonka avulla voidaan näyttää, miten globaali ja lokaali sekoittuvat lapsen oikeuksien käytännöissä ja kamppailuissa.

Tärkeänä aiheena tutkimuksessa nousi esiin lapsen huolto ja tapaamisoikeudet. Esimerkeissä nostettiin esiin lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan asian sovittelu tuomioistuimessa sekä lapsen edun että sovittelu- ja konfliktiteorioiden näkökulmasta, mutta myös käytännön empiirisen aineiston avulla. Lapsen

tapaamisoikeuden toteutumista vanhempien erotessa on puolestaan tutkittu sellaisten kysymysten kautta, kuten täytöntönnäpännettelyn toimivuus sekä lapsen oikeus pitää yllä suhteita läheisiin ja tärkeisiin ihmisiin vanhempien eron jälkeen.

Aiheena on ollut myös vanhempien mielenterveyshäiriöt ja vieraantuminen lapsen huoltoriidoissa. Ihmisoikeusnäkökulma on tuotu tutkimukseen tarkastelemalla aihetta lapsen oikeuksien yleissopimuksen (LOS, 1989, SopS 59-60/1991) tiettyjen artiklojen kautta, joilla on merkitystä huoltoriitojen yhteydessä.

Huostaanottoa ja lastensuojelua koskeva tutkimus on käsitellyt muun muassa päätöksentekoa huostaanotoissa ja vanhempien asemaa päätöksenteossa vanhempien sosiaalinen asema huomioiden. Tutkimuksessa on käsitelty myös lasten ja nuorten poliittista subjektiutta liittyen esimerkiksi osallistumisoikeuteen ja siihen sisältyvään ristiriitaisuuteen suojele- ja huolenpito-oikeuksien kanssa niin periaatteellisella kuin käytännölliselläkin tasolla. Jotkut tutkijat taas ovat perehtyneet lapsen oikeuksiin ja perheoikeuksiin tekemällä oikeudellista analyysia lapsen oikeuksista osallistua perheiden päätöksentekoprosesseihin. Tutkimuksen tavoitteena on tutkia, miten vanhempien vastuu ja valtion sekaantuminen vaikuttavat perheiden ja lasten oikeuksiin osallistua perheitä koskevaan päätöksentekoon. Huomio on keskittynyt päätöksiin, jotka liittyvät terveys- ja hyvinvointipalveluihin sekä mahdollisuuteen valita opiskele- ja asuinpaikka. Keskeisenä kysymyksenä on, missä määrin lasten mielipidettä kuunnellaan ja otetaan huomioon näissä prosesseissa.

Tutkimus on käsitellyt myös perhekäsitysten muutoksia. Tutkimusta on tehty esimerkiksi EIT:n perhekäsityksissä tapahtuneista muutoksista sosiologisesta näkökulmasta. Työssä on toteutettu sosiologinen ja sukupuolinäkökulmainen analyysi perhesuhteiden tunnustamisesta ja järjestymisestä suvereenien valtioiden yläpuolelle asettuvalla, eurooppalaisen ihmisoikeuskulttuurin tasolla ja EIT:n oikeustapauksissa.

Aineistosta nousi esille myös lapsen oikeus opetukseen. Tutkimuksessa on käsitelty esimerkiksi lapsen perusoikeutta maksuttomaan perusopetukseen, lapsen oppivelvollisuutta ja kunnallista itsehallintoa, sekä kunnallisen perusopetushenkilöstön lomauttamista lapsen (perus)oikeuksien näkökulmasta. Aihetta on lähestytty myös perusopetuksen ja erityisoppilaiden oikeusturvan kautta. Lapsen oikeudet ovat olleet esillä tutkimuksessa, jossa on pohdittu, millaiset mahdollisuudet lapsilla on valita koulu ja kuka kouluvalinnasta päättää, jos lapsella on erityisen tai tehostetun tuen tarpeita. Tutkimuksessa on käsitelty myös LOS:a ja siitä nousevia pedagogisia periaatteita, mukaan lukien lapsen oikeutta (persoonallisuuden) kehitykseen.

Teemoina on ollut myös vammaisten ja mielenterveysongelmaisten lasten oikeus koulutukseen ja heidän huoltajiensa asema lapsen oikeuksien puolustajina sekä ylipäätään oikeuksien toteutuminen erityistä tukea tarvitsevien lasten kohdalla.

Tutkimusta on tehty myös lasten tilanteesta muissa maissa, kuten lastensuojelu-uudistuksesta Venäjällä. Tutkimuksessa on tarkasteltu sitä, millaiselle ideologialle lastensuojelu-uudistus ja sitä kautta laajempi perhepolitiikka, perustuu kansallisella tasolla, ja miten politiikkaa toimeenpannaan Venäjän eri alueilla ja lastensuojeluyksiköissä.

3.3.6.3 Ikääntyneet henkilöt ja vanhukset

Perus- ja ihmisoikeustutkimus kohdistuu myös oikeuksien toteutumiseen ikääntyneiden henkilöiden ja vanhusten kohdalla. Tutkimuksessa on käsitelty esimerkiksi vanhusten oikeutta sosiaalipalveluja koskevaan tiedonsaantiin ja yhdenvertaisuuteen sosiaalipalveluihin, mikä on liittynyt vanhusten etujen ja itsemääräämisoikeuden tulkintaan kuntien soveltamisohjeissa. Tutkimuksessa on käsitelty myös ikää ja ikäjärjestyksestä, sen kulttuurisia merkityksiä ja käytännön näkymistä jakoina, erontekoina, moraalisenä

ja praktisena kokemuksena ja muun muassa institutionaalisten käytänteiden jäsentäjänä. Keskeisiä kysymyksiä ovat olleet, miten ikä määrittää ja jäsentää asiakkaita koskevaa päätöksentekoa ja priorisointikäytänteitä, ja miten ikä toimii mukaan ottamisen ja poissulkemisen välineenä ikääntyvien työntekijöiden elämässä ja päätöksenteossa.

3.3.6.4 Työntekijät

Työntekijöiden näkökulmasta aiheina ovat olleet muun muassa ulkomaalaisten oikeus työhön ja pääsy työmarkkinoille sekä maahanmuuttopolitiikan negatiiviset vaikutukset tilanteeseen. Aineistossa nousi esiin myös ulkomaalaisen työvoiman hyväksikäyttö, jonka vakavia muotoja on käsitelty tutkimuksessa, jolla on pyritty tukemaan uhrien pääsyä oikeuksiin EU:n jäsenvaltioissa. Tutkimus on koskenut myös työperäistä maahanmuuttoa, sosiaaliturvakysymyksiä ja työoikeutta.

Toisaalta tutkimus on kohdistunut tietyn ryhmän oikeuksiin, kuten siirtotyöläisten oikeuksiin erilaisissa yhteiskunnissa EU:n alueella. Yhtenä aspektina on esimerkiksi ollut näiden työläisten etuja ajavat unionin strategiat, jotka ovat yhteydessä työläisten oikeuksiin. Osittain on kysymys oikeuksien toteutumisesta käytännön tasolla, mutta myös EU:n juridisista ja oikeudellisista työkaluista.

3.3.6.5 Vähemmistöt

Perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista vähemmistöjen osalta tutkitaan erityisesti kansallisella tasolla. Kohteena on esimerkiksi vähemmistöjä koskeva politiikka, johon liittyy olennaisesti monikulttuurinen politiikka. Huomiota on kiinnitetty myös kulttuurisiin oikeuksiin kulttuuripolitiikassa.

Tutkimusta on tehty myös historiallisesta

näkökulmasta. Vähemmistöjen identiteettien ja historiasuhteen rakentumista on tutkittu muun muassa kirjallisuudessa ja kiinnitetty huomiota siihen, millaisien valtajärjestelmien avulla vähemmistöjen tai alistettujen ihmisryhmien identiteetin muodostumista järjestellään historiallisesti ja sosiaalisesti. Samalla on pohdittu menetelmiä, joilla vähemmistöidentiteettejä voidaan tutkia.

Vertailevaa tutkimusta on tehty vähemmistöjä koskevasta lainsäädännöstä ja etnisten ryhmien välisistä suhteista eri maiden, kuten Suomen, Baltian maiden ja Saksan, välillä. Tutkimus on keskittynyt pääosin 1900-luvun alkupuoliskon tilanteisiin eri maissa.

Lisäksi vähemmistöoikeuksia on tutkittu kriittisestä perspektiivistä. Huomiota on kiinnitetty muun muassa siihen, että vähemmistöoikeuksilla voi olla emansipoivan vaikutuksen lisäksi tietynlainen pakottava voima. Tällä tarkoitetaan sitä, että vähemmistöryhmien on vastattava vähemmistöoikeuksien kriteerejä oikeuksien saamiseksi.

Vähemmistöjen yhteydessä aineistossa mainittiin kansojen itsemääräämisoikeus, jota on lähestytty alkuperäiskansojen ja heidän oikeuksiensa näkökulmasta. Tutkimusta on tehty niin alueellisesta kuin ei-alueellisesta itsemääräämisoikeudesta yleisenä periaatteena, mutta myös vähemmistöjä suojaavina mekanismeina.

3.3.6.6 Alkuperäiskansat

Yhtenä tutkimuksen kohteena olleena vähemmistöryhmänä ovat olleet alkuperäiskansat, joiden oikeuksia on lähestytty monista eri näkökulmista. Suomessa on tutkittu alkuperäiskansojen ihmisoikeuksia ja alkuperäiskansaoikeuksien tunnustamista erityisesti saamelaiden kontekstissa tai ihmisoikeuksiin keskittynyt tutkimus on käsitellyt alkuperäiskansaoikeuksia erityisesti Arktisella alueella.

Tärkeiksi aiheiksi ovat nousseet saamelaisten hyvinvointi ja yhdenvertaisuus. Saa-

melaisten oikeuksien toteutumista on tutkittu esimerkiksi sosiaali- ja terveyspalveluissa sekä varhaiskasvatuksessa. Tutkimuskohteena ovat olleet myös saamelaisalueen ulkopuolella, kaupungeissa asuvat saamelaiset. Samalla on pyritty kehittämään alkuperäiskansatutkimuksen metodiikkaa saamelaiskontekstissa.

Aineistosta nousivat esiin myös saamelaisten koulutukselliset erityispiirteet ja koulutuksen toteutuminen, kouluhistoria kirkon alkuajasta nykypäivään sekä opettajankoulutus. Saamelaisopetuksen opetussuunnitelmia on vertailtu muun muassa eräisiin valikoituihin alkuperäiskansojen opetussuunnitelmiin.

Lisäksi tarkastelun kohteena on perinteisesti ollut saamelaisten oikeudet maahan ja veteen sekä yleisemmin ympäristöpäättöksentekoa koskevat oikeudet.

Arktisen alueen alkuperäiskansoja koskevan tutkimuksen laajempa tavoitteena on ollut kansainvälisten ihmisoikeuksien tutkiminen YK-järjestelmässä sekä alueellisten järjestelmien, kuten inter-amerikkalaisen ihmisoikeusjärjestelmän⁵¹ ja eurooppalaisen järjestelmän tarkastelu, jolloin on pyritty ymmärtämään oikeuksia filosofisella tasolla.

Alkuperäiskansoja koskeva tutkimus on liittynyt tiiviisti ympäristöllisiin kysymyksiin. Aihetta on lähestytty esimerkiksi tutkimalla luonnonsuojelualueiden vaikutuksia alkuperäiskansoihin oikeuksien, terveyden, hyvinvoinnin ja luonto-suhteen näkökulmasta.

Alkuperäiskansaoikeuksia on tutkittu myös kriittisestä perspektiivistä. Tutkimus on kohdistunut siihen, miten ihmiset ymmärtävät alkuperäiskansalaisuuden ja alkuperäiskansaoikeudet sekä millä tavalla universaalit ihmisoikeudet muuttuvat partikulaariseksi, jos niitä käytetään identiteetin rakentamisen aineena.

3.3.6.7

Vammaiset henkilöt

Perus- ja ihmisoikeustutkimuksessa on käsitelty oikeuksien toteutumista vammaisten henkilöiden elämässä. Aiheena ovat olleet esimerkiksi kehitysvammaisten ihmisten mahdollisuus osallistua yhteiskunnan toimintaan yhteisönsä jäsenenä. Tutkimuksessa on nostettu esille kielellinen syrjäytyminen ja selkokielisen viestinnän merkitys ihmisille, joiden tiedonsaamisen ja osallistumisen mahdollisuudet ovat kapeat kielellisten erityistarpeiden vuoksi.

Tutkimuksessa on käsitelty myös oikeutta ja mahdollisuutta viittomakieleen. Tavoitteena on ollut tutkia lasten sisäkorvaistutheitoikäntäytä käyttämällä apuna hyvän, kyvyn ja valintojen käsitteitä, sekä analysoida, perustuuko yleisissä hoitolinjauksissa tapahtunut siirtymä viittomakielestä puhuttuun kieleen huolelliseen harkintaan ja perusteltuihin argumentteihin. Lisäksi on voitu tarkastella viittomakielien mahdollista tunnustamista laissa ja kuurojen yhteisöstä nousseita toiveita asiasta.

3.3.6.8

Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt

Perus- ihmisoikeustutkimuksessa on käsitelty seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen oikeudellista asemaa ja oikeuksien toteutumista käytännössä. Inter- ja transsukupuolisten henkilöiden asemaan on kiinnitetty huomiota erityisesti Suomessa. Aineellisoikeudellinen tutkimus on nojannut kansainvälisen oikeuden, EU-oikeuden ja kansallisen oikeuden, kuten perustuslain, syrjinnän kieltäviin säännöksiin ja tulkintakäytäntöihin.

Tutkimus on kohdistunut myös transihmisiä koskevaan lainsäädäntöön. Tutkimuksessa on tarkasteltu kertomuksia erityisesti englanninkielisellä kielialueella, missä esille ovat tulleet muun muassa hoitokäytännöt, epätasa-arvoinen kohtelu ja syrjintä.

Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen

51 Ks. http://www.oas.org/en/iachr/mandate/basic_documents.asp (haettu 11.5.2017)

oikeuksiin on kiinnitetty huomiota tietyissä palveluissa, kuten päihde- ja mielenterveyspalveluissa. Tutkimusta on tehty esimerkiksi seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien nuorten näkökulmasta. Tarkoituksena on ollut kartoittaa ja kehittää palveluista vastaavien ammattilaisten valmiuksia kohdata seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvia nuoria heidän työssään. Tutkimus on liittynyt yleisemmällä tasolla palvelukäytäntöihin ja niissä mahdollisesti piilevään syrjintään. Yleensäkin tutkimus on kohdistunut LGTBQ-ihmisten syrjintään viranomaismenettelyissä.

Lisäksi seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen oikeudet on huomioitu koulutukseen liittyvässä tutkimuksessa. Tutkimusta on tehty esimerkiksi siitä, miten LGTBQ-oikeudet sisältävä YK:n vapaus- ja tasa-arvokampanja on huomioitu opettajankoulutuksessa. Tutkimuksessa on keskitytty oikeuksien sisällyttämiseen opetussuunnitelmiin, opettajien koulutukseen, rehtorin ja henkilökunnan toimintaan sekä oikeuksien implementointiin kansallisiin ohjeisäntöihin, jotta voitaisiin varmistaa, etteivät uudet menettelyt olisi syrjiviä.

3.3.6.9

Pakolaiset, maahanmuuttajat ja muut ulkomaalaiset

Perus- ja ihmisoikeustutkimuksessa käsitellään oikeuksien toteutumista maahanmuuttajien, pakolaisten ja muiden ulkomaalaisten ihmisten, kuten paperittomien ja valtiottomien osalta. Tutkimuksessa on käsitelty muun muassa ihmisoikeuksiin liittyvää argumentaatiota näiden ihmisten kohdalla sekä heihin liittyvää politiikkaa.

Maahanmuuttokysymyksiä, maahanmuuttajia ja etnisiä vähemmistöjä on tutkittu median kautta. Tutkimusta on tehty esimerkiksi maahanmuuttajien ja pakolaisten esittämistavoista ja heidän äänensä kuulumisesta mediassa ja siinä käsitelty esimerkiksi islamin esittämistä suomalaisessa mediassa, maahanmuuttajien median käyttöä ja afrikkalaisten pakolaisten äänen

kuulumista globaalissa mediassa.

Tutkimusta on lähestytty myös ihmisoikeuksien näkökulmasta keskittyen maahanmuutto- ja ulkomaalaisoikeuteen. Tätä kautta tutkimus on koskettanut pakolaisoikeutta, ulkomaalaisoikeutta tai laajemmin EU:n kansalaisten vapaata liikkuvuutta. Aiheet liittyneet esimerkiksi rajojen ylittämiseen liittyvään problematiikkaan.

Tärkeäksi aiheeksi koettiin yhteiskunnallinen integraatio, josta on tehty laajalti tutkimusta perus- ja ihmisoikeuksien näkökulmasta. Tarkempina aiheina aineistosta nousi esille palveluita koskeva tutkimus. Ulkomaalaisten oikeudellista asemaa käsittelevän tutkimuksen aiheena ovat muun muassa olleet paperittomien henkilöiden oikeus sosiaali- ja terveyspalveluihin. Tutkimus on kohdistunut myös siihen, miten ilman oleskelulupaa pohjoisessa Euroopassa elävien ihmisten pääsyä julkishallinnon tuottamiin palveluihin voitaisiin edistää.

Lisäksi tutkimuksessa on kiinnitetty huomiota maahanmuuttajien ja ulkomaalaistaustaisten henkilöiden hyvinvointiin. Aiheeseen on pureuduttu laajemman, väestöryhmien välistä terveyttä ja hyvinvointieroja koskevan, tutkimuksen kautta. Hyvinvoinnin lisäksi aineistosta nousi esiin koulutusta koskevat kysymykset. Tutkimusta on tehty esimerkiksi maahanmuuttajien perusoikeudesta koulutukseen, koulutuksesta, kielitaidon arvioinnista ja sen suhteesta jatko-opintoihin sekä koulutussaatavuudesta tilanteissa, joissa suomi on toisena kielenä.

Tutkimuksessa on käsitelty myös ulkomaalaisten maahantuloa ja oikeusasemaa perhe-elämän suojaan ja perheenyhdistämiseen liittyvän problematiikan kautta. Pakolaisten oikeutta perheenyhdistämiseen on tutkittu esimerkiksi kansainvälisen oikeuden ja oikeuspluralismin avulla. Näin tutkimus on koskettanut alueellisten ja kansainvälisten sopimusten säätämiä oikeuksia perhe-elämään. Tutkimuksella on pyritty monimuotoistamaan yleensä negatiivisiin ilmiöihin paneutuvaa julkista keskustelua maahanmuuttotauustaisista perheistä sekä kyseenalaistamaan vastakkainasettelu ”suomalaisten perheiden” sekä ”maahanmuuttajaper-

heiden” välillä.

Toisaalta tutkimus on kohdistunut maahanmuuttajataustaisiin perheisiin. Aiheena ovat olleet perhe- ja sukupolvisuhteet, yhteiskunnallinen asema sekä etnisiä vähemmistöjä edustavien nuorten kokemukset ja näkemykset muun muassa lähi- ja vertaisuhteista.

Lisäksi tutkimuksessa on käsitelty kotouttamista. Aiheena ovat olleet muun muassa maahanmuuttajatyö ja kotouttaminen kulttuurintutkimuksellisista ja sukupuolentutkimuksellisista näkökulmista tai maahanmuuttajien kotouttamista on tarkasteltu sosiaalipalveluiden ja sosiaalisen syrjinnän riskien kautta.

Tutkimuksessa on käsitelty myös pakolaisuuden historiaa Suomessa. Tapaustutkimuksen kohteena ovat olleet Suomeen 1920-luvulla tulleet Itä-Karjalan pakolaiset, joista osa siirtyi toisen maailmansodan jälkeen salaa Ruotsiin. Huomio on kiinnittynyt pakolaisten omaan toimintaan ja identiteetin muodostumiseen sekä Suomen ja Ruotsin pakolaispolitiikkojen kehitykseen, yhtäläisyyksiin ja eroihin.

3.3.7

Kielelliset ja kulttuuriset oikeudet

Kielellisiä ja kulttuurisia oikeuksia koskeva perus- ja ihmisoikeustutkimus näyttää aineiston perusteella painottuvan kieleen liittyvään tutkimukseen. Oikeutta omaan kieleen on lähestytty tutkimuksen kautta monella tapaa, ja luonnollisesti kielelliset ihmisoikeudet saattavat nousta esille alkuperäiskansoja ja vähemmistöjä koskevassa tutkimuksessa, vaikka ne eivät tutkimuksen varsinaisena teemana olisikaan.

Tutkimuksessa on käsitelty kielellisten tekijöiden vaikutusta ihmisoikeuksien toteutumiseen ja kieleen liittyviä ongelmia erilaisissa prosesseissa, kuten asioimistulkkauksessa ja rikosoikeudellisten prosessien ja turvapaikkamenettelyn tulkkauksessa. Tutkimusta on tehty myös karjalan ja viron kielen asemasta Suomessa liittyen laajempaan kielellisen moninaisuuden tutkimukseen Euroopassa. Lisäksi tutkimuk-

sessä on käsitelty kielitaidon arviointia ja sen oikeudenmukaisuutta kansalaisuuden saamista varten tehtävässä kielitaitotesteissä.

Esimerkkeinä aineistossa mainittiin myös alkuperäiskansojen ja vähemmistöjen kielellinen moninaisuus ja sen yhteydet biodiversiteettiin, sekä alkuperäiskansojen ja vähemmistöjen lasten koulutus, monikielisyys ja kielten revitalisaatio. Alkuperäiskansoihin liittyen on tehty myös vertailevaa tutkimusta Suomen ja Japanin vähemmistökielten opetuksen tasosta. Saamenkielten osalta kohteena ovat olleet saamelaisien kielelliset ihmisoikeudet Pohjoismaissa. Tutkimuksessa on pelkistetty ihmisoikeusasiakirjoihin kirjoitetut kielellisiä oikeuksia koskevat standardit, suositukset ja lausumat tutkimusteemoiksi, joita vasten on arvioitu saamen kielen ja saamenkielisen opetuksen asemaa ja saamelaisoppilaiden kielellisiä ihmisoikeuksia. Arvion kohteena ovat olleet myös kielellisten ihmisoikeuksien kehittämisen vaiheet Pohjoismaiden peruskouluissa. Oman kielen käyttöön eri yhteyksissä liittyvät mahdollisuudet ja esteet ovat olleet tutkimuksen kohteena myös kielivähemmistöjen osalta Romaniassa, Ukrainassa ja Sloveniassa.

Aineiston mukaan tutkimusta tehdään myös yleisellä tasolla kielellisiin ja kulttuurisiin perus- ja ihmisoikeusnormeihin liittyen, muun muassa kiinnittämällä huomiota toteutumisen esteisiin. Kulttuurisia oikeuksia on lähestytty esimerkiksi kulttuurisen puolustuksen kautta, tutkimalla esimerkiksi kulttuuri esille tuloa oikeudenkäyneissä.

3.3.8

Demokratia, kansalaiset ja valta

Perus- ja ihmisoikeustutkimuksessa käsitellään demokratiaa, kansalaisuutta ja valtaa koskevia kysymyksiä. Perus- ja ihmisoikeuspolitiikka voidaan nähdä osana demokratiapolitiikkaa tai laajemmin osana politiikkaa ja poliittista filosofiaa. Tarkastelun kohteena on myös ollut oikeuksien suhde demokratiaan, jolloin on

esimerkiksi problematisoitu ihmisoikeuksien juridista ymmärrystä, jonka voidaan nähdä johtavan politiikan oikeudellistumiseen. Tutkimuksessa käsitellään myös sitä, kuinka ihmisoikeudet voivat olla osa politiikkaa ja kuinka politiikka on keino jatkuvasti laajentaa ihmisoikeuksia ja niiden toteutumista käytännössä. Esille tuli myös valtasuhteita ja peliteoriaa eri toimijoiden välillä käsittelevää tutkimusta, jonka tavoitteena on ollut selvittää, miten eri toimijat hyödyntävät kehystämistä valtapyrkimyksissään ja miten oikeudet ovat toissijaisia valtasuhteiden edessä.

Lisäksi demokratiasta on tehty kriittistä tutkimusta, jossa demokraattiset arvot ja oikeudet ovat olleet arvioinnin kohteena. Tutkimus on käsitellyt monikulttuurisuutta, identiteettiä ja toiseutta koskettavia teemoja. Aineistosta nousi esiin myös kansalaisuutta, kansalaistoimintaa, osallisuutta, poliittista osallistumista, marginalisaatiota ja demokratiaa käsittelevät kysymykset. Tutkimuksen kohteena ovat esimerkiksi olleet kansalaisena toimimisen perusteet ja sukupuolittuneisuus. Tarkastelun kohteena ovat olleet poliittisen osallistumisen epätasa-arvo sekä marginalisaation ja köyhyyden vaikutukset poliittiseen subjektiviteettiin.

Tutkimusta on tehty myös kansalaisaloitteista, mikä on sivunnut kansalaisten poliittisten perusoikeuksien toteutumista. Tutkimuksessa on tarkasteltu kansalaisaloitteiden vastaanottoa edustuksellisessa poliittisessa prosessissa sekä laajemmin poliittisen osallistumisen muotoja ja vaikuttavuutta.

3.3.9

Sananvapaus ja muut viestinnälliset oikeudet

Sananvapauten ja laajemmin viestintään liittyvä perus- ja ihmisoikeustutkimus kohdistuu sekä näitä kysymyksiä käsittelevään politiikkaan, että oikeudelliseen sääntelyyn. Aiheena on ollut esimerkiksi se, miten kansalaisten viestinnälliset oikeudet määritellään osana perusoikeuksia, miten viestinnälliset oikeudet voidaan operationalisoida osana demokratiapolitiikkaa

ja miten käsitteellistetään eurooppalaisen viestinnän demokraattinen sääntelyjärjestelmä, jonka pohjana ovat viestinnälliset oikeudet. Myös digitaalisen median ja internetin sääntelyä tutkitaan.

Viestintään liittyvät oikeudet ovat kytkeytyneet vahvasti sananvapautta koskeviin kysymyksiin. Sananvapauten ja muuhun viestintään liittyvä tutkimus on käsitellyt muun muassa taiteen ja tieteen vapautta ja julkisuutta. Tutkimusta on tehty myös sananvapauden ja viestinnällisten oikeuksien erilaisista määrittelyistä ja tulkinnoista viestintäpolitiikassa. Lisäksi sananvapautta on käsitelty yksityiselämän suojan kautta. Tutkijat ovat harjoittaneet perusoikeuksien välistä punnintaa tilanteissa, joissa sananvapauten puuttumisen edellytyksiä on punnittu sananvapauden ja muiden oikeuksien kannalta. Huomiota on kiinnitetty myös uuden median ilmiöihin ja niiden vaikutuksiin sananvapauten ja yksityiselämän suojaan. Esille on noussut median vastuu näissä kysymyksissä. Tätä kautta tarkastelu on kohdistunut median ja journalismin etiikkaan.

Tutkimus on kohdistunut myös vihapuheeseen. Tietoa on tuotettu vihapuheen ilmeneemisestä mediassa, journalismissa ja yleensäkin yhteiskunnassa. Näin tutkimuksessa on käsitelty vihapuhetta ilmiönä ja sen seurauksia sekä rajanvetoa sananvapauten. Esimerkkinä seurauksista mainittiin toimittajiin kohdistuva väkivalta ja siihen liittyvät ihmis- ja kansalaisoikeuksien rajoitukset.

3.3.10

Turvallisuus ja valvonta

Perus- ja ihmisoikeustutkimuksessa käsitellään turvallisuutta ja valvontaa koskevia kysymyksiä. Tutkimuksen kohteena on ollut yleisesti turvallistaminen lainsäädännössä ja sen vaikutukset oikeuksiin Euroopassa ja perusoikeuksiin kansallisella tasolla. Tutkimuksessa on tarkasteltu muun muassa valvontaa, yhteiskunnallista turvallisuutta ja yksityisen sektorin toimijoita

ihmisoikeuksien ja perusoikeuksien näkökulmasta. Turvallisuuspolitiikasta ja turvallisuusmääräyksistä, jotka koskevat julkista ja yksityistä valvontaa, on tehty perusoikeusvaikutusten arviointia.

Lisäksi tutkimus on kohdistunut tiedon suojaan perusoikeutena ja perus- ja ihmisoikeuksien suojamekanismeihin, joita on kehitetty valtion ja yksityisen sektorin toimijoiden valvontaa vastaan. Julkisesta turvallisuudesta ja järjestyksestä on tehty myös yleistä analyysia. Tutkimus on liittynyt läheisesti tietosuojaa koskeviin kysymyksiin. Joissakin tutkimuksissa on keskitytty erityisesti tutkimaan turvallisuutta elektronisen valvonnan, verkkovalvonnan ja muun valvonnan sekä tietosuojan, yksityiselämän ja henkilötietojen suojan kontekstissa.

Yksityisyyden suojan ja tietosuojan rakentamista on tarkasteltu myös viestinnän valvontaa koskevassa lainsäädännössä. Tutkimuskohteena on ollut erityisesti viestintätietojen säilyttämistä koskeva EU:n lainsäädäntö ja tuomioistuinkäytäntö sekä verkkovalvontaa koskeva lakihanke Suomessa.

Lisäksi tutkimus on koskettanut ruokaturvallisuutta. Tarkastelun kohteena ovat olleet eurooppalaisten ruoka- ja ravitsemusturva tulevaisuudessa sekä ruokajärjestelmän kehittäminen kestäväksi, mitä on tehty sosiaalisesta näkökulmasta. Tutkimus on käsitellyt ”oikeutta ruokaan” -periaatetta.

3.3.11 EU ja ihmisoikeudet

Perus- ja ihmisoikeustutkimuksessa käsitellään niin Euroopan unionin perusoikeussäätelyä kuin sisä- ja ulkopoliittikaakin. Tarkempina tutkimusaiheina mainittiin muun muassa demokratia- ja osallistumisoikeudet EU:ssa ja kansalaisten osallistuminen EU:n päätöksentekoon. Aiheina ovat olleet myös vapaa liikkuvuus ja sitä koskeva poliittinen keskustelu eri EU-maissa. Lisäksi on tutkittu EU:n roolia YK:n ihmisoikeusneuvostossa.

3.3.12 Ulko- ja turvallisuuspolitiikka

Perus- ja ihmisoikeudet liittyvät olennaisesti ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan. Aineiston mukaan on tärkeää, että ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa käsitellään perus- ja ihmisoikeustutkimuksessa. Esimerkkinä tästä on tutkimus, jossa Suomen ulko- ja turvallisuuspoliittisia valtajärjestelmiä tarkastellaan asettamalla vastakkain perusoikeudet ja valtaoikeudet.

Perus- ja ihmisoikeustutkimus on kohdistunut myös tiettyihin maihin, kuten Venäjään, joiden toiminnalla on suuri merkitys Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikan kannalta. Tutkimusta on tehty esimerkiksi kansalaisten oikeusturvasta siviiliasioissa keskittyen erityisesti julkiseen oikeusapuun ja sovitteluun sekä maahanmuuttajien oikeusturvaan Venäjällä. Lisäksi on tarkasteltu Venäjän uusia instituutioita, kuten maksutonta oikeusapujärjestelmää ja sovitte-lua siviilioikeudellisissa asioissa, muun muassa ulkomaalaisten henkilöiden ja rajat ylittävän oikeusturvan toteutumisen sekä oikeusturvan kohdentumisen näkökulmasta.

3.3.13 Kehitysyhteistyö ja kehityspoliittika

Perus- ja ihmisoikeustutkimuksessa käsitellään myös kehitysyhteistyötä ja kehityspoliittika. Tutkimuksen kohteena on muun muassa ihmisoikeusperustainen lähestymistapa kehitykseen ja kehitysyhteistyöhön, jolloin korostuvat valtion alueen ulkopuoliset ihmisoikeusveloitteet.

Esimerkkinä ihmisoikeusrelevantista kehityspoliittisesta tutkimuksesta aineistossa mainittiin tutkimus, joissa on keskitytty köyhien ihmisten pakkosiirtoihin ja pakotettuun muuttoon kehitysyhteistyöprojektien vuoksi Intiassa, Nepalissa ja Bangladeshissa. Tutkimuksessa tarkasteltiin näiden ihmisten kamppailua, vastarintaa ja aktivismia uusliberaalia kehityspoliittika ja köyhien ihmisten epäoikeudenmukaista kohtelua vastaan.

3.3.14

Sodat, konfliktit ja kriisitilanteet

Sota ja konfliktit nousivat aineistosta esille tärkeinä perus- ja ihmisoikeustutkimuksen aiheina. Tutkimusta on tehty esimerkiksi kansainvälisen oikeuden ehdottomista normeista, joiden piiriin kuuluvat vakavat ihmisoikeusloukkaukset kuten kansanmurhat. Tutkimuksessa on huomioitu myös sodankäynnissä tapahtuneet muutokset. Esimerkiksi sotilaallisen voimankäytön yksityistämisen vaikutuksia ihmisoikeuksien toteutumiseen on tutkittu valtion vastuun näkökulmasta. Aihe liittyy humanitaariseen oikeuteen, ihmisoikeuksien väliseen suhteeseen ja valtion vastuukysymyksiin. Tutkimuksessa on käsitelty myös lapsisotilaita ja sota-aikaan tapahtuvaa seksuaalista väkivaltaa. Aiheena ovat esimerkiksi olleet lapsisotilaiden käyttö Saharan eteläpuolisessa Afrikassa ja sota-aikana tapahtuvan seksuaalinen väkivallan kohdistuminen naisten lisäksi miehiin. Tutkimus on ylettynyt myös seksuaalista väkivaltaa kokeneisiin maahanmuuttaja- ja turvapaikanhakijamiehiin.

Ihmisoikeuksia on tarkasteltu myös sodan ja konfliktien jälkeisenä aikana. Tutkimusta on tehty muun muassa ihmisoikeuksien ja paikalliskulttuurin suhteesta konfliktinjälkeisessä tilanteessa Indonesian Acehissa. Ihmisoikeuskysymykset ovat liittyneet myös tutkimukseen kuolemansyyn selvittämiseksi ja yksilön tunnistamiseksi kriisialueilla ja joukkohaudoissa. Jotkut tutkijat ovat käsitelleet tutkimuksessaan kuolemansyyn selvitykseen liittyviä menetelmällisiä tutkimusaiheita sekä tehneet eri maiden kuolemansyyn selvitysjärjestelmistä vertailevaa tutkimusta. Tutkimuksessa on pohdittu sitäkin, pitäisikö ihmisoikeudet ulottaa koskemaan myös kuoleman jälkeistä aikaa, esimerkiksi siten, että vainajat haudataan heidän omaa uskontoaan ja traditioitaan kunnioittaen ja omalla nimellä merkattuun hautaan.

Aineistosta nousi esiin myös katastrofi- ja kriisitilanteiden tutkimus. Kriisinhallintaoperaatioiden ihmisoikeuksiin liittyvän työn vaikutavuutta EU:n siviilikriisinhallintaoperaatioissa

on tutkittu esimerkiksi Palestiinalaisalueella. Toisena esimerkkinä mainittiin tutkimus liittyen asumiseen, veteen, ruokaan ja turvallisuuteen liittyvien oikeuksien toteutumiseen katastrofi- valmiudessa ja jälleenrakennuksessa. Lisäksi tutkimusta on tehty onnettomuus- ja turvallisuustutkimuksen monikielisistä viestintätilanteista, missä informaatiota hankitaan esimerkiksi merenkulkuun ja lentoliikenteeseen liittyvissä onnettomuustilanteissa, joissa on läsnä eri kansallisuuksia ja kieliryhmiä. Aihetta on lähestytty myös globaalihallinnan ja kansainvälisen oikeuden kautta tutkimalla Syyrian kysymystä ja pakolaiskriisiä.

3.3.15

Uskonto

Perus- ja ihmisoikeustutkimuksessa on käsitelty uskontoa muun muassa etiikan ja uskonnonfilosofian näkökulmasta. Tutkimus on liittynyt olennaisesti ilmaisun- ja uskonnonvapauden erilaisiin ulottuvuuksiin EIT:n ratkaisukäytännöissä. Lisäksi tutkimusta on tehty uskonnon ja ihmisoikeuksien ilmenemisestä koulussa ja koulumaailmassa.

Lähetystyötä käsittelevässä tutkimuksessa on tutkittu sitä, miten kristityt ovat nimellisesti sitoutuneet toteuttamaan eettisesti kestäväää lähetystyötä, miten paikallisesti tapahtuva evankelointi tapahtuu, sekä sitä, kuinka toimitaan eri uskontojen parissa. Aihe liittyy kristittyjen tekemiin ihmisoikeusloukkauksiin ja ihmisoikeuksia kunnioittavaan toimintaan.

3.3.16

Ympäristö ja ilmastonmuutos

Ympäristöön ja ilmastonmuutokseen liittyvät kysymykset ovat myös nousseet tärkeiksi perus- ja ihmisoikeustutkimuksen aiheiksi. Tutkimusta on tehty erityisesti ympäristöperusoikeuksista ja ympäristöllisistä ihmisoikeuksista. Aihetta on lähestytty esimerkiksi EIT:n ns. vihertyvän oi-

keuskäytännön kautta, käsitellen EIT:n yleisten oppien roolia ympäristökäytännön kehityksessä.

Tutkimusesimerkeissä nousi esille myös yksittäiset oikeudet, kuten oikeus puhtaaseen ympäristöön, oikeus ympäristöä koskevaan tietoon ja oikeus osallistua ympäristöpäätöksentekoon. Lisäksi aiheina aineistossa mainittiin ympäristökonfliktit, intressien yhteensovittaminen ja osallistaminen. Tutkimuksessa on käsitelty myös maaoikeuksiin, resurssihin liittyviin oikeuksiin sekä haittojen ja hyötyjen jakautumiseen liittyviä kysymyksiä. Esimerkiksi maaoikeuksien ja maallain kehitys on noussut tarkastelun kohteeksi Tansaniassa.

Lisäksi tutkimus on käsitellyt erilaisia ympäristövastuuseen liittyviä kysymyksiä omaisuuden suojan ja yritys vastuun kautta ja toisaalta yhdeksi aihekokonaisuudeksi on muodostunut ilmastonmuutos perus- ja ihmisoikeusnäkökulmasta.

3.3.17 Yritykset ja ihmisoikeudet

Perus- ja ihmisoikeustutkimuksen yhtenä kohteena ovat olleet ihmisoikeudet liiketoiminnassa. Tutkimusaiheena aineistossa mainittiin yritys vastuu, mikä on liittynyt laajempaan yritystoiminnan ja ihmisoikeuksien kontekstiin. Esimerkiksi vastuullisia toimitusketjuja käsitellessä tutkimuksessa on keskitytty muun muassa aiempaan tutkimukseen toimitusketjujen hallinnan ja bisnesetiikan alalla sekä yritysten vastuullisuushankkeisiin.

Tutkimuksessa on käsitelty myös asiakkaan suojaan joukkorahoitusvälineissä, eli kuinka joukkorahoitusta välittävien palvelualueiden oikeudellinen status ja vastuu määräytyvät suhteessa rahoitusta tarvitsevaan ja rahoitusta sijoittavaan toimintaan. Tutkimusta on tehty nuorten luotonottajien näkökulmasta. Samalla on pohdittu yhteyksiä perustuslailliseen omaisuuden suojaan ja yhdenvertaiseen kohteluun liittyen nuorten henkilöiden mahdollisuuksiin

toimia yhteiskunnan täysimääräisinä jäseninä.

3.3.18 Ihmisoikeuskasvatus- ja koulutus

Ihmisoikeuskasvatusta koskevassa perus- ja ihmisoikeustutkimuksessa on käsitelty ihmisoikeuskasvatuksen pedagogiikkaa ja koulujen toimintakulttuuria sekä niiden kehittämistä peruskouluissa. Lisäksi on perehdytty ihmisoikeuskasvatuksen täydennyskoulutukseen. Tutkimuksessa on kiinnitetty huomiota myös siihen, miten ja missä opetusta tehdään.

Ihmisoikeuskasvatukseen liittyen tutkimus on koskenut myös globaali- ja demokratia-kasvatusta. Ihmisoikeus- ja globaalikasvatusta on tutkittu esimerkiksi kansalaisjärjestötasolla Suomessa. Ihmisoikeus- ja demokratiakasvatusta on tarkasteltu osana opettajakoulutusta, mutta myös koulutuksen toteutumiseen on kiinnitetty huomiota kouluissa. Tutkimuksessa on keskitytty siihen, miten kasvatusta aktiiviseen kansalaisuuteen toteutuu alakouluissa ja miten opettajaopiskelijat käsittelevät ihmisoikeudet opetustyössään.

Nuorisotyöllä on oma roolinsa ihmisoikeuskasvatuksessa. Tutkimuskohteena ovat olleet muun muassa ihmisoikeusperustaisen nuorisotyön vahvistaminen nuorisotyöntekijöiden ihmisoikeuskasvatuksen avulla.

IOK:n vuonna 2014 julkaisemassa selvityksessä ihmisoikeuskasvatus ja -koulutus Suomessa tarkasteltiin aiheeseen liittyvää lainsäädäntöä, politiikkalinjauksia ja käytänteitä yleisellä tasolla koko Suomen koulutusjärjestelmässä.

3.3.19 Muut aiheet

Aineistosta nousi esiin myös muita tutkimusaiheita, joista voi löytyä perus- ja ihmisoikeusloutuvuus. Tällaisina nousivat esiin uusi teknologia, kuten robotiikka ja verkkoteknologia, kuten tiedonlouhinta, jonka osalta on tarkasteltu algo-

ritmien aiheuttamia syrjiviä tilanteita.

Aiheena ovat myös olleet oikeudenmukaisuuden maantiede, joka kuuluu ihmismaantieteen alaan. Tutkimuksen kärki on oikeuksien sijaan spatiaalisessa oikeudenmukaisuudessa, eli tilan ja oikeudenmukaisuuden välisessä suhteessa. Tutkimus sivuaa perus- ja ihmisoikeuksia, joiden tilallistumista eli spatiaalistumista käsitellään valtio- ja aluerakenteissa. Universaalisuuden käsitettä on tutkittu myös maantieteellisenä terminä, joka on liitetty identiteettiin ja sen rakentumiseen, tilallisuuteen ja alueellisuuteen.

4

Tutkimuksen aktiivinen ja pitkäjänteinen edistäminen

4 Tutkimuksen aktiivinen ja pitkäjänteinen edistäminen

Nykyisellään Suomessa tehtävän perus- ja ihmisoikeustutkimuksen kartoituksen lisäksi selvityksen tavoitteena oli kerätä tulevaisuuteen suuntautuvia näkemyksiä. Asiantuntijoilta kysyttiin, millaisten periaatteiden ja laajempien tavoitteiden pitäisi ohjata tutkimusta, mitkä ovat alan tutkimustarpeet sekä millaisin konkreettisin toimin tutkimusta voidaan heidän mielestään edistää ja tukea. Seuraavassa jaksossa käydään läpi sekä haastattelujen että verkkokyselyiden antia tulevaisuuden osalta.

4.1 Tutkimuksen periaatteet ja laajemmat tavoitteet

Selvityksessä kartoitettiin niitä periaatteita ja laajempia tavoitteita, joita asiantuntijat pitävät kokemuksensa perusteella tärkeinä tutkimusalan kannalta. Pyrkimyksenä ei ole Suomen perus- ja ihmisoikeustutkimuksen virallisten periaatteiden tai tavoitteiden määrittelemään. Tarkoituksena on tuoda esimerkinomaisesti esille tutkimuskentällä tärkeiksi koettuja asioita.

Aineistoon kertyi tietoa, jota voidaan soveltaa yleisesti akateemisessa tutkimuksessa tai ne koskevat erityisesti perus- ja ihmisoikeustutkimusala. Tutkijat kokivat, että tärkeiksi koettujen periaatteiden ja tavoitteiden noudattaminen vahvistaa tutkimusta ja tekee siitä laadukkaampaa. Seuraavaksi käydään läpi tutkijoiden esiin

nostamia periaatteita ja laajempia tavoitteita.

4.1.1 Eettisyys, luotettavuus ja korkea laatu

Tutkijat pitivät tärkeinä perus- ja ihmisoikeustutkimuksen periaatteina ja tavoitteina tutkimuksen eettisyyttä, luotettavuutta ja korkeaa laatua. Perus- ja ihmisoikeustutkimukseen katsottiin oleellisesti sisältyvän eettinen, ihmisyyttä kunnioittava perusta, joka on syytä huomioida kaikessa alan tutkimuksessa. Nämä ovat ensiarvoisen tärkeitä seikkoja tutkimuksen uskottavuuden kannalta.

Tarkoituksenmukaisena ei ole pidetty tutkimus, jossa argumentointi rakennetaan itsensä selvänä pidettyjen käsitysten varaan tai ollaan huolissaan ilmiöstä, jota ei ole pystytty dokumentoimaan. Tutkijoiden on pystyttävä näyttämään, mihin tutkimus perustuu. Yleiseen käsitykseen tai arvioihin perustuva tutkimus on tuomittu epäonnistumaan, koska lähtökohtia ei ole onnistuttu ankuroimaan uskottavalla tavalla. Vastaajat pitivät ensiarvoisen tärkeänä sitä, että tuotetaan oikeaa, rehellistä ja päteviin tutkimusmenetelmiin perustuvaa tietoa oli tutkimusaihe sitten yksittäisten maiden tapahtumat ja lainsäädäntö tai kansainvälisen oikeuden viimeisimmät kehityssuuntaukset. Uskottavan tutkimustiedon tuottamisen on oltava aineiston mukaan tutkimuksen selkäranka.

4.1.2

Tutkimus osana laajempaa kontekstia

Tärkeänä periaatteena ja tavoitteena pidettiin sitä, että tutkijat pystyvät näkemään perus- ja ihmisoikeustutkimuksen osana laajempaa kontekstia. Aineistossa nousi esiin monia esimerkkejä tilanteista, joissa tutkimuksen sijoittamisen laajempaan kontekstiin katsottiin hyödyttävän tutkimusta. Lainopillisten lähtökohtien lisäksi on tärkeää huomioida laaja-alaisesti erilaisia sosiaalisia, yhteiskunnallisia ja poliittisia näkökulmia, joita on uskallettava tarkastella myös globaalilla mittakaavalla. Samaan aikaan on tärkeää kunnioittaa sitä, että perus- ja ihmisoikeuksista on maailmanlaajuisesti olemassa hyvinkin erilaisia käsityksiä ja eettisiä periaatteita.

Tutkijoita kannustettiin huomioimaan tutkimuksessa perus- ja ihmisoikeuksien historia ja korostettiin, miten oikeuksien merkitys on tärkeää ymmärtää ylipäänsä historiallisessa kontekstissa. Kun oikeudet nähdään osana historiallista jatkumoa, niiden merkitys voi avautua eri tavalla muuttuvassa maailmassa. Historiallisen kehityksen avaamisen katsottiin rikastuttavan tutkimusta ja antavan uusia näkökulmia ihmisoikeuskeskusteluun.

Asiantuntijat esittivät, että tutkimuksessa olisi pyrittävä laaja-alaiseen lähestymistapaan, jossa tutkimusaiheet kytkeytyvät ajankohtaisiin yhteiskunnallisiin haasteisiin, ja nähdä ne osana ylikansallisia ja maailmanlaajuisia ilmiöitä. Perus- ja ihmisoikeudet liittyvät usein aikaan ja politiikkaan kietoutuneisiin ilmiöihin, jotka koskettavat konkreettisesti ihmisten elämää ja laajemmin koko yhteiskuntaa. Tutkijat eivät ikään kuin voi laiminlyödä maailman muuttumisesta aiheutuneita vaikutuksia. Kansallisia kysymyksiä on osattava tarkastella pohjoismaisessa, eurooppalaisessa ja kansainvälisessä kontekstissa.

Esimerkkeinä mainittiin monenlaisia ihmisoikeuskysymyksiä herättänyt maahanmuutto- ja pakolaiskriisi sekä viestinnän kentän muuttuminen, jossa internet on syrjäyttänyt painetun viestinnän ja haastaa eri tavoin sananvapauden

ja yksityisen elämän suojan.

Asiantuntijat korostivat, miten tärkeää näistä monitahoisista ilmiöistä on tehdä perus- ja ihmisoikeustutkimusta. Tutkimuksen pitäisi tarjota välineitä näiden ilmiöiden tarkasteluun ja auttaa löytämään vastauksia. Usein ilmiöt pakottavat tutkijoita löytämään uudenlaisia ratkaisuvaihtoehtoja jatkuvasti muuttuvassa maailmassa. Arveltiin, että tutkittavaa riittää, ja tarve perus- ja ihmisoikeusnäkökulmasta tehdylle tutkimukselliselle tiedolle on suuri.

Esille tuli myös ajatus siitä, että tutkijoilta ei edellytetä ainoastaan kykyä linkittää tutkimusaiheitaan maailmanlaajuisiin ilmiöihin, vaan heidän on pystyttävä reflektoimaan omaa tekemistään muuttuvassa maailmassa. Kysyttiin esimerkiksi, onko perusteltua keskittyä taloudellisten oikeuksien tutkimiseen, jos miljoonat ihmiset kärsivät samanaikaisesti suurten humanitääristen kriisien keskellä?

4.1.3

Kansainvälistyminen

Asiantuntijat pitävät perus- ja ihmisoikeustutkimuksen kansainvälistymistä isona tavoitteena, johon täytyisi suhtautua entistä vakavammin Suomessa. Haasteena on kääntää jonkin verran sisäänpäin kääntyneen kansallisen tutkimuksen katse kohti kansainvälistä tutkimuskenttää ja löytää keinoja osallistua ulkomailla tehtävään tutkimukseen entistä enemmän. Jos keskustelu jää kansalliselle tasolle, tutkimuksen ei sanota uusiutuvan toivottavalla tavalla.

Esitettiin myös, että Suomen perus- ja ihmisoikeustutkimusta pitäisi pyrkiä linkittämään osaksi kansainvälistä ihmisoikeuspolitiikkaa. Esimerkiksi YK:n ja EU:n kaltaisten toimijoiden yleiset ja yksittäiset temaattisesti tavoitteet on hyvä sisällyttää hankehakemuksiin, joiden kautta kansalliset toimijat, kuten yliopistot, tutkimusinstituutiot ja kansalaisjärjestöt, voisivat kehittää yhteistoimintaa. Nähtiin myös, että puolilla maailmaa ja erilaisten instituuttien, kuten yliopistojen, kansallisten ihmisoikeus-

instituutioiden, EU:n, Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestön (ETYJ), EN:n ja YK:n järjestelmien, alaisuudessa tehdään tutkimusta, jossa on havaittavissa päällekkäisyyksiä ja samoja teemoja. Resursseja yhdistelemällä voitaisiin tehdä kattavampia ja pitkäkestoisempia tutkimushankkeita. Tätä tukee sekin, että yhä useammat kysymykset ovat kansainvälisiä ja niitä säädellään kansainvälinen sopimuksin. Lisäksi toivottiin, ettei kotimainen tutkimus ikään kuin toista jo ulkomailla tehtyä tutkimusta vaan esimerkiksi YK:n, EU:n ja EN:n järjestelmät tunnetaan hyvin ja niitä käsitellään osana Suomen perusoikeusjärjestelmää

Joidenkin näkemysten mukaan ei enää riitä, että tutkijat ottavat haltuun yhden kansainvälisen instituution toimintatavat, vaan tutkimuksen on pystyttävä seuraamaan kansainvälisellä tasolla tehtyjen toimien vaikutuksia edelleen kansalliselle tasolle. Esimerkkinä mainittiin EU-oikeuden konstitutionalisointi, joka vaikuttaa edelleen jäsenvaltioiden sääntelyyn.

Asiantuntijoiden mukaan kansallista järjestelmää kuvaavalla tutkimustiedolla on tilausta myös kansainvälisellä tasolla. Puutteistaan huolimatta Suomen perusoikeusjärjestelmää pidetään maailmanlaajuisessa vertailussa hyvänä. Tutkijoita kannustettiin kirjoittamaan perusoikeusjärjestelmästä, viemään hyviä malleja ulkomaille ja tavallaan altistamaan kotimaisen järjestelmän kehittäminen kansainväliselle keskustelulle. Esimerkiksi kansainvälisissä konferensseissa, varsinkin oikeusvertailevaa tutkimusta harjoittavien tutkijoiden keskuudessa, voidaan olla hyvin kiinnostuneita siitä, miten ympäristöperusoikeuksia on toteutettu Suomessa.

Toisaalta jotkut tutkijat olivat sitä mieltä, että Suomen perus- ja ihmisoikeuskulttuuri on suhteellisen nuori ja tutkimusresurssit ovat vähäiset. Tämän vuoksi kansainvälistä keskustelua ja hyviä käytänteitä on syytä keskittyä tuomaan Suomen perus- ja ihmisoikeustutkimukseen sen sijaan, että voimavarat käytettäisiin kansainväliseen keskusteluun kontribuomiseen.

4.1.4

Oikeuksien etusija ja lävistävyys

Asiantuntijat käsitelivät vastauksissaan myös perus- ja ihmisoikeuksien etusijaa suhteessa muihin oikeusnormeihin. Esitettiin, että ihmisoikeustutkimus on parhaimmillaan oikeuden immanenttia (sisäistä) kritiikkiä; siinä on sitouduttu oikeustieteen metodologiaan, mutta samalla ihmisoikeuksien normatiiviseen sisältöön kriittisenä mittapuuna muiden voimassa olevien oikeusnormien arvioinnille.

Toisaalta sanottiin, että perus- ja ihmisoikeuksista puuttuu kuitenkin tietoa, ja tunnustettiin, että niitä ei aina aseteta etusijalle oikeustieteissä. Perus- ja ihmisoikeuksista keskustellaan muillakin kuin valtiosääntöoikeuden ja kansainvälisen oikeuden aloilla, mutta ne laitetaan usein samalle viivalle muiden oikeuksien ja niitä koskevien yleisten oppien kanssa.

Asiantuntijat toivat esille, että on syytä ottaa kantaa keskusteluun, jossa perus- ja ihmisoikeuksia tasapäistetään muiden oikeuksien kanssa, tai niiden väitetään olevan vain poliittisia kannanottoja ja osa arvokeskustelua. Vaikka perus- ja ihmisoikeuksilla on oma poliittinenkin ulottuvuutensa ja niihin liitetään tietynlainen aktivismi, ne ovat sitovaa oikeutta.

Perus- ja ihmisoikeuksien tulkintaa ja soveltamista tai niihin liittyvää oikeudellista päätöksentekoa ei pidetä välttämättä muuta oikeudellista päätöksentekoa kummempina tapahtumana. Tuotiin esille, että tutkimusta tarvitaan kumoamaan käsityksiä ja ennakkoluuloja siitä, että perus- ja ihmisoikeuksien merkitys tuomioistuinten ratkaisussa on täysin sattumanvaraista, tai ne ovat oikeuden ulkopuolista moraalista tai eettistä puhetta. Näiden käsitysten oikaisemisen tueksi kaivattiin perustutkimusta, jossa teoreettisesti osoitetaan perus- ja ihmisoikeuksien velvoittavuus ja etusija.

Toisaalta toivottiin, että tulevaisuudessa perus- ja ihmisoikeuksista keskusteltaisiin enemmän eri oikeudenalojen traditioista käsin. Eri oikeudenalojen edustajien osallistumista keskusteluun pidetään tärkeänä, koska pe-

rus- ja ihmisoikeuskeskustelua ei voi eikä saa jättää ainoastaan alan juristien yksinoikeudeksi. Esimerkiksi siviilioikeuden alalla pitäisi tutkia, mitkä perus- ja ihmisoikeudet ovat relevantteja oikeudenalan kannalta.

Yleisesti perus- ja ihmisoikeuksien hyvää tuntemusta pidettiin lähtökohtaisesti kannattavana ja laadukkaan oikeustieteellisen tutkimuksen perusedellytyksenä. Oikeuksien valtavirtaistamista kaikkien tutkimukseen pidettiin kannattavana varsinkin oikeustieteiden alalla.

4.1.5 Laaja-alaisuus

Tärkeänä tavoitteena mainittiin se, että perus- ja ihmisoikeustutkimus ymmärretään ja määritellään laaja-alaisesti. Oikeustieteiden näkökulmaa pidettiin luonnollisesti tärkeänä, mutta se ei asiantuntijoiden mukaan saa olla ainoa tai vallitseva. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että lähtökohtaisesti perus- ja ihmisoikeustutkimusta ei nähdä oikeustieteiden yksinoikeutena vaan eri tieteenaloilla harjoitettavana tutkimuksena. Parhaassa tapauksessa tutkimus ylittää akateemisten tieteenalojen rajat, eikä mikään ala ole immuuni perus- ja ihmisoikeuksille.

Esitettiin, että tutkimusta pitäisi aktiivisesti laaja-alaista eri tieteenaloille, sillä sitä pidettiin liiaksi oikeustieteisiin painottuvana. Oikeustieteiden hegemonista asemaa on syytä kutistaa ja hyödyntää eri tieteenalojen tutkimustraditioita laajentamalla esimerkiksi tutkimuksen metodologista pohjaa ja kysymyksenasettelua.

Viime aikoina on keskusteltu myös perus- ja ihmisoikeustutkimuksen juurtuneisuudesta koko akateemisen tutkimuksen kenttään. Ilmassa on ollut eräänlaista rajankäyntiä siitä, mitkä ovat tutkimuksen keskeiset käsitteet, mikä on perus- ja ihmisoikeustutkimusta ja pitäisikö perus- ja ihmisoikeuslottuvuus liittää muuhun tutkimukseen. Asiantuntijoiden mukaan näkökulman pois jättämisestä voi syntyä ongelmia. Esimerkiksi globaaleihin ilmiöihin kytköksissä olevista yhteiskunnallisista haasteista tarvitaan

monipuolista tietoa. Perus- ja ihmisoikeudet voidaan helposti sivuuttaa nopeaa reagointia vaativissa tilanteissa epärelevantteina. Oikeuksia ei kuitenkaan voida ohittaa esimerkiksi maahanmuutto- ja pakolaiskysymyksessä, joihin ne liittyvät perustavanlaatuisella tavalla.

4.1.6 Moninaisuus ja inklusiivisuus

Asiantuntijat pitävä tutkimuksen sisäistä moninaisuutta ja inklusiivisuutta tärkeänä periaatteena. Tällä tarkoitetaan sitä, että perus- ja ihmisoikeustutkimuksen tulisi heijastaa yhteiskunnan eri osa-alueita ja koko väestöä. Kysymykseen liittyy myös erilaisten ihmisryhmien tasapuolinen kohtelu ja osallistaminen varsinaiseen tutkimukseen.

Vaikka kansainvälisen oikeuden tutkimus luontevasti on tutkijajoukonkin osalta moniin muihin tiedekuntiin nähden monimuotoista, pitää asiantuntijoiden mukaa tutkimuksen moninaisuutta mukaan kuitenkin vaalia ja huolehtia myös siitä, että erilaisten tutkijoiden äänet tulevat kuuluviin tutkimuksessa eikä niitä tukahduteta. Tuotiin esille, että moninaisuus tervehdyttää tutkimusta ja auttaa tutkijoita näkemään omat sokeat pisteensä tutkimuksessa.

4.1.7 Monitieteinen tutkimus

Monitieteisyyttä pidetään yhtenä perus- ja ihmisoikeustutkimuksen tärkeänä periaatteena ja tavoitteena. Aineistossa korostettiin sitä, miten monitieteisyys istuu hyvin eri tieteenaloille levittyvään perus- ja ihmisoikeustutkimukseen. Oikeudet läpileikkaavat kaikki elämän osa-alueet. Toisaalta sanottiin, että aidon perus- ja ihmisoikeusymmärryksen tuomisessa monitieteiseen tutkimukseen on omat haasteensa, ja se vaatii yleensä pitkäjänteistä työtä ja koulutusta. Parhaimmillaan monitieteinen tutkimus kuitenkin rikastuttaa kaikkia tutkimukseen osallistuvia

tahoja ja kehittää omaa ajattelua.

Vastauksissa nostettiin esiin se, että tutki-
mustarpeet liittyvät usein erittäin monitahoisiin
yhteiskunnallisiin ongelmiin. Jos ajatellaan, että
tutkijoiden tarkoituksena on ratkaista yhteiskun-
nallisia haasteita tai tuoda niihin ratkaisuvaihto-
ehtoja, tutkimus vaatii vääjäämättä ongelma- tai
ilmiökeskeistä lähestymistapaa. Monitieteelli-
nen tutkimus voi tarjota myös konkreettisia työ-
kaluja tutkimuksen tekemiseen. Kun hallitaan
monitieteelliset menetelmät, pystytään kerää-
mään rikas tutkimusaineisto ja analysoimaan
materiaalia erilaisten metodien avulla.

Aineistossa huomautettiin, että monitieteel-
lisen tutkimuksen on oltava aidosti eri tieteen-
aloja ja traditioita yhdistelevää. Esimerkiksi
kuuroihin lapsiin liittyvässä tutkimuksessa tämä
voisi tarkoittaa humanistisen ja lääketieteellisen
tutkimuksen osaamisen ja menetelmien, laadul-
lisen- ja määrällisen tutkimuksen menetelmien
sekä empiirisen ja käsitteellisen tutkimustradi-
tion yhdistämistä. Joidenkin tutkimusaiheiden
kohdalla monitieteistä tutkimusta ja koulukun-
tarajojen rikkomista pidettiin välttämättömänä.

Monitieteisyys nousi esille vastauksissa
myös sitä kautta, että tutkimusta rahoittavat
tahot sitä nykyään monesti edellyttävät. Käytän-
nössä monitieteisyys on usein tutkimusrahoi-
tuksen saamisen ehto. Esimerkiksi ulkomaisen
tutkimusrahoituksen, kuten EU-rahoituksen,
saamista puhtaasti oikeustieteellisille projek-
teille pidettiin lähes mahdottomana. Vaikka
kyseessä olisikin erittäin korkeatasoinen oikeus-
tieteellinen projekti, hankehakemuksia arvioivat
paneelit ovat lähes poikkeuksetta monitieteisiä,
ja tutkimusaihe tulee kyetä kommunikoidaan
koko paneelille ymmärrettävällä tavalla. Toi-
saalta paneeleissa istuvat juristijäsenet joutuvat
arvioimaan projekteja samoin kriteerein. Oike-
ustieteellisissä projekteissa usein minimalistis-
emmalla ja muiden tieteenalojen hankkeissa
monesti kehittyneemmällä metodiosuudella voi
olla rahoituksen saamisen kannalta valtava mer-
kitys. Tämä johtaa siihen, että oikeustieteelliset
projektit ovat pois rahoituspelistä jo arvioinnin
alkuvaiheessa. Tilannetta pidetään valitettava-

na, mutta todellisena. Monitieteellisen tutki-
muksen yleistymistä pidettiin vastauksissa
lähes vääjäämättömänä.

Monitieteisyyden vaatimus saattaa tuntua
vaikealta ja jopa haitallisesta joidenkin tutkijoi-
den mielestä. Pelätään, että kaikilla tutkimuk-
seen osallistuvilla tutkijoilla ja tieteenaloilla ei
ole tasavertaisia vaikuttamismahdollisuuksia
prosessin aikana. Toisia tieteenaloja saatetaan
käyttää lähinnä tutkimuksen ”apuaineena”, ja
tutkimuskysymykset sanellaan ylhäältä käsin.
Haastateltavat totesivat, että pelot osoittau-
tuvat kuitenkin harvemmin todeksi. Aineiston
perusteella monitieteisyyden nähtiin pääosin
hyödyttävän perus- ja ihmisoikeustutkimusta,
joten siihen tulisi aktiivisemmin pyrkiä. Toisaalta
muistutettiin, että tutkimukselta ei pidä aina
edellyttää monitieteisyyttä, koska se ei kaikissa
tapauksessa hyödytä tutkimusta.

4.1.8 Riippumattomuus, vapaus ja integriteetti

Riippumattomuus nousi aineistossa selkeästi
esille tutkimukselle tärkeänä periaatteena. Tut-
kimuksen riippumattomuutta korostettiin erityi-
sesti suhteessa yhteiskunnalliseen ja poliittiseen
päättöksentekoon. Periaatetta pidettiin tietee-
llisen tutkimuksen kannalta ydinkysymyksenä.

Riippumattomuuden ja tieteellisen integri-
teetin merkityksen sanottiin korostuvan oloissa,
joissa kilpailutettu ja poliittisesti ohjautuva
tutkimusrahoitus lisääntyvät perusrahoituk-
sen kustannuksella. Pidettiin tärkeänä sitä,
että politiikka ei ohjaa tutkimusta liian paljon.
Tähän liittyi huolta, sillä yleisesti nähtiin, että
perusoikeuksien tulkinnat ja toteutuminen ovat
lisääntyvien poliittisten intohimojen kohteena.
Kehitystä pidetään vaarallisena, jos perus- ja
ihmisoikeustutkimusteemat ovat poliittisten
tavoitteiden näkökulmasta mustalla listalla tai
niitä ei pidetä keskeisinä tavoitteina. Joidenkin
arvioiden mukaan esimerkiksi yhteiskunnal-
lisesti merkittävä aihe, eli maahanmuutto- tai
pakolaiskriisi, ei ole saanut riittävästi rahoitusta

vallalla olevien poliittisten valtasuhteiden takia. Tämän vuoksi aiheeseen profiloitumista ei tutkijoiden piirissä ole pidetty välttämättä kannattavana, vaikka kriisiin liittyy paljon seikkoja, joita ei ole selvitetty vielä riittävästi.

Asiantuntijat eivät kuitenkaan täysin tyrmänneet poliittisesti ohjailtua tutkimusrahoitusta. Poliittista päätöksentekoa tukevien rahoitusinstrumenttien nähtiin soveltuvan tiettyihin tilanteisiin. Esimerkkinä mainittiin valtion harjoittamaa pitkän linjan ihmisoikeuspolitiikkaa, jonka tavoitteiden pitäisi olla yhteydessä käytännön ihmisoikeushavaintojen kanssa esimerkiksi ihmisoikeustoimintaohjelman kohdalla. Valtioneuvoston strategista rahoitusta pidettiin tämän tyyppiseen tutkimukseen soveltuvana. Joidenkin vastaajien mukaan ministeriöiden tilaamia selvityksiä, kuvailevaa tutkimusta ilman riittävää normatiivista ja teoreettista perustaa, tehdään kuitenkin liikaa suhteessa perinteiseen akateemiseen tutkimukseen.

Asiantuntijat pitivät siis erittäin tärkeänä, että poliittisesti ohjailtun tilaustutkimuksen rinnalla on myös ”täysin vapaata” perus- ja ihmisoikeustutkimusta, joka lepää vahvojen akateemisten perinteiden varassa, ja jossa aiheet valikoituvat niiden haastavuuden ja kiinnostavuuden perusteella. Sanottiin, että tutkimuksen on oltava riippumatonta ja vapaata myös siinäkin mielessä, ettei sen tarvitse välttämättä johtaa konkreettisiin toimenpiteisiin tai käytännön sovellusten luomiseen.

4.1.9 Tutkimus vallankäytön ja legitiimisyyden mittapuuna

Aineistosta nousi esiin ajatus siitä, että tutkimuksen periaatteena ja tavoitteena pitäisi olla perus- ja ihmisoikeuksien sisällön ja velvoittavuuden esille tuominen, jotta oikeudet voivat toteuttaa tehtävänsä. Tuotiin esiin, että oikeuksien tehtävänä on toimia riittävän vallankäytön tai legitiimisyyden mittapuuna, koska oikeuksilla on osoitettu konkreettinen sisältö ja velvoitta-

vuus, eivätkä ne ole sopimuksenvaraisia asioita. Korostettiin, että oikeuksia ei pidä nähdä julkisen vallan oikeutuksena vaan sen rajana. Tämän tarkoituksen ylläpitämistä esitettiin keskeiseksi perus- ja ihmisoikeustutkimuksen tavoitteeksi.

Vastauksissa nostettiin esiin vallankäyttö monella tasolla ja esitettiin, että tutkimuksen on aina seurattava valtaa ja päästävä kiinni niihin tilanteisiin, joissa valtaa käytetään. Valtion ohella vallankäyttäjinä mainittiin niinkin erilaiset tahot kuin yritykset ja uskonnolliset yhteisöt, joilla voi olla suuri kontrolli ja vallankäytön mahdollisuus suhteessa jäseniinsä. Sanottiin, että koska ihmisoikeuksien perustehtävään kuuluu jollakin tavalla eri muodoissa esiintyvän vallan kahlitseminen, myös tutkimuksen pitää ulottua kaikkialle, missä esiintyy vastaavanlaisia valtaasetelmia. Esitettiin myös, että valtion vahtimisen rinnalla tutkimusta on syytä voimallisemmin suunnata ei-valtiollisiin toimijoihin, mukaan lukien niiden toiminnan vaikutukset Suomen rajojen ulkopuolella.

Toisaalta esitettiin, että tavoitteena pitäisi olla ihmisoikeusjuridiikkaan sisältyvän toiminnan ja ajattelutapojen integroiminen yhteiskunnan sisäiseksi rationaliteeteiksi, eikä oikeuksia ole syytä nähdä vain ulkoisina rajoina. Toivottiin, että perus- ja ihmisoikeudet voitaisiin integroida esimerkiksi osaksi valtioneuvoston toimintaa, jolloin korkean tason viranomaiset huolehtisivat niiden toteutumisesta.

4.1.10 Vaikuttavuus

Aineistossa nostettiin esille myös mahdollisimman laaja perus- ja ihmisoikeustutkimuksen vaikuttavuus. Tutkijat sanoivat, että perus- ja ihmisoikeustutkimuksessa eletään alkuinnostuksen jälkeistä aikaa. Enää ei välttämättä ajatella perus- ja ihmisoikeuksien tulevan ja muuttavan kaiken hyväksi, vaan nykyään pohditaan ennemminkin sitä, onko oikeuksista todellista hyötyä. Huomio on siten kiinnittynyt kasvavissa määrin oikeuksien todellisen vaikuttavuuden

arviointiin, parempaan vaikuttavuuden kommunikointiin ja vaikuttavuuden varmistamiseen. Tämä näkyy indikaattoreita ja yleisesti oikeuksien vaikutusten mitattavuutta käsittelevissä keskusteluissa, joille on selkeästi tilausta. Esimerkiksi voidaan pohtia sitä, mitä tietty perusoikeus, kuten oikeus työhön, tarkoittaa näinä aikoina, ja miten oikeuden toteutumista voidaan mitata.

Toinen esimerkki, jossa vaikuttavuuskeskustelun sanottiin näkyvän selkeästi, on kehitysyhteistyö. Varsinkin kehitysyhteistyöhön, joka on viime aikoina ollut ihmisoikeusperustaista, voidaan suhtautua hyvinkin kriittisesti ja epäillä toimien vaikuttavuutta. On erittäin tärkeä pystyä todentamaan se, että ihmisoikeusperustaisella kehitysyhteistyöpolitiikalla päästään asetettuihin tavoitteisiin.

Esitettiin, että tutkimuksen vaikuttavuutta voidaan lisätä nostamalla perus- ja ihmisoikeustutkimus yhtenä tutkimusalana vahvemmin esille julkisuudessa. Toivottiin, että keskustelua käytäisiin laajasti tutkimustulosten lisäksi erilaisista tutkimukseen liittyvistä kysymyksistä, kuten tiedollisista tarpeista ja oikeuksiin liittyvistä yhteiskunnallisista epäkohdista. Joissakin haastatteluissa peräänkuulutettiin eräänlaista perus- ja ihmisoikeustutkimuksen ja samalla yleisen tutkimustiedon profiilin nostoa, mitä pidettiin erityisen tärkeänä tässä ajassa. Tämä tarkoittaa sitä, että tutkijayhteisön olisi aktiivisesti haettava perus- ja ihmisoikeustutkimukselle suurempaa näkyvyyttä julkisuudessa. Kun tutkijat onnistuvat ylittämään julkisuuskynnyksen ja saavuttamaan näkyvyyttä, tärkeä tutkimustieto tavoittaa laajemman yleisön ja vaikutuvuus kasvaa. Tutkimuksen lisäksi itse tutkijat saavat näkyvyyttä, mikä nähtiin edistävän myös verkostoitumista.

4.1.11

Kriittinen tutkimus

Perus- ja ihmisoikeustutkimukselta edellytettiin vastauksissa myös kriittistä otetta. Kriittisyyden on oltava tutkimukseen sisäänrakennettu ominaisuus, jonka ansiosta erilaisia aiheita ei ainoastaan käsitellä kriittisestä näkökulmasta, vaan tutkimusalalla pystytään harjoittamaan myös sisäistä kriittisyyttä. Aineistossa nostettiin esille, että muihin Pohjoismaihin ja Isoon-Britanniaan verrattuna oikeustieteellisessä tutkimuksessa Suomessa perus- ja ihmisoikeusargumentaation sisältämästä problematiikasta keskustellaan verraten vähän. Toivottiinkin, että tutkimuksessa käsiteltäisiin kriittisesti koko länsimaisen oikeusjärjestyksen sekä perus- ja ihmisoikeuksien juridista rationaliteettia, ja tutkijat pystyisivät näkemään oman tutkimuksensa tässä valossa.

Kriittisen perus- ja ihmisoikeustutkimuksen katsottiin parhaimmillaan kehittävän oikeutta. Tutkijoiden ei pitäisi tyytyä vain kuvaamaan asioiden tilaa, kuten siirtämään tietoa EIT:n ratkaisukäytännöistä tutkimuskirjallisuuden sivuille, vaan kriittisen näkökulman ansiosta osallistua esimerkiksi jonkun tietyn oikeuden kehittämiseen, mikä edistää perus- ja ihmisoikeusajattelua yleisellä tasolla. Esitettiin, että tutkijat voisivat myös kriittisemmin tarkastella perus- ja ihmisoikeuksien toteutumiseen liittyviä ongelmia. Huomautettiin, että kehitystä ei tapahdu pelkästään viranomaisten, tuomioistuimen ja perustuslakivaliokunnan ja oikeusasiamiehen ratkaisujen kautta, vaan tarvitaan tutkimuksen tuomia uusia virikkeitä. Lähtökohtaisesti oltiin sitä mieltä, että tutkimuksella pitäisi olla keskeinen rooli perus- ja ihmisoikeuksien vahvistamisessa.

Vastauksissa oikeustieteiden sanottiin tuottavan paljon sellaista tutkimusta, jossa oikeudet otetaan annettuina. Korostettiin, että perus- ja ihmisoikeuksia ja koko alaa täytyy pystyä tarkastelemaan kriittisessä valossa. Tutkijoita kehoitettiin pohtimaan sellaisia kysymyksiä kuten, miksi meillä on tiettyjä oikeuksia, miten oikeudet saavat hyväksynnän yhteiskunnassa,

miten tiettyjä oikeuslähteitä käytetään ja miksi nämä oikeuslähteet ovat sellaisia kuin ne ovat. Tutkijoiden on pystyttävä perustelevaan tutkimuksena lähtökohdat.

Toisaalta nostettiin esille, että perus- ja ihmisoikeusasioissa kyseenalaistamista voidaan pitää ongelmallisena tai jopa vaarallisena, koska kriittisyyden voidaan ajatella hankaloittavan asian edistämistä ja sen sanotaan jopa johtavan karhunpalveluksen tekemiseen koko ihmiskunnalle. Esimerkiksi jos ihmisoikeustoimijoiden toiminnassa paljastuu epätoivottuja valtarakenteita, negatiiviset vaikutukset halutaan kenties sivuuttaa, sillä sen ei katsota hyödyttävän lopullista päämäärää. Voi myös olla, että tiettyihin tutkimusaiheisiin, kuten alkuperäiskansaoikeuksiin tai rasismiin, liittyy vahvoja näkemyksiä siitä, miten asioiden tulisi olla. Tällöin keskustelunavauksia voi olla vaikea tehdä kriittisestä näkökulmasta. Muistutettiin, että perus- ja ihmisoikeustutkimuksessa on tällaisissakin tilanteissa kyettävä sisäisesti kriittiseen analyysiin.

Aineistosta nostettiin esille myös se, että perus- ja ihmisoikeuksien taustatekijöitä ja perusperiaatteita on pystyttävä tarkastelemaan kriittisessä valossa. Tutkimuksessa on identifiotava täsmällisemmin oikeuksien taustalla olevat arvot, prioriteetit ja pyrkimykset, jotka ohjaavat perus- ja ihmisoikeustutkijajoukkoa sekä tutkimuksen tavoitteita. Tehtävää pidettiin tärkeänä, jotta nähtäisiin tutkimusalan sisäinen moninaisuus. Tutkijat eivät muodosta yhteiskunnasta erillistä, yhtenäistä ja samoja normatiivisia pyrkimyksiä edustavaa joukkoa vaan kyseessä on sisäisesti moninainen ryhmä.

Lisäksi arvojen, prioriteettien ja pyrkimysten identifiointiin ja tarkemman määrittelyn ansiosta voidaan löytää muita toimijoita, jotka jakavat samoja synergiaetuja. Joissakin tapauksissa on hyvä liittoutua näiden tutkimusalan ulkopuolisten toimijoiden kanssa tai hakea toisenlaista kieltä, tekniikkaa tai asiantuntemusta, jonka alaisuudessa oikeuksiin liittyviä arvoja tai prioriteetteja ajetaan. Keskeisintä kuitenkin on saavuttaa tuloksia ja edesauttaa näitä pyrkimyksiä, eikä välttämättä käyttää ihmisoikeuskieltä

tai tukeutua dokumentteihin ja instituutioihin, jotka kulkevat ihmisoikeuksien nimellä.

4.2 Tulevaisuuden tutkimustarpeet

Haastatteluissa ja verkkokyselyssä tiedusteltiin myös asiantuntijoiden näkemyksiä siitä, mihin temaattisiin aihealueisiin perus- ja ihmisoikeustutkimusta pitäisi tulevaisuudessa suunnata ja miten tutkimusta tulisi tehdä. Esiin nousseet tutkimustarpeet on luokiteltu tässä jaksossa teemoihin, jotka itsessään antavat suuntaa tärkeäksi koetusta tutkimuksesta.

Aineistossa esiin tuotujen tutkimusteemojen skaala on laaja. Ehdotukset koskevat paljolti tiettyjen aiheiden painottamista tai niiden lisätutkimusta, harvemmin täysin uutta, tutkimatonta teemaa. Tutkimusmenetelmien monipuolisuutta toivotaan lisäävän, mutta asiantuntijat nostivat esiin myös yleisten oppien kehittämisen ja ylipäättään oikeudellisen perustutkimuksen tarpeellisuuden.

4.2.1 Tutkimuksen lähtökohdat ja menetelmät

Kysyttäessä tulevaisuuden tutkimustarpeista, asiantuntijat eivät keskittyneet vastauksissaan ainoastaan tutkimusaiheisiin, vaan he esittivät suosituksia myös siitä, miten tutkimusta on syytä tehdä tulevaisuudessa. Näkemykset liittyivät siihen, millaisiin lähtökohtiin tutkimuksessa pitäisi sitoutua ja millaisin menetelmin tutkimusta pitäisi toteuttaa.

Aineistosta nousi esille teoreettinen perus- ja ihmistutkimus yleisellä tasolla. Toivottiin, että tutkimuksen kautta onnistuttaisiin tuomaan lisää ihmisoikeusteoriaa suomalaiseen perus- ja ihmisoikeustutkimukseen. Esitettiin, että samalla tutkijoiden olisi syytä päivittää vanhoja teorioita nykyaikaan. Myös käsitteitä koskevaa perustutkimusta pidettiin arvokkaana. Keskeisten perus- ja ihmisoikeuksiin liittyvien käsit-

teiden analysointiin tähtäävälle tutkimukselle on aineiston mukaan tarvetta, koska monet käsitteet ovat edelleen tulkinnanvaraisia ja epäselviä.

Asiantuntijat pitivät kuitenkin tärkeänä, että ihmisoikeuksia tutkitaan myös muiden tieteenalojen kuin oikeustieteiden näkökulmasta. Tätä perusteltiin muun muassa sillä, että perus- ja ihmisoikeuksien ymmärtämiseen, ylläpitämiseen ja edistämiseen tähtääviin prosesseihin liittyvää tietoa ei yksinomaan oikeudellisella tutkimuksella saada esille.

Empiiristä tutkimusotetta esitettiin hyödynnettävän tutkimuksessa enemmän. Perus- ja ihmisoikeustarkastelun katsottiin liikkuvan usein liian yleisellä ja abstraktilla tasolla, eikä oikeuksia kyetä konkretisoimaan todellisiin tapauksiin, joissa puutteet paljastuisivat. Aineistossa mainittiin kokemusperäinen ja konkreettinen tutkimus, jota pidettiin tarpeellisena erityisesti oikeustieteellisen tutkimuksen kannalta. Empiirisen tutkimusotteen sanotaan tuovan tutkimukselle ohjaavaa vaikutusta.

Laadullisen ja määrällisen tutkimuksen yhdistämistä ja kehittämistä pidettiin joissakin tapauksissa tutkimusta suuresti hyödyttävänä tekijänä. Mainittiin tilanteet, joissa vähemmistöt eivät näy tilastoissa, ja samaan aikaan erilaiset sisällön analyysiin perustuvat luokittelut paljastavat varsin vähän asioiden todellisesta luonteesta. Tällaisissa tapauksissa laadullisen ja määrällisen tutkimuksen yhdistäminen ja kehittäminen voisi johtaa parempiin tutkimustuloksiin. Tutkijoita kannustettiin yhdistämään perus- ja ihmisoikeuksiin liittyvää tietoa, kuten viranomaistietoa, järjestötietoa ja kyselytutkimuksesta saatua tietoa.

Tilastollisten menetelmien käyttämistä pidettiin yleensäkin suositeltavana ja menetelmää haluttiin kehittää palvelemaan erityisesti perus- ja ihmisoikeustutkimuksen tarpeita. Menetelmien kehittämistä pidettiin tärkeänä esimerkiksi vähemmistökyseymysten kohdalla. Tilastollisten menetelmien käyttömahdollisuudet voisivat ratkaista vaikeita tilanteita, jotka koskevat etnisiä rekistereitä. Näin voitaisiin esimerkiksi päästä

käsiksi tärkeään tietoon köyhyysrajan alapuolella elävien romanien tilanteesta.

Erialaisten metodien monipuolista käyttämistä pitäisi asiantuntijoiden mukaan lisätä perus- ja ihmisoikeustutkimuksessa. Aineistossa mainittiin muun muassa vertaileva tutkimus, jonka kohteena voivat olla oikeudet, valtioiden ihmisoikeuspolitiikka, hallintamekanismit tai EU-jäsenmaiden käytänteet.

Myös diskurssianalyysia suositeltiin käytettäväksi monella tapaa, kuten tekemällä kriittistä diskurssianalyysia perus- ja ihmisoikeuksien roolista argumentaatioissa, sekä tuomioistumisissa että niiden ulkopuolella. Muita mainittuja metodeja olivat muun muassa osallistava menetelmä ja etnografinen tutkimus, joiden avulla voidaan hakea tutkimuksen vaikuttavuutta ihmisten jokapäiväiseen elämään.

4.2.2 Perustutkimus ja yleiset opit kivijalkana

Aineistosta kävi selväksi, että perustutkimuksella on edelleen tärkeä merkitys perus- ja ihmisoikeustutkimuksessa. Perustutkimus on eräänlainen tutkimusalan kivijalka. Oikeustieteissä perustutkimuksena voidaan pitää lainoppiin ja lainsäädäntöön sekä oikeudellisiin ratkaisukäytäntöihin liittyvään tutkimusta, jota on tutkijoiden mielestä lisättävä. Perustutkimuksen toivottiin kohdistuvan muun muassa perusoikeuksien välisiin konflikteihin ja hierarkiaan, joihin tulee etsiä ratkaisuja.

Lainsäädäntötutkimuksen yhteydessä mainittiin lakien vaikutusarviointi, jonka kehittämistä pidetään erittäin tärkeänä. Aineiston mukaan lakien vaikutusarvioinnista on syytä tehdä mahdollisimman laaja-alaista ja avointa tutkimusta, johon osallistetaan erilaisia perus- ja ihmisoikeustutkijoita. Eri alojen asiantuntijoiden ja menetelmien, kuten tilastotieteen, hyödyntämistä pidettiin kannattavana, koska näin voidaan varmistaa mahdollisimman monen muuttujan huomioiminen vaikutusarvioinnin aikana. Vaikutusarvioinnin kehittämistä pide-

tään hyvin tärkeänä toimena, eikä sen onnistumista saa vaarantaa uudistamalla prosessia liian suppealta pohjalta.

Keskeisenä aiheena pidettiin sidonnaisuutta oikeudellisiin ratkaisukäytäntöihin eli perus- ja ihmisoikeuksien implementointiin ja toteuttamiseen. Huomiota kiinnitettiin esimerkiksi perus- ja ihmisoikeuksien esiintymisen laajuuteen tuomioistuinkäytännöissä erityisesti käräjä- ja hovioikeudessa sekä hallinto-oikeudessa. Aineiston mukaan tietoa tarvitaan siitä, mitkä kyseisistä oikeuksista esiintyvät eri oikeusasteilla ja miten paljon tätä tapahtuu.

Yleisten oppien ja järjestelmien kehittämistä pidettiin tutkijoiden keskuudessa myös erittäin tarpeellisena. Arvion mukaan yhtäkään perus- ja ihmisoikeutta ei ole tutkittu vielä tyhjentävästi, mutta tietoa alkaa olla jo kohtuullisesti tai ainakin jollakin tasolla oikeuksien sisällöstä osittain siksi, että kansainvälisiä ihmisoikeussopimuksia on tutkittu niin Suomessa kuin ulkomailla. Tutkimuksessa olisi pyrittävä kuitenkin yksittäisten oikeuksien tarkastelun sijaan näkemään asioita yleisemmällä tasolla. Tutkimuksen ohjaamista yleisten oppien ja järjestelmien suuntaan nähtiin yhtenä alan isona haasteena.

Yleisten oppien tasoihin kysymyksiin liittyvän keskustelun yhteydessä mainittiin yhtenä haasteena oikeuksien velvoittavuus. Perus- ja ihmisoikeuksien rajoittamisen ympärillä pyörivän tarkastelun sijaan pitäisi katsoa kolikon toista puolta eli sitä, miten oikeuksien velvoittavuutta voidaan aktiivisesti edistää.

Joidenkin tutkijoiden mukaan perus- ja ihmisoikeuksien rajoittamiseen liittyvää tutkimusta on tehty suhteellisen paljon, eli on kartoitettu, millä edellytyksillä oikeuksia saadaan rajoittaa tai poiketa niistä. Sen sijaan katveeseen tai taustalle on jäänyt tutkimus siitä, mitä positiivisia edistämisen- ja toimintavelvoitteita julkisella vallalla on perus- ja ihmisoikeuksiin nähden. Sen sijaan, että keskitytään rajoitusedellytyksiä koskevaan problematiikkaan, perspektiiviä pitäisi laajentaa ja kehittää velvoitteita koskevia yleisiä oppeja.

Aineistossa mainittiin myös rakenteisiin

kohdistuva perus- ja ihmisoikeustutkimus. Tällä tarkoitetaan niitä rakenteita sekä oikeudellisia käytäntöjä ja menettelyitä, joilla oikeuksia toteutetaan. Tutkijoita kannustettiin tekemään tutkimusta erityisesti niistä institutionaalisista rakenteista ja menettelyistä, joihin kytkeytyy ihmisoikeuksiin liittyviä ongelmia. Esitettiin, että näistä kysymyksistä on saatava selkeämpi käsitys.

Rakenteiden parempaan ymmärtämiseen tähtäävä tutkimus liittyy keskusteluun, jossa pyritään selvittämään, miten oikeusjärjestyksen ja hallinnon rakenteet voivat toteuttaa paremmin perus- ja ihmisoikeuksiin liittyviä tavoitteita. Kyse on yhtäläillä tuomioistuimen prosesseista kuin hallinnon tosiasiallisessa toiminnassa esiintyvistä käytännöistä, joilla oikeuksia sovelletaan. Aineistossa mainittiin myös menettelyt, jotka näyttäisivät puuttuvan oikeusjärjestyksestä, ja joiden vuoksi yksilöt eivät voi vaatia oikeuksien toteutumista.

Esille nousi myös ajatus siitä, että tutkimuksessa on kiinnitettävä huomiota siihen, miten oikeudet sisältyvät merkittäviin yhteiskunnallisiin päätöksentekoprosesseihin. Arvioiden mukaan tutkimatta on jäänyt esimerkiksi se, miten perus- ja ihmisoikeudet näkyvät valtion tai kuntien talousarvioiden ympärillä käydyssä budjettipäätöksenteossa. Asiantuntijat nostivat esille myös valtion tekemät rakenneuudistukset kuten sote-uudistukseen⁵², jota voidaan tarkastella eräänlaisena perus- ja ihmisoikeusprojektina, koska siinä luodaan viimekädessä sosiaalisia oikeuksia koskevaan perustuslain 19 §:ään ja yhdenvertaisuuslainsäädäntöön olennaisesti liittyviä rakenteita, käytäntöjä ja tavoitteita.

Aineistossa kannustettiin tutkijoita tekemään myös järjestelmiä yhtenäisesti käsittelevää tutkimusta ”siiloutumisen” sijaan. Tutkimuksessa voitaisiin esimerkiksi sovittaa yhteen Euroopan ihmisoikeussopimus, Euroopan unionin perusoikeuskirja ja kansalliset perusoikeudet unohtamatta YK:n ihmisoikeusjärjes-

---

52 Ks. <http://alueuudistus.fi/mika-on-sote-uudistus> (haettu 12.5.2017).

telmää. Sen sijaan, että keskitytään yksittäisiin lohkoihin, tutkijoiden olisi kyettävä näkemään erilaiset järjestelmät kokonaisuutena.

4.2.3

Taloudelliset, sosiaaliset ja sivistykselliset oikeudet

Aineiston mukaan asiantuntijat pitivät tärkeänä, että Suomessa tehdään edelleen TSS-oikeuksiin liittyvää tutkimusta esimerkiksi köyhyydestä, asunnottomuudesta, päihteiden käytöstä ja marginalisaatiokysymyksistä. TSS-oikeudet mainittiin aineistossa usein hallituksen toteuttamien taloudellisten säästötoimien ja rakenteellisten muutosten yhteydessä. Tutkijat toivat esiin muun muassa sen seikan, että oikeuksilla on olemassa loukkaamaton ydin, johon säästötoimet eivät saa kohdistua.

Eryteisesti sosiaaliset oikeudet nousivat vahvasti esille aineistosta. Sosiaalisten oikeuksien arvioitiin olevan yksi perus- ja ihmisoikeustutkimuksen alipainottuneimmista lohkoista. Toisaalta, jotkut asiantuntijat pitivät sosiaalisten oikeuksien tutkimusalaa sulkeutuneena, minkä vuoksi sanottiin, että tutkimuksen tulee uudistua esimerkiksi kriittisen tutkimusotteen kautta.

Teoriatasolla kaivattiin enemmän tutkimusta ja keskustelua sosiaalisten oikeuksien luonteesta ja vaikutustavoista. Tämän kaltaista tutkimuksen tarvetta perusteltiin näkemyksellä, jonka mukaan viranomaisten keskuudessa sosiaalisten oikeuksien sitovuutta kyseenalaistetaan. Tässä yhteydessä puhuttiin myös viranomaisten harkintavallasta. Esitettiin, että viranomaiset voivat olla haluttomia käyttämään harkintavaltaansa perus- ja ihmisoikeusmyönteisellä tavalla.

Toivottiin, että tutkimuksen avulla voitaisiin todentaa, millaiset mahdollisuudet perus- ja ihmisoikeuksilla on tosiasiallisesti toteutua. Teoreettisen tutkimuksen toivotaan siten jalkautuvan sosiaalisia oikeuksia ihmisten jokapäiväiseen elämään.

Aineistossa kiinnitettiin huomiota erityisesti kansalaisten palveluihin, joiden yhteydessä

pidettiin tärkeänä sellaisia asioita kuin selko-kieli, saatavuus ja palveluiden oikeudenmukainen jakautuminen eri väestöryhmien välillä. Mainittiin muun muassa palvelujärjestelmien kehittäminen yhdenvertaisiksi ja terveystoiminnan keskeisiä tavoitteita eli terveyden tasa-arvoa edistäviksi. Esitettiin, että kunnissa, jossa merkittävä osa palveluista järjestetään, perus- ja ihmisoikeusymmärrys on usein heikkoa.

Aineistosta nousi esille näkemys, jonka mukaan nykyisessä poliittisessa keskustelussa asetetaan valitettavan usein taloudellinen tehokkuus ja taloudellisen arvon tuottaminen vastakkain perusoikeuksia koskevien näkökohtien kanssa. Muistutettiin, että taloustieteessä tunnustetaan taloudellinen välinearvo, kun on kysymys julkisyhteisön tuottamista palveluista yhteiskunnan jäsenille. Tältä pohjalta perusoikeustutkimusta kaivattiin etenkin sosiaali- ja terveyspalveluiden tuottamisen kohdalla.

Asiantuntijat pitivät tärkeänä myös laajempaa kysymystä sosiaalisesta oikeudenmukaisuudesta. Aihetta lähestyttiin nimenomaan siitä näkökulmasta, että monia valtion tehtäviä yksityistetään tai yhtiöitetään, mikä vastaajien mukaan voi olla ongelmallista perus- ja ihmisoikeuksien kannalta. Esimerkkinä käytettiin sosiaali- ja terveyspalveluita. Sanottiin, että on syytä kiinnittää huomiota valtion ja yritysten vastuuseen, mutta myös valtion positiivisiin toimintavelvollisuuksiin perus- ja ihmisoikeuksien näkökulmasta. Tutkijoita kehoitettiin seuraamaan tiiviisti hallituksen toimia ja niiden mahdollisia seurauksia tällä saralla.

Sosiaalisten oikeuksien lisäksi aineistossa nostettiin esiin taloudelliset oikeudet. Tutkimusta toivottiin tehtävän työtä kehittävällä otteella eri konteksteissa. Myös perusturvan riittävyyden arviointia on syytä jatkaa ja työtä syventää keskittymällä perus- ja ihmisoikeuksien toteutumiseen eri osa-alueilla.

4.2.4

Maahanmuutto ja pakolaisuus

Maahanmuuttoa ja pakolaisuutta pidetään yhtenä teemana, johon perus- ja ihmisoikeustutkimuksen on vastattava tulevaisuudessa. Aihe nousi esille etenkin nk. pakolais- ja maahanmuuttokriisin kautta. Esitettiin, että nopeasti kehittyneestä ilmiöstä tarvitaan kipeästi tutkimuksellista tietoa päätöksenteon tueksi ja ohjaamaan laajempaa yhteiskunnallista keskustelua. Asiantuntijat olivat huolissaan tutkimusrahoituksen riittävydestä teeman osalta.

Aineistossa korostettiin, että tutkijoiden on pystyttävä tarkastelemaan maahanmuutto- ja pakolaiskriisiä ylikansallisenä ilmiönä. Aiheita voidaan lähestyä miettimällä esimerkiksi, millaisia perus- ja ihmisoikeuskysymyksiä liittyy lähtöalueiden ja lähtömaiden tilanteeseen. Tutkimus voisi kohdistua myös siihen, miten pakolaisten ja maahanmuuttajien lähtömaiden jälleenrakentaminen voidaan tehdä perus- ja ihmisoikeusnäkökulmasta. EU:n sisäisenä kysymyksenä esille nousivat EU:n tekemät perus- ja ihmisoikeuksien kannalta ongelmalliset päätökset, kuten Turkin kanssa solmittu sopimus, tai niiden henkilöiden, jotka eivät ole EU-kansalaisia, ihmisoikeuksien toteutuminen Dublinin ja Schengen-järjestelmän osalta.⁵³ Tämän lisäksi tutkimuksen olisi valotettava EU:n jäsenmaiden sisäisiä kehityskulkuja.

Aineistossa esitettyjen arvioiden mukaan Suomessa on riittävästi alan tutkimukseen tarvittavaa asiantuntemusta. Yhteistyötä perus- ja ihmisoikeustutkimusta tekevien instituuttien ja yksikköjen välillä pidettiin suositeltavana tämän kaltaisten laajojen tutkimusaiheiden tarkastelussa. Muistutettiin myös, että maahanmuutto- ja pakolaiskriisiin esiin tuomat kysymykset pureutuvat usein koko hyvinvointiyhteiskunnan peruskysymyksiin, kuten yhdenvertaisuuteen.

Aineistosta nousi esiin monia teemaa kos-

kevia tutkimusaiheita, joita esitettiin lähestyttäväksi perus- ja ihmisoikeuksien näkökulmasta. Esimerkkeinä mainittiin kysymykset siitä, miten maahanmuutto ja integroituminen toimivat, otetaanko prosessissa huomioon pakolaisten ja maahanmuuttajien tarpeita ja oikeuksia, miten pakolaiset saadaan osaksi koulutusjärjestelmää ja työmarkkinoita tai huolehditaanko maahanmuuttajien tulkkauksesta riittävästi terveyskeskuksissa. Teemaan liittyy myös kysymys nk. paperittomista ihmisistä, joiden perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisesta toivottiin tutkimustietoa.

Teemaan liittyvänä tärkeänä tutkimusaiheena pidetään rasismia ja syrjintää, joiden esiintymisestä maahanmuuttajien ja pakolaisten arjessa kaivataan poikkileikkaavaa tutkimusta. Myös ilmaisunvapauteen ja vihapuheeseen liittyvät aiheet nousivat esiin.

4.2.5

Verkkomaailma, digitalisaatio ja uusi teknologia

Uusi teknologia, digitalisaatio ja verkkomaailma tuovat aineiston mukaan omat haasteensa perus- ja ihmisoikeustutkimukselle. Asiantuntijoiden mielestä tarvitaan yhä enemmän tutkimusta, jossa otetaan huomioon perus- ja ihmisoikeudet fyysisessä mutta myös virtuaalisessa maailmassa. Yhä suurempi osa ajankohtaisista kysymyksistä liittyy keskeisesti verkkomaailmaan, ja tutkijoiden on opittava ymmärtämään ilmiötä paremmin.

Esimerkkeinä tutkittavista asioista mainittiin muun muassa tietosuojan toteutuminen ja määrättyjen ryhmien, kuten vammaisten henkilöiden tai ikääntyvien ihmisten mahdollisuus käyttää digitalisoituneita palveluita. Esille nostettiin myös robotiikan vaikutus perus- ja ihmisoikeuksien toteutumiseen. Kun vaikkapa vanhustenhoitoa järjestetään robotiikan varaan, on syytä pohtia, mitä se tarkoittaa vastuun ja perus- ja ihmisoikeuksien näkökulmasta. Tulevaisuuden tutkimustarpeita nähtiin myös

53 Ks. <http://publications.europa.eu/webpub/com/factsheets/refugee-crisis/fi/> (haettu 12.5.2017).

terrorismin vastaisiin toimiin ja muihin tarkkailuteknisiin kysymyksiin liittyen.

4.2.6

Syrjimättömyys, syrjintä ja rasismi

Syrjimättömyyttä, syrjintää ja rasismia koskevat kysymykset nähdään tärkeinä teemoina myös tulevaisuudessa tehtävässä perus- ja ihmisoikeustutkimuksessa. Aineiston mukaan yksi tapa, jolla aihepiiriä voidaan lähestyä myös jatkossa, on analysoida syrjimättömyysperiaatteen määritelmää tutkimuksellisin keinoin. Huomiota on syytä kiinnittää sellaisiin kysymyksiin kuin, mitä syrjimättömyysperiaate pitää sisällään tai mitä sen toteutuminen tarkoittaa eri ihmisten kohdalla. Kiellettyjä syrjintäperusteita pidettiin myös konkreettisena ja helppona aiheena, jolla päästään kiinni syrjintään ilmiönä. Lisäksi aineistossa mainittiin rakenteellinen syrjintä.

Syrjinnän ohella asiantuntijat kaipaavat tutkimusta rasismista. Ajankohtaista tutkimusta kaivataan muun muassa siitä, miten rasismia pystytään torjumaan oikeudellisin keinoin. Koska syrjintä ja rasismi nähdään yhteiskunnallisesti vakavana haasteena, aiheita ehdotettiin käsiteltävän laajoissa tutkimuskokonaisuuksissa.

Aineistossa nostettiin esille tutkimuksen tarve myös koskien vihapuhetta, jonka kohteena on usein haavoittuvassa asemassa olevat ryhmät. Toisaalta esitettiin, että yleisen ilmapiirin muutoksen myötä, vihapuheen kohteeksi joutuvat yhtä useammin poliitikot, toimittajat ja tutkijat, ja aihe koskettaa näin laajempia kansanryhmiä. Nähtiin, että tutkimuksen tulee ulottua kaikkeen vihapuheeseen.

4.2.7

Eri ihmisryhmien oikeudet

Perus- ja ihmisoikeustutkimuksessa on käsitelty perinteisesti erilaisten ryhmien oikeuksia, ja asiantuntijoiden mukaan tätä työtä on myös jatkettava tulevaisuudessa. Tutkimuksen kan-

nalta tärkeinä ryhminä pidettiin naisia, lapsia, työntekijöitä, vähemmistöjä, alkuperäiskansoja, vammaisia sekä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjä. Aineistossa mainittiin myös haavoittuvassa asemassa olevat ihmiset ja marginalisoituneet ryhmät.

4.2.7.1

Naiset

Aineistossa esitettiin, että vaikka naisten perus- ja ihmisoikeuksiin on kiinnitetty paljon huomiota, aiheesta tarvitaan edelleen tutkimusta. Naisiin kohdistuvasta väkivallasta kaivataan perus- ja ihmisoikeusnäkökulmasta tehtyä tutkimusta erityisesti siitä syystä, että Suomi on hiljattain ratifioinut Istanbulin sopimuksen. Esitettiin, että tietoa tarvitaan sopimuksen implementaation onnistumisesta ja naisiin kohdistuvan väkivallan tietyistä erityiskysymyksistä, kuten kunniaan liittyvästä väkivallasta ja tyttöjen sukupuolielinten silpomisesta.

4.2.7.2

Lapset

Asiantuntijat pitivät yleisellä tasolla lapsen oikeuksien toteutumista erittäin tärkeänä tutkimusaiheena. Tarkempina aiheina aineistossa mainittiin lapsen oikeuksien toteutuminen käytännön opetus- ja kasvatustyössä sekä lapsisotilaiden tilanne maailmalla.

4.2.7.3

Työntekijät

Aineistossa nostettiin esille työntekijät yhtenä, perus- ja ihmisoikeustutkimuksen kannalta tärkeänä ryhmänä. Tietoa kaivattiin esimerkiksi työntekijöiden oikeuksien toteutumisesta.

4.2.7.4

Vähemmistöt

Vähemmistöjä koskeva perus- ja ihmisoikeuksien tutkimus on vakiinnuttanut asemansa akateemisessa maailmassa. Aineistosta kävi ilmi, että tulevaisuudessa vähemmistötutkimukselta toivotaan yleisesti tasa-arvoa edistävää ja vähemmistöryhmien oikeuksien loukkauksiin kohdistuvaa tutkimustyötä.

Vähemmistökysymyksiin voidaan keskittyä esimerkiksi asennetutkimuksen avulla, tai voidaan tarkastella erilaisten vähemmistöjen, kuten saamelaisten, niin sanottujen etnisiä vähemmistöjä edustavien romanien ja tataarien, Itä-Euroopan romanien kaltaisten kiertomuuttoa tekevien vähemmistöjen sekä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen, erilaisia kokemuksia.

Tutkimuksen painotuksen toivottiin siirtyvän vahvasti esillä olleesta vähemmistöjen oikeuksista ja rikosoikeuskontrollista temaattisiin aiheisiin, joissa huomioidaan enemmän esimerkiksi vähemmistöihin kuuluvat naiset. Ehdotettiin myös, että vähemmistöihin ja yleisemminkin syrjintään liittyvässä tutkimuksessa tarkasteltaisiin asioita valtateoreettisista näkökulmista. Tarkastelun ei pitäisi ehdotuksen mukaan rajoittua ainoastaan vähemmistö-enemmistö- tai syrjäytyneet-hyväosaiset-akselille, vaan on pystyttävä tarkastelemaan tilannetta myös vähemmistöjen ja marginaaliryhmien sisältä käsin.

4.2.7.5

Alkuperäiskansat

Pohjoisessa asuvien saamelaisten myötä alkuperäiskansojen oikeuksia pidetään yhtenä tärkeä tutkimusaiheena Suomessa. Tutkimusta alkuperäiskansaoikeuksista ja sitä kautta saamelaisten oikeuksista ei varsinaisesti ole asiantuntijoiden mukaan puutetta, mutta monet kysymykset odottavat edelleen ratkaisua. Korostettiin, että tutkimusta on pyrittävä tekemään ennen kaikkea yhteisön omista lähtökodista eikä valtaväestön tarpeista käsin. Tämän tulisi

näkyä niin aiheiden valinnassa kuin tutkimuksen toteuttamisessa. Lisäksi pohjoismaisen ja kansainvälisesti vertailevan tutkimuksen merkitys nostettiin esiin. Vertailevan tutkimuksen sanotaan nostavan esille yllättäviä näkökulmia ja asettavan usein kyseenalaiseksi kansallisissa keskusteluissa itsestäänselvyksinä pidettyjä asioita, käsitteitä, normeja ja poliittisia linjauksia. Vertaileva tutkimuksen katsotaan hyödyttävän tutkimuskohteena olevaa yhteisöä, kulttuuria tai etnistä ryhmää.

Tarkempina tutkimusaiheina aineistossa mainittiin alkuperäiskansaidentiteetti, itsemääräämisoikeudet sekä oikeudet maahan ja veteen. Muuttuvan ja digitalisoituvan maailman sanotaan asettavan myös saamelaisten oikeuksille ja ylipäänsä alkuperäiskansaoikeuksille omat, uudet haasteensa, joista pitäisi olla enemmän tietoa. Lisäksi saamelaislasten ja -nuorten koulutuksen saavutettavuutta ja solmukohtia pidettiin erittäin tärkeinä tutkimusaiheina, koska 75 prosenttia saamelaislapsista asuu kaupungeissa ilman kunnollista äidinkielen opetusta.

Alkuperäiskansaoikeuksien yhteydessä otettiin esille myös kollektiiviset ihmisoikeudet, jotka liittyvät läheisesti ryhmän oikeuksiin. Yleisesti voidaan ajatella, että suomalaisella tutkimuksella pitäisi olla oma panoksensa annettavana kollektiivisten oikeuksien määrittelyä koskevaan teoreettiseen keskusteluun kansainvälisellä tasolla. Tutkimuksen avulla voisi tarkentaa ja syventää ymmärrystä siitä, mistä kollektiivisissa oikeuksissa on oikeastaan kyse. Toisaalta vastakkainasettelua yksilön oikeuksien ja kollektiivisten oikeuksien välillä haluttiin välttää.

4.2.7.6

Vammaiset henkilöt

Aineiston mukaan vammaisuuteen liittyvälle perustutkimukselle on tilausta jatkossakin. Ajankohtaisena aiheena pidettiin esimerkiksi vammaisten ihmisten pääsyä oikeuksiin. Esitet-

tiin, että tutkimuksessa kiinnitettäisiin huomiota sellaisiin kysymyksiin kuin, miten pääsy oikeuksiin toteutuu ja onko vammaisilla riittävästi tietoa palveluista, jotta niitä voidaan ylipäänsä saada, ja edelleen, mitkä asiat vaikuttavat siihen, onko palveluista tarjolla ymmärrettävää ja selkokielellä olevaa tietoa ja neuvontaa esimerkiksi aistivammaisille. Aihetta ehdotettiin lähestyttäväksi esimerkiksi kommunikaation kautta tai yhdenvertaisuuslain näkökulmasta keskittyen siihen, mitä kohtuullisia mukautuksia palveluiden saaminen voi vaatia.

Lisäksi esitettiin kuuroihin liittyvää tutkimusta, jossa voitaisiin tarkastella ihmisoikeuksien merkitystä kuurojen ihmisten elämässä. Tutkimus voisi käsitellä esimerkiksi kuurojen ihmisoikeuksien ja ryhmän oikeuksien välisiä linkkejä tai kohdistua kuuroille tarkoitettujen kansainvälisten ihmisoikeusmekanismien toiminnan tarkasteluun. Tutkimuksen kohteena voisivat olla myös sisäkorvaistutteidien käyttäjien mahdollisuus hyvään elämään ja ensi/äidinkielen toteutumiseen.

4.2.7.7 Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt

Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen osalta aineistossa arvioitiin, että tutkimustyö on Suomessa pienimuotoista, ja se liittyy yleensä syrjäntäperusteisiin. Syrjäntäperusteiden ulkopuoliset ja laajemmat kysymyksenasettelut tutkimuksessa olisivat erittäin tervetulleita.

Tulevaisuudessa aihetta voitaisiin lähestyä esimerkiksi tutkimalla sukupuolen moninaisuutta ja kartoittamalla sukupuoleen liittyvien stereotyyppien purkamismahdollisuuksia. Tutkimuksen kohteena voisivat olla myös spesifit seksuaali- tai sukupuolivähemmistöryhmät, kuten intersukupuoliset ihmiset. Huomio voisi kiinnittyä ryhmän identifiointiin, ja tutkimuksessa voidaan tarkastella intersukupuolisten mahdollisuuksia elää yhteiskunnassa avoimesti sukupuoli-identiteettiään ilmentäen. Yleensäkin sukupuoli-ilmaisuuksiin ja sukupuoli-identiteettiin

liittyvät kysymykset nähdään omana tärkeänä tutkimuskenttänä, ja toisaalta seksuaalivähemmistöjä voidaan tutkia omana ryhmänään.

4.2.7.8 Haavoittuvassa asemassa olevien ryhmät

Aineistossa esitettiin, että yleensäkin tutkimuksessa olisi huomioitava paremmin kaikista haavoittuvimmassa asemassa olevat ryhmät. Esimerkiksi heikompien väestöryhmien perusoikeuksien toteutumisesta olisi tärkeää tehdä tutkimusta. Tuotiin esille, että haavoittuvassa asemassa oleviin ryhmiin kohdistuvaa tutkimusta tarvitaan erityisesti aikana, jolloin rakenteita uudistetaan ja taloudelliset päätökset voivat vaikuttaa kyseisten ryhmien perus- ja ihmisoikeuksien toteutumiseen pitkäkestoisella tavalla.

4.2.7.9 Marginalisoituneet ryhmät

Aineistossa nostettiin esille marginalisoituneet ryhmät erittäin ajankohtaisena tutkimusaiheena Suomessa. Tutkimuksen kannalta tärkeinä marginalisoituneina ryhminä pidettiin syrjäytyneitä tai syrjäytymisvaarassa olevia suomalaisia, nuoria ja työtä vailla olevia miehiä, jotka elävät yleensä syrjäseuduilla, mutta myös asunnottomia tai muusta syystä vähäosaiseen asemaan yhteiskunnassa joutuneita ihmisiä.

Asiantuntijat olivat erityisen huolissaan syrjäytyneiden miesten pahoinvoinnista, mikä on noussut keskusteluaiheeksi julkisuudessa, mutta heidän mukaansa ilmiö ei näytä herättävän riittävää kiinnostusta tutkimuskentällä puhumattakaan rahoittajista. Esitettiin, että jos tiettyjen ihmisryhmien syrjäytyminen ja tietynlainen poissulkeminen yhteiskunnasta tunnustetaan ja siihen onnistutaan vastaamaan tutkimuksellisin keinoin, sillä voisi olla hyvinkin positiivisia vaikutuksia esimerkiksi rasismikeskusteluun. Tutkimusta toivottiin etenkin yhteiskunnan eriarvoistumisen syistä ja syrjäytymisen

mekanismeista.

4.2.7.10

Yksilön ja ryhmän oikeudet

Aineistosta nousi esiin myös kiinnostus yksilön ja ryhmän oikeuksien välistä tematiikkaa kohtaan. Tärkeänä tutkimusaiheena pidettiin sitä, kuinka paljon yksilön oikeuksissa voidaan joutaa ryhmän oikeuksien nimissä ja päinvastoin.

4.2.8

Demokratia ja kieli

Demokratia- ja kielikysymyksiä pidettiin edelleen tärkeänä tutkimusaiheena perus- ja ihmisoikeuksien kannalta. Aineistossa nostettiin esille tutkimustarve koskien demokratian itsesuojelukeinoja, joita on syntynyt antidemokraattisia tendenssejä kohtaan, keskittymällä samalla demokratian kestävyyskysymyksiin. Jotkut peräänkuuluttivat myös kriittistä tutkimusta, jonka avulla voidaan luoda syvällisempää ymmärrystä demokratiasta mutta myös ihmisoikeuskasvatuksesta. Esitettiin, että tämänkaltaisen tutkimus voisi ehkäistä toisten kulttuurien stereotypisointia demokratiaan ja ihmisoikeuksiin liittyvissä kysymyksissä.

Aineiston mukaan kielikysymykset on edelleen tärkeä huomioida perus- ja ihmisoikeustutkimuksessa. Aihetta suositeltiin lähestyttävän Euroopan alueellisten tai vähemmistökielten peruskirjan tunnustamien vähemmistökielten kautta. Kielellisen syrjäytymisen syyt ja seuraukset sekä keinot puuttua ilmiöön ovat asiantuntijoiden mukaan pääosin tutkimatonta aluetta. Esimerkiksi erityisryhmiä ei ole lähestytty omina ryhmäänään, joiden kielelliset vaikeudet vaikuttavat perusoikeuksien toteutumiseen. Lisäksi kielellisten oikeuksien sanotaan painottuneen liiaksi suomi-ruotsi-akselille samaan aikaan kun muiden vähemmistökielten, kuten saamenkielten, tilanne vaatisi kipeästi tutkijoiden huomiota. Yleensäkin vähemmistökielten tutkimusta

pidetään erittäin tärkeänä, jotta vähemmistöjen kielelliset oikeudet toteutuisivat myös tulevaisuudessa.

4.2.9

Valta ja resurssit

Vallankäytön erilaiseen esiintymiseen ja valtaan liittyvien resurssikysymysten tutkimista pidettiin tärkeänä asiana perus- ja ihmisoikeuskulmasta. Tutkimuksen toivottiin tuovan esille vallankäytön erilaisia muotoja, jotka ovat tavalla tai toisella kosketuksissa perus- ja ihmisoikeuksiin. Tutkijoita kannustettiin lähestymään aihetta erilaisista näkökulmista ja tutkimaan muun muassa valtion toiminnassa, ihmisryhmien välisissä suhteissa ja kanssakäymisen perusteissa esiintyvää vallankäyttöä.

Asiantuntijat nostivat esiin myös turvallisuuskysymysten ja perus- ja ihmisoikeuksien väliseen suhteeseen liittyvät tutkimustarpeet. Tutkimuksessa pitäisi tarkastella esimerkiksi niitä syitä, joiden vuoksi perus- ja ihmisoikeuksien olisi rajoitettava julkisen vallan turvallisuutta edistäviä toimia.

Valtakysymykset liittyvät myös korruption ja ihmisoikeuksien väliseen suhteeseen, jota pidettiin isona ja purkamista vaativan vyyhtinä. Esitetyn arvion mukaan aihetta on käsitelty suhteellisen vähän tutkimuksessa. Korruptioon liittyvää tutkimusta pidetään kuitenkin mielenkiintoisena siinä suhteessa, että Suomen pitäisi olla yksi maailman vähiten korruptoituneista maista erilaisten indeksien mukaan. Arvioitiin, että Suomessa tutkijoilla on kuitenkin hyvät edellytykset korruptiotutkimuksen tekemiseen, ja tulokset voisivat olla sekä realistisia että uskottavia.

Aineistossa korostettiin myös sitä, miten tärkeää perus- ja ihmisoikeustutkimuksessa on käsitellä yhteiskunnallisten resurssien jakamiseen liittyvää vallankäyttöä ja sen seurauksia. Esimerkiksi voidaan tutkia, millä perusteella erilaisia kehitys yhteistyörahoja annetaan eri tilanteisiin, ja päästäänkö rahoituksella toivot-

tuihin lopputuloksiin.

4.2.10

Euroopan unioni ja ihmisoikeudet/Euroopan ihmisoikeustuomioistuimien

Asiantuntijat pitivät Euroopan unionin perus- ja ihmisoikeuskehityksen sekä Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen toiminnan seuraamista tärkeänä tehtävänä monella tapaa. Tutkimuksen toivottiin käsittelevän Euroopan unionin lainsäädännön kestävyyttä ihmisoikeuksien näkökulmasta. Tutkimus voisi kohdistua myös siihen, miten EU:n perusoikeuslupaus on kehittynyt yleisellä tasolla. Kehityksen suhteen ajan tasalla pysyminen edellyttää aineiston mukaan suurta tutkimuksellista panosta.

Euroopan unionin tuomioistuimen (EU-tuomioistuimien)⁵⁴ merkitystä on syytä tarkastella perus- ja ihmisoikeuksien kannalta, koska se antaa ennakkoratkaisuja jäsenvaltioiden tuomioistuimille ja ottaa huomioon muun muassa Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisut. Lisäksi tutkimuksen tärkeänä tehtävänä on seurata ja tuottaa tietoa erilaisille instituutioille siitä, mitä Euroopan ihmisoikeustuomioistuimissa tapahtuu.

Merkittävänä aiheina pidettiin myös EU:n ulkosuhteita ja niihin liittyviä ihmisoikeuskysymyksiä sekä talouskriisin vaikutuksia oikeuksiin. Jälkimmäisessä aiheessa on aineiston mukaan mahdollista pureutua syvälle taloudellisten ja sosiaalisten oikeuksien ytimeen.

4.2.11

Ulko- ja turvallisuuspolitiikka

Aineistossa esitettiin, että perus- ja ihmisoikeustutkimuksen pitäisi olla enemmän kytköksissä Suomen ulkopolitiikkaan. Yleisellä tasolla peräänkuulutettiin ulkopolitiikan ja siihen

sisältyvän ihmisoikeuspolitiikan pitkäaikaisten vaikutusten arviointia. Esille tuotiin myös tarve tehdä Venäjän-tutkimusta perus- ja ihmisoikeuksien näkökulmasta. Tätä perusteltiin sillä, että Venäjän toimet heijastuvat naapurimaihin, ja ne ovat sitä kautta relevantteja Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikan kannalta.

4.2.12

Sodat ja kriisitilanteet

Ihmisoikeuksien tutkimista sodissa ja kriisitilanteissa pidettiin aineistossa monesta syystä tärkeänä tutkimusaiheena. Sodankäynnin muuttunut luonne tuo uudenlaisia tarpeita ja haasteita ihmisoikeustutkimukselle. Tutkimustietoa tarvitaan niin marginaaliväestöjen kohtelusta kriisitilanteissa kuin uudenlaisista epäliberaaleista ja väkivaltaisista järjestöistä. Lisäksi kidutusta pidettiin aineiston mukaan myös kansainvälisesti merkittävänä tutkimusaiheena ihmisoikeuksien näkökulmasta.

Aineistossa kehoitettiin kiinnittämään huomiota tutkimuksen rajaukseen, millä voi olla paljon merkitystä lopputuloksen kannalta. Esimerkiksi tutkijoiden pitäisi miettiä, mitä ryhmiä perus- ja ihmisoikeudet rajataan koskemaan sodissa ja kriisitilanteissa, ja mitä ihmisryhmiä koskevia kategorioita tämä rajausta pitää sisällään ja jättää ulkopuolelle. Konfliktialueilla rajauksen ulkopuolelle voivat jäädä esimerkiksi seksuaalisen väkivallan kohteeksi joutuneet miehet tai seksuaalisen väkivallan tuloksena syntyneet lapset.

Sodankäyntiin ja konflikteihin keskittyvässä tutkimuksessa ehdotettiin käsiteltävän myös eettisiä periaatteita. Tutkimuksella voidaan edistää muun muassa vainajien kunnioittavaan käsittelyyn liittyvien periaatteiden kehittämistä tutkimalla aihetta ihmisoikeusnäkökulmasta. Tutkimusta pidettiin tärkeänä sen vuoksi, että eettisten periaatteiden olemassaolosta huolimatta niitä ei välttämättä noudateta sotiin ja konflikteihin liittyvissä tilanteissa.

Lisäksi perus- ja ihmisoikeuksien vaikutta-

54 Ks. https://europa.eu/european-union/about-eu/institutions-bodies/court-justice_fi (haettu 12.5.2017)

vuus nousi esille tässä yhteydessä. Esimerkiksi Suomi tukee rahallisesti monenlaisia rauhan edistämiseen ja konfliktien pysäyttämiseen liittyviä aloitteita, joiden vaikuttavuudesta olisi hyvää saada tutkimustietoa.

4.2.13

Uskonto

Uskontoa pidettiin aineistossa perus- ja ihmisoikeustutkimuksen kannalta tärkeänä teemanä tulevaisuudessa. Yhtenä tutkimusaiheena mainittiin uskonnonvapautteen liittyvät kysymykset. Tutkimuksen olisi kohdistuttava erityisesti uskonnonvapauden toteutumiseen siitä huolimatta, että oikeuden ajatellaan yleisesti toteutuvan Suomessa.

4.2.14

Ympäristö ja globalisaatio

Tutkijoita kannustettiin käsittelemään tulevassa tutkimuksessaan ympäristöön liittyviä perus- ja ihmisoikeuksia. Yleisesti ympäristöön liittyvän tutkimuksen toivottiin olevan monipuolista ja eri toimijoiden lähtökohdat huomioivaa. Esimerkiksi ympäristökysymyksissä on usein kyse oikeudesta toimeentuloon, luonnonvaroihin ja elämisen ehtoihin, samoin kuin haittojen ja hyötyjen oikeudenmukaiseen jakaantumiseen.

Tutkimuksen haastavana tehtävänä on tuoda esille perus- ja ihmisoikeuksien merkitys ympäristökysymyksissä. Usein nojataan pelkkään ympäristötietoon tai ympäristöoikeuden oppeihin, ja ihmisoikeuskeskustelun yhdistäminen ympäristökysymykseen voi olla työlästä.

Aineistossa tuotiin esiin, että perus- ja ihmisoikeustutkimuksen on otettava huomioon myös globalisaatio. Tutkimusta kaivattiin perus- ja ihmisoikeusnäkökulmasta esimerkiksi globalisaation vaikutuksista yksilöihin ja heidän liikkeisiinsä sekä yhteiskuntaan, jonka katsotaan muuttuneen yhä monimuotoisemmaksi ja moniarvoisemmaksi globalisaation myötä. Aineis-

tossa toivottiin myös, että globaali eriarvoisuus kyettäisiin liittämään ihmisoikeuskeskusteluun ja -tutkimukseen monipuolisesti.

4.2.15

Yritysmaailma

Perus- ja ihmisoikeustutkimusta toivottiin myös ihmisoikeuksiin ja yritysmaailmaan liittyvistä kysymyksistä. Esitetyn arvion mukaan yksityisten ja yritysten toimintaan liittyvään perus- ja ihmisoikeusvastuuseen ei ole kiinnitetty Suomessa vastaavalla tavalla huomiota kuin ulkomailla. Toivottiin, että myös kauppatieteilijät kiinnostuisivat perus- ja oikeuksien huomioimisesta tutkimuksessa. Yritysvastuukysymysten nostamista julkisuuteen pidettiin perus- ja ihmisoikeustutkimuksen yhtenä tehtävänä.

Tutkimusaiheeksi ehdotettiin esimerkiksi perus- ja ihmisoikeuksien toteutumiseen liittyvän yritystoiminnan säätelyn ja yritysten yhteiskuntavastuun suhdetta sekä toimitusketjun vastuullisuutta.

4.2.16

Ihmisoikeuskasvatus ja -koulutus

Tutkijat kaipasivat lisää ihmisoikeuskasvatukseen ja -koulutukseen liittyvää tutkimustietoa. Esimerkiksi perus- ja ihmisoikeuksien yleisen tietotason selvittämistä pidettiin tärkeänä eri väestöryhmien keskuudessa. Asiantuntijat esittivät, että ihmisoikeuskasvatusta on lähestyttävä myös kasvatustieteellisen ja pedagogisen tutkimuksen kautta. Esitetyn arvion mukaan ihmisoikeuskasvatus on myötätuulessa, koska sen asema peruskoulun ja lukioiden valtakunnallisissa opetussuunnitelmissa on vahvistunut. Tutkimuksen avulla voitaisiin kuitenkin varmistaa, että opettajilla on mahdollisimman paljon työkaluja ihmisoikeuskasvatuksen toteuttamiseen käytännössä ja koulut pystyisivät järjestämään kasvatusta opetussuunnitelman hengessä.

4.2.17

Oikeuksien tosiasiallinen toteutuminen

Aineistossa pidettiin erittäin tärkeänä seikkana sitä, että tutkimuksen kohteena on perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Toisin sanoen tutkimuksen pitäisi kohdistua esimerkiksi siihen, miten perus- ja ihmisoikeudet toteutuvat ihmisten arjessa ja miten ne ymmärretään tavallisten kansalaisten ja valtiontoimijoiden taholta. Pidettiin tärkeänä tutkia tilanteita, joissa oikeudet eivät toteudu, mutta toisaalta esitettiin, että yhtä lailla voitaisiin tutkia tilanteita, joissa oikeudet toteutuvat ja miettiä, kuka oikeuksia käyttää ja on niistä tietoinen.

Tutkimuksen suuntaamista oikeuksien tosiasialliseen toteutumiseen perusteltiin muun muassa sillä, että kansalaisten luottamusta oikeuksien toteutumiseen on oikeusvaltion kehittämisen kannalta keskeinen kysymys. Aineistossa esitettiin, että tutkimuksen tehtävänä on tuoda esiin nekin tilanteet, joissa viranomaiset epäonnistuvat oikeuksien turvaamisessa. Nähtiin myös, että tieto ihmisoikeusvelvoitteiden toteutumisesta käytännössä ja erilaisten toimenpiteiden ihmisoikeusvaikutuksista on erittäin hyödyllistä vaikuttamistyötä tekeville järjestöille.

Metodologian osalta esitettiin ajatus, että oikeuksien tosiasiallinen toteutuminen edellyttää soveltavaa ja eri tieteenalojen, kuten oikeustieteiden ja sosiologian, välistä vuoropuhelua. Muistutettiin, että oikeustieteellinen tutkimus välittää tietoa siitä, miten oikeudet ideaalitalanteessa toteutuvat. Sen sijaan meiltä puuttuu tilannekuva oikeuksien tosiasiallisesta toteutumisesta. Esimerkiksi tutkittaessa TSS-oikeuksia, kuten rahaetuksia, voidaan saada suhteellisen helposti tietoa vähimmäisetuuskien tasosta, mutta palveluiden yhdenvertainen toteutumisen tutkiminen on haastavampaa.

Muita aineistossa mainittuja esimerkkejä, joissa tutkimusta toivottiin erityisesti suunnattavan oikeuksien toteutumiseen, olivat sananvapauden toteutuminen kansainvälisessä kontekstissa, sekä uskonnonvapauden toteutu-

minen kouluissa ja oikeusturvan toteutuminen ylipäätään.

4.2.18

Tutkimuksen painottuminen

Tutkimustarpeiden lisäksi asiantuntijoilta kysyttiin mielipidettä siitä, ovatko jotkin aiheet painottuneet liikaa tutkimuksessa toisten aiheiden kustannuksella. Vastajien mukaan yhtäkään aihepiiriä ei ole tutkittu tyhjentävästi, silti tutkimuksellisten aukkojen kartoittamista pidettiin hyödyllisenä niin yksittäisten tutkijoiden kuin koko tutkimusalan kannalta. Varsinaisten tutkimusaukkojen sijaan asiantuntijat nostivat esiin tutkimuksen siiloutumisen ja asioiden tarkastelun erillisinä ilmiöinä. Tätä esiintyy aineistossa esitettyjen näkemysten mukaan tutkimusalalla liikaa. Vakiintuneita perus- ja ihmisoikeustutkimusaiheita esitettiin käsiteltäväksi nykyistä kokonaisvaltaisemmalla ja moniulotteisemmalla tavalla.

Yleisesti kaiken tutkimuksen katsottiin olevan hyvästä, mutta huomautettiin, että ajankohtaiset ja polttavat aiheet, kuten maahanmuutto- ja pakolaiskriisi, eivät saa viedä kaikkea huomiota, eikä muita aiheita pidä nähdä vähempiarvoisina.

Aineistossa esitettiin, että tutkimuksen suuntautumiseen vaikuttavat etenkin tutkijoiden ja rahoittajien kiinnostus. Muuten tutkimuksen painottumiseen on vaikea vaikuttaa ulkopuolelta. Nähtiin myös, että kiinnostavat aiheet poikivat yleensä hyvää ja laadukasta tutkimusta, jonka toteuttamiseen myönnetään rahoitusta. Tutkijoiden näkökulmasta tärkeimpänä asiana pidettiin sitä, että perus- ja ihmisoikeustutkimusta on ylipäänsä olemassa.

4.3

Tutkimusta tukevat ja edistävät konkreettiset toimet

Perus- ja ihmisoikeustutkimuksen tukeminen ja edistäminen edellyttävät konkreettisia toimia. Selvityksessä kartoitettiin niitä toimia, joita asiantuntijat pitävät tärkeinä tutkimuksen edistämisen kannalta. Näin pyrittiin varmistamaan, että selvitys tarjoaa konkreettisia ehdotuksia, joilla perus- ja ihmisoikeustutkimusta voidaan vahvistaa tulevaisuudessa. Tähän jaksoon on koottu aineistossa esille tulleita ehdotuksia. Huomionarvoista aineistossa oli se, miten monet tutkimusta tukevat toimintaehdotukset liittyivät yhteistyön kehittämiseen. Kun miettään perus- ja ihmisoikeusala kokonaisuudessaan, yhteistyön konkreettiselle kehittämiselle nimenomaan tutkimuksellisella tasolla näyttäisi olevan tilausta.

4.3.1

Yhteistyön kehittäminen

Rahoituksen ohella asiantuntijat esittivät perus- ja ihmisoikeustutkimuksen tukemista yhteistyötä kehittämällä. Osa asiantuntijoista toivoi rakenteiden olevan pysyviä ja jollain tapaa systemaattisia. Yhteistyön toivotaan tuovan perus- ja ihmisoikeustutkijoita yhteen yliopistojen, tutkimusinstituutioiden ja tieteenalojen rajat ylittävällä tavalla, mikä tekisi olemassa olevasta tutkimuskentästä entistä vahvemman. Seuraavissa kappaleissa esitetään aineistossa esille tulleita ajatuksia yhteistyön kehittämisen osalta.

4.3.1.1

Verkostot ja yhteistyön kehittäminen

Verkkokyselyssä esitettiin kysymys siitä, pitäisikö perus- ja ihmisoikeustutkijoilla olla oma verkosto ja jos kyllä, niin miten se kannattaisi toteuttaa. Suurin osa vastaajista piti verkoston luomista tarpeellisena. Perus- ja ihmisoike-

usalalla on erilaisia toimijoita ja yhteistyötä tehdään monella saralla, mutta nimenomaan valtakunnallisen tason tutkijaverkostolle nähtiin tarvetta. Valtakunnallisen tason verkoston toimintaa esitettiin tarvittaessa täydennettävän paikallisella yhteistyöllä. Verkoston avulla voitaisiin myös vahvistaa kansainvälistä yhteistyötä. Jotkut tutkijat eivät pitäneet verkostoa tarpeellisenä ja olivat sitä mieltä, että uuden verkoston luomisen sijaan on tärkeää yhdistää jo olemassa olevia verkostoja, kuten Etnisten suhteiden ja kansainvälisen muuttoliikkeen tutkimusseuran (ETMY RY) kaltaisia verkostoja, toistensa kanssa

Verkoston kohderyhmä

Aineistossa esitettiin, että verkoston tulisi olla avoin kaikille perus- ja ihmisoikeustutkijoille ja kynnys liittymiseen pitäisi tehdä mahdollisimman matalaksi. Kyseessä olisi monitieteellinen ja tieteen välinen tutkijaverkosto. Näin verkosto mahdollistaisi verkostoitumisen yli tieteenalojen ja tutkimusaluerajojen. Verkoston avulla samojen aiheiden kanssa, mutta eri tieteenaloilla, painiskelevat tutkijat voivat löytää toisensa. Näin tutkimukseen avautuisi erilaisia näkökulmia. Vuoropuhelua eri tieteenaloja edustavien tutkijoiden välillä pidettiin vastauksissa erittäin tärkeänä.

Tutkijaverkostoa pidettiin hyödyllisenä etenkin niille tutkijoille, jotka kokevat jääneensä yksin perus- ja ihmisoikeusrelevantin tutkimuksensa kanssa omalla tieteenalallaan. Tämä koskee etenkin niitä tutkijoita, joiden tutkimuksessa on perus- ja ihmisoikeusrelevanti ulottuvuus ja jotka tekevät tutkimusta oikeustieteiden ulkopuolella. Samankaltainen tilanne voi olla tutkijoilla, jotka eivät miellä tutkimustaan perus- ja ihmisoikeustutkimukseksi ja ns. vapailla tutkijoilla, eli yliopistoihin ja tutkimuslaitoksiin kytkeytymättömillä tutkija-asiantuntijoilla. Verkosto loisi edellä mainituille tutkijoille mahdollisuuden hakeutua toisten perus- ja ihmisoikeustutkijoiden piiriin, ja he voisivat saada vertaistukea tutkimukseensa. Tämä voisi vahvistaa perus- ja ihmisoikeusnäkökulmaa tutkimuksessa ja identifioitumista

Kuinka moni tutkija piti perus- ja ihmisoikeustutkijaverkoston perustamista kannattavana toimena

Vastausvaihtoehdot	Vastaukset	
Kyllä	90%	132
Ei	10%	15
Yhteensä		147

alan tutkijaksi.

Ehdotettiin myös, että verkoston toimintaan voisivat tutkijoiden lisäksi osallistua perus- ja ihmisoikeuksien parissa työtä tekevät ja oikeuksista tietoa kaipaavat tahot, kuten poliitikot, virkamiehet ja kansalaisjärjestötoimijat.

Verkoston tarkoitus

Aineistossa korostettiin vahvasti sitä, että verkostolla tulisi olla selkeä ja ennalta määritelty tarkoitus ja rooli. Tällä tarkoitettiin muun muassa konkreettisia, yhteisiä tavoitteita ja niihin liittyvää tavoitteellista toimintaa ja tapaa-mahdollisuuksia. Vastausten perusteella kaivataan ennen kaikkea verkostoa, josta voi saada tukea omalle tutkimukselle ja kokea tutkijoiden keskinäistä yhteisöllisyyttä. Lähes kaikki verkkokyselyyn vastanneista tutkijoista toivoivat saavansa tukea omaan tutkimukseensa.

Verkostossa toimimisen arveltiin auttavan tutkijoita löytämään synergiaetuja, ja se voisi edistää näin yhteistyötä merkittävästi. Se voisi myös ehkäistä päällekkäisyyksiä ja turhaa työtä. Verkoston avulla tutkimuskentän kokonaisuuden ajateltiin hahmottuvan ihmisille uudella tavalla. Esitettiin myös, että tutkijoilla on tarve päästä purkamaan viime vuosina tapahtuneen ilmapiirin muutoksen aiheuttamaa turhautumista. Verkosto voisi niin ikään vahvistaa perus- ja ihmisoikeustutkijaidentiteettiä.

Internetin aikakautena fyysiset kohtaamiset eivät näytä menettäneen merkitystään, sillä tutkijat toivoivat nimenomaan henkilökohtaisia kohtaamisia. Koettiin, että juuri ihmisten kohtaaminen poikii hyvin monipuolisesti yhteistyötä. Vuorovaikutuksen vahvistumisella katsottiin olevan positiivisia vaikutuksia tutkimuksen suuntautumiseen tulevaisuudessa. Vuorovaikutuksessa kertyneen tiedon ansiosta tutkijat

Missä määrin tutkijat toivoivat saavansa tukea perus- ja ihmisoikeusrelevanttiin tutkimukseensa

	hyvin paljon	melko paljon	jonkin verran	en lainkaan	Yhteensä
Vastaukset	18% (28)	33% (50)	44% (67)	5% (7)	152

olisivat todennäköisesti paremmin kosketuksissa yhteiskunnallisiin tarpeisiin, ja he pystyisivät vastamaan tutkimuksellaan paremmin niihin.

Arveltiin myös, että verkosto voisi auttaa tutkijoita hahmottamaan tutkimuskenttää laajassa mielessä. Verkostossa olisi mahdollista pohtia esimerkiksi yleisesti tutkimuksen tilaa, asemaa, taustalla olevia periaatteita, yhteistyön eri muotoja nimenomaan kehittämismahdollisuuksien näkökulmasta. Kun se tehdään monitieteisessä ympäristössä, voidaan keskusteluissa päästä ihan uudelle tasolle.

Lisäksi tietoisuus muualla tehdystä perus- ja ihmisoikeusrelevantista tutkimuksesta voisi tervehdyttää tutkimusta siinä mielessä, että tutkimuslaitokset voisivat olla avoimempia erilaiselle tutkimukselle. Aineiston mukaan Suomessa yliopistoilla ja tutkimusyksiköillä on tapana keskittyä tietynlaiseen tutkimukseen, joka ei välttämättä avaudu helposti ulkopuolisille. Verkosto voisi edistää tutkimuskentän sisäistä avoimuutta.

Yleisestikin verkosto voisi edistää yhteistyötä yksittäisten tutkijoiden lisäksi yliopistojen ja

tutkimuslaitosten välillä niin kansallisella kuin kansainväliselläkin tasolla. Esimerkiksi yliopistojen ja tutkimuslaitosten kansainvälisiin velvoitteisiin sisältyy usein tiedon ja tutkimuksen tuottamiseen liittyviä vaatimuksia. Nämä täytyisi ottaa vakavasti ja hyödyntää olemassa olevia kansallisia resursseja laatimalla tietoa tuottavia verkostoja.

Verkoston avulla voitaisiin lisäksi tuoda esille ja levittää tietoa perus- ja ihmisoikeustutkimuksesta. Asiantuntijat pitivät erittäin tärkeänä, että tietoa tutkimuksesta on kootusti tarjolla ja että se välittyy tutkijoiden lisäksi oikeuksien parissa työtä tekeville ihmisille ja suuremmalle yleisölle. Aineistossa peräänkuulutettiin aikaisempaa laaja-alaisempaa yhteistyötä ja kommunikointia tutkimuslaitosten ja tutkimustulosten käyttäjien välillä.

Verkoston toteutus

Vastauksissa toivottiin, että verkostolle luotaisiin mahdollisimman kevyt rakenne. Koordinointi pitäisi tehdä mahdollisimman helpoksi, eikä re-

sursseja pitäisi käyttää turhiin asioihin. Jonkun tahon täytyisi kuitenkin selkeästi ottaa vastuu koordinoinnista. Lisäksi toiminnan pitäisi perustua keskeisten perus- ja ihmisoikeustutkimusta tuottavien yliopistojen yksikköjen ja tutkimusinstituuttien yhteistyölle. Verkostolle voitaisiin halutessa nimetä myös kansallinen johtoryhmä, joka ohjaisi verkoston toimintaa käytännössä.

Vaihtoehtoisesti verkoston voisi toteuttaa perustamalla perus- ja ihmisoikeustutkijoiden yhdistys. Haastatteluaineistossa mainittiin

4.3.1.2

Yhteistyön muotoja

Osa asiantuntijoista kytki verkoston toimintaan muitakin kuin yllä esitettyjä toimintamuotoja, Ne, jotka pitivät varsinaisen verkoston perustamista tarpeettomana, esitti vastaavia toimintamuotoja verkostosta irrallisina. Ehdotuksia on koottu tähän yhteistyön muotoja -otsikon alle, sillä ajatuksella, että ne eivät välttämättä edellytä verkoston perustamista.

Tapahtumat

Lähes poikkeuksetta yhteistyötä vahvistavana tapahtumana pidettiin kehitteillä ollutta ideaa kansallisista perus- ja ihmisoikeustutkimuspäivistä. Esitettiin, että tutkimuspäivät tulisi järjestää säännöllisesti 1-2 vuoden välein.

Pienempien ja fokuoitujen temaattisten tapaamisten järjestämistä pidettiin myös kannattavana. Temaattiset tapahtumat voisivat olla sekä kansallisen että paikallisen tason kokouksia. Perinteisten seminaarien lisäksi tutkimuskentällä ehdotettiin tartuttavan rohkeasti erilaisiin formaatteihin, jotka mahdollistavat ihmisten kohtaamisen monipuolisella tavalla. Aineistossa kannustettiin käyttämään uudenlaisia osallistamis- ja vuorovaikutusmalleja, kuten fasilitaattoreita, sovittelijoita ja vaikuttamiskahviloiden -tyyppisiä ratkaisuja. Varjoväitökset, lukupiirit tai perus- ja ihmisoikeustutkimustemalla järjestetyt aamiaiset, lounaat tai illalliset

erikseen tai muiden tapahtumien yhteydessä mainittiin esimerkkeinä.

Yhteistyö jatko-koulutuksessa

Aineiston mukaan tohtoriopiskelijoiden konkreettinen tukeminen on tutkimusalan kannalta erittäin tärkeää, ja sitä olisi hyvä tehdä yhteistyötä lisäämällä. Nuorten tutkijoiden verkostoitumista ehdotettiin tuettavan. Perusteluksi esitettiin se, että tohtoriopiskelijat ovat entistä riippuvaisempia erilaisesta yhteistyöstä toisten tutkijoiden kanssa, koska yhä harvempi pärjää näinä päivinä tutkimusmaailmassa yksin. Usein tohtoriopiskelija saa palkkansa tutkimusprojekteista, joiden avulla jatko-opinnot aloitetaan ja rahoitetaan omaa tutkimusta.

Åbo Akademin ihmisoikeusinstituutti on vetovastuussa verkostosta, joka on koonnut tohtoriopiskelijoita yhteen ja jonka yhteydessä on järjestetty muun muassa temaattisia ja teoriapuoilta käsitteleviä kokoontumisia. Tutkijoiden mukaan tohtoriopiskelijaverkoston toimintaa pitäisi tukea enemmän ja sen kautta tehtyä yhteistyötä laajentaa. Verkoston toimintaan osallistuminen olisi tehtävä mahdollisimman houkuttelevaksi tohtoriopiskelijoille, ja siitä pitäisi olla konkreettista hyötyä jatko-opintojen kannalta. Tohtoriopiskelijoilla täytyisi olla esimerkiksi mahdollisuus tienata opintopisteitä kirjoittamalla seminaaripapereita, tai heille tulisi tarjota lisätukea järjestämällä usean päivän mittaisia tutkijakoulutuskursseja, joissa keskityttäisiin yleisiin oppeihin ja metodologiaan.

Ehdotettiin myös, että tohtoriopiskelijoiden verkoston toimintaa laajennettaisiin integroimalla se mahdollisen tulevan kansallisen perus- ja ihmisoikeustutkijaverkoston toimintaan. Kahden verkoston yhdistäminen ja rinnakkainen toiminta voisi vahvistaa eri yliopistojen, tutkimuslaitosten ja tohtoriopiskelijoiden välistä yhteistyötä monella tapaa. Tohtoriopiskelijoille voitaisiin järjestää säännönmukaisia tapaamisia pio-tutkimuspäivien yhteyteen ja antaa heille mahdollisuus esitellä tutkimustaan tutkimuspäivien aikana.

Tohtoriopiskelijaverkoston kehittämisen merkityksen sanottiin korostuvan tässä ajassa, jossa isoilta jatko-opiskelijatapahtumilta on viety resursseja ja monien yliopistojen tohtori-koulujen kohtaloksi on koitunut lakkauttaminen tai ne ovat resurssien puutteen vuoksi henkito-reissaan. Yleinen toive on, että tohtoriopiske-lijoiden verkoston toiminta jatkuisi tavalla tai toisella vahvana tulevaisuudessa.

Yhteistyö alan toimijoiden kanssa kanssa

Alan ammateissa toimivien asiantuntijoiden ja tutkijoiden yhteistyötä kansallisella ja kansain-välisellä tasolla pidettiin molempien osapuolien kannalta erittäin hyödyllisenä ja edistämisen arvoisena asiana. Pienessä maassa ei yksinker-taisesti katsota olevan varaa siihen, että yhteis-työtä ei tehdä. Alan toimijoiden osallistumista perus- ja ihmisoikeustutkijoiden verkoston toimintaan pidettiin kannatettavana tiedonvaihtoa ajatellen. Verkoston ansiosta ammattilaiset voisivat saada tietoa viimeisimmästä tutkimuk-sesta, esimerkiksi maa- ja tilanneanalyysjä tai tulkintaa kansainvälisestä oikeudesta.

Vastavuoroisesti verkosto loisi praktikoille valmiin ja helppokäyttöisen tiedonvälityksen väylän. Asiantuntijat toivat esille sen, että kenttätöitä tekevät ammattilaiset ovat aivan eri tavalla kosketuksissa siihen, miten perus- ja ihmisoikeusvaje näkyy yksittäisten ihmisten arjessa, kuin tutkijat. Ammattilaisten hallussa olevaa tietoa kannattaisi käyttää tutkimuksessa nykyistä enemmän.

Varsinkin nuoria tutkijoita, joilla ei ole valmiita verkostoa, kannustettiin aineistossa ottamaan yhteyttä alan ammattilaisiin ja hyö-dyntää käytännön työn kautta karttunutta tietoa. Näin turvattaisiin asiantuntijoiden mukaan esimerkiksi sitä, ettei tutkimus irtaannu liiaksi todellisuudesta.

Mentori-ohjelma

Aineistossa käsiteltiin myös mentori-ohjel-man luomista. Tarkoituksena olisi, että varsinais-

ten väitöskirjan ohjaajien lisäksi tohtoriopiske-lijoiden ja muiden uran alkuvaiheessa olevien tutkijoiden apuna ja tukena toimisi mentoreita. Ohjaajat vastaisivat ohjaamisesta nykyisen mal-lin mukaan, kun taas mentorit keskittyisivät mui-hin tutkimuksen tekemiseen liittyviin asioihin. Mentorin tehtävä olisi antaa tohtoriopiskelijoille yleistä tukea ja jakaa tietoa väitöskirjan tekemi-seen liittyvissä muissa asioissa, kuten tutkimus-apurahaa koskevien hakemusten tekemisestä, rahoituskanavien löytämisestä, verkostoitumi-sesta ja julkaisujen tekemisestä.

Mentorin ei esityksen mukaan välttämättä tarvitsisi olla kyseisen tutkimusaiheen asiantun-tija, vaan hän voisi jopa edustaa toista tieteen-alaa. Mentoreina voisi toimia vastaväitelleitä tutkijoita tai vanhempia tutkijoita. Mentorointi toteutettaisiin erilaisten kokoontumisten ja ak-tiviteettien avulla, ja ne voisi integroida osaksi perus- ja ihmisoikeustutkijaverkoston toimintaa. Mentoriverkosto tarjoaisi myös vertaistukea ja mahdollisuuden jakaa kokemuksia ja ajatuksia tutkimuksen teosta, minkä ansiosta esimerkiksi tohtoriopiskelijoiden ei tarvitse kamppailla yksin erilaisten väitöskirjan tekemiseen liittyvien asioiden kanssa.

Mentoriohjelma voisi esityksen mukaan tuo-da kaivattua lisätukea etenkin niille tutkijoille, jotka ovat olleet perus- ja ihmisoikeustutkimuk-seen liittyvän tutkimuksensa kanssa suhteellisen yksin omalla tieteenalallaan. Ohjelma voisi itsessään vahvistaa perus- ja ihmisoikeusnäkö-kulmaa tutkimuksessa.

Alumnitoiminta

Aineistossa tuotiin esille alumnitoiminta, joka voisi edistää tutkimusta monella tapaa. Alum-nitoiminnan varsinaisena tarkoituksena on yhteyden säilyttäminen perus- ja ihmisoikeus-tutkimusta tekevien oppilaitosten ja entisten oppilaiden välillä sekä yhteyksien luominen alumnien välille. Alumneina voivat toimia henki-löt, jotka ovat saaneet perus- ja ihmisoikeuksiin liittyvän koulutuksen yliopistossa ja siirtyneet työelämään. Tällaisina henkilöinä mainittiin

muun muassa perus- ja ihmisoikeusasioita hoitavat viranhaltijat.

Toiminta voitaisiin integroida osaksi perus- ja ihmisoikeustutkijaverkoston toimintaa ja järjestää alumnitapaamisia esimerkiksi perus- ja ihmisoikeustutkimuspäivien yhteydessä. Alumneja voitaisiin käyttää esimerkiksi vierailuvina luennoitsijoina tai täydennyskoulutuksen vetäjinä. He voisivat toimia samalla mentoreina jakaen omaan asiantuntemustaan ja kontaktejaan alan tohtoriopiskelijoille. Alumnitoiminnan ansiosta saataisiin ikään kuin ympärillä olevan yhteiskunnan potentiaali ja pooli mukaan yliopistomaailmaan.

Aineistossa esitettiin, että tämän kaltainen toiminta on Suomessa alkutekijöissään ulkomaihin verrattuna. Ehdotettiin, että alumnitoimintaa varten pitäisi perustaa kansallinen perus- ja ihmisoikeustutkijoiden alumniyhdistys, jonka toiminta perustuisi keskeisten tutkimusyksiköiden ja instituutioiden yhteistyöhön.

Tiedotus ja viestintä

Aineistossa esitettiin, että valtakunnallista perus- ja ihmisoikeustutkijaverkostoa käytettäisiin hyödyksi tutkimukseen liittyvän tiedon levittämisessä erilaisissa viestintävälineissä. Ongelmia nähtiin esimerkiksi siinä, miten tieto välittyy niille tutkijoille, jotka tekevät perus- ja ihmisoikeusulottuvuuden sisältävää tutkimusta oikeustieteiden ulkopuolella.

Aineistossa toivottiin, että perus- ja ihmisoikeustutkimukseen liittyvää tietoa jakaisi tulevaisuudessa mahdollisen tutkijaverkoston ylläpitäjä. Esityksen mukaan ylläpitäjä voisi ottaa selkeän vetovastuun tiedon keräämisestä ja välittämisestä eteenpäin, mitä varten varattaisiin riittävästi resursseja.

Aineistossa tuotiin esille, että tiedon levittämistä voisivat tukea myös perus- ja ihmisoikeustutkimusta tekevien tahojen nimeämät yhteyshenkilöt, jotka ottaisivat hoitaakseen perus- ja ihmisoikeustutkimuksesta tiedottamisen omassa taustaorganisaatiossa. Lisäksi yhteyshenkilö voisi järjestää koulutusta ja yleisestikin tukea

muita tutkijoita tekemään tutkimusta perus- ja ihmisoikeusnäkökulmasta.

Aineistossa ehdotettiin, että perus- ja ihmisoikeustutkijoiden yhteystietolistaa voitaisiin käyttää keskitetyn tiedon levittämisen apuvälineenä. Verkoston ylläpitäjä voisi kerätä tutkimukseen liittyvää tietoa yliopistojen ja tutkimuslaitosten käyttämiltä tiedonvälityskanavilta, jonka lisäksi ylläpitäjälle voitaisiin lähettää tietoa e-lomakkeella tutkimuksesta, tapahtumista, esitelmäkutsuista, työpaikoista ja niin edelleen. Tietoa välitettäisiin keskitetysti eteenpäin yhteystietolistan avulla, jonka toiminta perustuisi pääosin sähköpostilistan käyttöön. Lisäksi apuna voitaisiin käyttää nettisivuja, sosiaalista mediaa (Facebook-ryhmä ja -tapahtumat, Twitter-tili) ja muita jo olemassa olevia sähköpostilistoja, joiden jäsenenä on perus- ja ihmisoikeusrelevanttia tutkimusta tekeviä tutkijoita sekä muita yhteistyökumppaneita. Näin tietoa voitaisiin välittää suoraan hajanaisella tutkimuskentällä tutkimusta tekeville perus- ja ihmisoikeustutkijoille, mutta myös muille tutkimuksesta tietoa kaipaaville tahoille.

Tutkijoiden tarpeisiin esitettiin perustettavaksi myös erilaisia keskusteluverkostoja tai tiedonvaihtoareenoja. Nämä voitaisiin toteuttaa erilaisissa muodoissa, kuten suljettuna nettisivujen keskustelupalstana, Facebook-ryhmänä tai Twitter-tilinä, mutta tietoa voitaisiin vaihtaa myös yhteistietolistan kautta sähköpostitse.

Lisäksi ideoitiin perus- ja ihmisoikeustutkimusta monialaisesti käsittelevä julkaisufoorummeja, joissa keskityttäisiin erityisesti tutkimustulosten popularisoimiseen ja suuremman yleisön tavoittamiseen. Tällaisia julkaisufoorummeja voisivat olla esimerkiksi perus- ja ihmisoikeustutkimuksia käsittelevät blogit tai luentosarjat, joita näytettäisiin webinaareina, eli verkkoluentosarjoina internetissä.

Aineistossa suositeltiin valtakunnallisen perus- ja ihmisoikeustutkijoiden ja tutkimuksen tietokannan perustamista. Tietokantaan ehdotettiin koottavaksi tietoa muun muassa tutkijoista, tutkimusorganisaatiosta, tutkimuksen sisällöstä, projekteista ja julkaisuista.

4.3.2 Resurssit

Asiantuntijoilta kysyttäessä tutkimusta edistävästä ja konkreettisista toimista esiin nousivat arvattavasti resurssit. Perus- ja ihmisoikeustutkimuksen haasteiden, kuten tutkimusrahaa koskeneiden leikkausten, myötä taloudellisten resurssien merkitys korostui kenties tässä ajassa erityisen paljon.

Rahoitusta pidettiin ylipäätään tutkimuksen edellytyksenä ja elinehtona, eikä perus- ja ihmisoikeustutkimus tee tässä suhteessa poikkeusta. Rahoituksen vakauttamista, turvaamista ja lisäämistä pidettiin tärkeänä. Koettiin, että jos aidosti halutaan edistää tutkimusta tiukkoina aikoina, pitää olla huolissaan nimenomaan tutkimuksen rahoitukseen liittyvistä kysymyksistä.

Taloudellisten resurssien niukkuuden katsottiin koskevan pääasiassa yliopistojen, tutkimuslaitosten ja muiden tutkimusta tuottavien tahojen perusrahoitusta ja täydentävää tutkimusrahoitusta. Taloudelliset resurssit luovat aineiston mukaan pohjan myös muulle tutkimukseen liittyvälle toiminnalle, kuten erilaisten tapahtumien järjestämiselle, tutkijaliikkuvuudelle ja koulutukselle, jotka tarvitsevat omat määrärahasensa. Asiantuntijat kaipaavat ennen kaikkea pitkäjänteistä rahoitusta, joka mahdollistaa tutkijoiden vapaan työskentelyn pidemmällä aikavälillä ja siten suurempien kokonaisuuksien hahmottamisen tutkimuksessa. Esitettiin, että tässä julkisten rahoittajien merkitys perus- ja ihmisoikeustutkimuksen kannalta korostuu, koska ne harvemmin edellyttävät tutkimukselta välitöntä taloudellista hyötyä. Lisäksi pidettiin tärkeänä, että tutkimusrahoitus tukee laajasti erilaista perus- ja ihmisoikeustutkimusta.

Säästöt tulisi jäädyttää

Aineistosta nousi hyvin konkreettisena tutkimusta edistävästä toimenä tutkimukseen kohdistuvien julkisen sektorin säästöjen

jäädyttäminen ja nykytilanteen turvaaminen.⁵⁵ Perus- ja ihmisoikeustutkimukseen kohdistuvan perusrahoituksen ja ulkoisen rahoituksen leikkausten pysäyttämistä pidettiin asiantuntijoiden piirissä tärkeänä, siitä yksinkertaisesta syystä, että yliopistoilla täytyy olla perus- ja ihmisoikeuksia käsitteleviä tutkimuslaitoksia, yksiköitä, oppituleja, tutkimusvirkoja ja jatko-opiskelupaikkoja. Vain näin varmistetaan riittävä ja laadukas perustutkimus alalla. Lisäksi tuotiin esille julkinen rahoituksen keskeinen merkitys osana yliopistojen ja tutkimuslaitosten tavoittelemasta ulkoisesta rahoituksesta, jota välitetään eteenpäin esimerkiksi opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalalla toimivan Suomen Akatemian kautta. Huolta esitettiin säästöistä, jotka kohdistuvat tähän rahoitukseen

Rahoitusmekanismeihin ja -järjestelmään vaikuttaminen

Asiantuntijat ehdottivat varmistettavan, että yliopistojen ja tutkimusinstituuttien kesken kilpailtavasta ulkoisesta rahoituksesta kanavoituu varoja perus- ja ihmisoikeustutkimuksen tueksi. Ulkoinen rahoitus kertyy julkisen ja yksityisen sektorin varoista. Pääasiassa ulkoista rahoitusta voi saada yleisistä, suunnatuista tai tutkimusohjelmia koskevista rahoitushauista henkilökohtaiseen tutkimukseen tai hankkeisiin. Lisäksi tutkimusta voidaan tilata suoraan tutkimuslaitoksilta tai tutkijoilta.

Aineiston mukaan kilpailu rahoituksesta joutaa lyhytjänteisyyteen ja epävarmuuteen. Monen asiantuntijan mielestä rahoituksen saamiseen voidaan kuitenkin vaikuttaa vaikuttamalla rahoitusmekanismeihin ja laajemmin koko rahoitusjärjestelmän rakenteisiin muun muassa julkisen keskustelun kautta. Tutkijat voivat tuoda esille rahan jakamisen taustalla olevaa arvopohjaa ja vaatia muutoksia tuottavuutta ja talouselämän tukemista painottavaan raho-

---

55 Selvitys tehtiin aikana, jolloin hallitus leikkasi tutkimusrahoitusta. Hallitus teki myöhemmin korjauksia leikkauksiin.

tusjärjestelmään. Näin toivottiin vaikutettavan yleisesti tutkimuspolitiikkaan, jonka kautta on mahdollista saada muutoksia rahoitusjärjestelmään. Esitettiin myös, että toimien avulla pitäisi varmistaa, että rahoitusmekanismit ohjaavat rahaa suoraan perus- ja ihmisoikeustutkimukselle ja rahoitusjärjestelmän rakenteet tukevat perus- ja ihmisoikeustutkimuksen kaltaista tutkimusta.

Tutkimusohjelmat, suunnattujen/ kohdistettujen haut, säätiöt

Aineistosta nousi esiin ehdotus perus- ja ihmisoikeuksiin suunnatun tutkimusohjelman luomisesta. Esimerkkinä viitattiin Suomen Akatemian tutkimusohjelmiin, joissa rahoitusta suunnataan temaattisille, tavoitteellisille ja koordinoituille tutkimushankekokonaisuuksille. Akademia-ohjelman sanottiin mahdollistavan perus- ja ihmisoikeusrelevantteja tutkimushankkeita sisältävän kokonaisuuden luomisen, minkä ansiosta tutkijat voisivat tehdä laajaa yhteistyötä. Asiantuntijat toivoivat, että muutkin rahoittajat innostuisivat luomaan perus- ja ihmisoikeuksia koskevia tutkimusohjelmia.

Toinen ehdotus liittyi suunnattujen tai kohdistettujen rahoitushakujen perustamiseen. Laajempien tutkimusohjelmien sijaan rahoittajat voisivat suunnata varoja temaattisten hakujen kautta perus- ja ihmisoikeuksia käsittelevään tutkimukseen. Painotuksiin ehdotettiin vaikutettavan esimerkiksi osallistumalla tutkimusta rahoittavien säätiöiden toimintaan. Aineistossa esitettiin ideaalitalanteeksi se, että Suomessa toimisi perus- ja ihmisoikeuksiin erikoistunut tutkimusrahoitusta harjoittava säätiö.

Yksityisen sektorin hyödyntäminen tutkimusrahoituksessa

Asiantuntijat nostivat esiin myös tarpeen miettiä tutkimuksen ja yritysmaailman intressien risteämiskohtia. Ylipäätään tunnustettiin tarve etsiä rahoitusta aktiivisesti myös yksityiseltä sektorilta, vaikka perus- ja ihmisoikeustutkimuksen sanottiin istuvan paikoitellen huonosti yksityi-

sen sektorin tavoitteisiin. Arveltiin myös, että rahoitusta perus- ja ihmisoikeustutkimukseen olisi yritysiltä tullut verraten vähän.

Rahoitusmekanismien tehokkaampi hyödyntäminen

Aineistossa huomautettiin, että vaikka tutkimusohjelmat ja suunnatut haut eivät suoraan käsitelisi perus- ja ihmisoikeuksia, niiden esiin nostamat teemat voivat potentiaalisesti sisältää oikeuksia koskevan ulottuvuuden. Tutkijakentän täytyisi voimallisemmin pyrkiä hyödyntämään näitä hakuja, kuin myös yleisiä hakuja, ja kirjoittaa hankehakemuksia perus- ja ihmisoikeuskäytännöstä.

Toisaalta tutkijoiden mukaan ollaan jo siinä tilanteessa, että perus- ja ihmisoikeudet eivät välttämättä näy ohjatun tutkimusrahoituksen teemoissa, ja rahoitusta ei ole strategisesti järkevää hakea perus- ja ihmisoikeuksia koskevalla kärjellä.

Yhteistyön kehittäminen rahoituksen saamiseksi

Asiantuntijat korostivat yhteistyön merkitystä onnistuneiden rahoitushakemusten tekemisessä. Koska tutkimukselta edellytetään näinä päivinä monitieteellisyyttä, tutkimuspartnereita pitää hakea aktiivisesti paitsi toisilta tieteenaloilta myös muista toimijoista, kuten viranomaisista, järjestöistä tai elinkeinoelämästä. Näin hajanaisen ja pistemäisen tutkimuskentän resurssit voitaisiin tulevaisuudessa valjastaa tehokkaammin rahoitushakemusten tekemiseen.

Aineistossa kuitenkin muistutettiin yhteistyön haasteista, kuten kilpailusta tutkijoiden, eri yksiköiden, yliopistojen ja tutkimusinstituutioiden välillä. Vaikka kilpailua ei periaatteellisesti pidetty ongelmallisena, sen nähtiin vaikeuttavan yhteistyötä. Yhteistyö nähtiin haastavana tilanteessa, jossa yksittäiset ihmiset taistelevat henkilökohtaisen rahoituksensa puolesta, ja toisaalta yksikköjä rankataan hakemusten

määrän ja myönnetyn tutkimusrahoituksen perusteella. Kilpailu nähtiin tiukkana paitsi eri hallintoyksikköjä edustavien yliopistojen ja tutkimusyksikköjen välillä, myös niiden sisällä. Toisena esimerkkinä yhteistyön haasteista esille nousi partnereiden valinta, joka saattaa olla hyvinkin ”diplomaattisen haarukoinnin tulos, jossa vaakakupissa saattaa painaa moni muukin seikka kuin sopivuus hankkeeseen”.

Haasteista huolimatta asiantuntijat arvioivat, että rahoituksen hakemista pystyttäisiin jossain määrin koordinoimaan ja yhteistyötä hakeusten osalta voitaisiin lisätä niin, että rahoitushakemuksiin menevän turhan työn määrä vähentyisi.

Yliopistojen ja tutkimusinstituuttien profiloituminen

Resurssien kannalta keskeisenä asiana pidettiin myös sitä, että jotkut yliopistot ja tutkimusinstituutit profiloituvat ja ohjaavat aktiivisesti resursseja perus- ja ihmisoikeustutkimukseen. Profiloitumista sanottiin voivan tapahtua eri tasoilla. Jotkut tutkimuslaitokset ovat keskittyneet toiminnassaan perus- ja ihmisoikeuksiin, kun taas toisissa on yksittäisiä oikeuksiin liittyviä oppituleja ja tutkimusvirkoja. Lähtökohtaisesti yliopistoihin ja tutkimuslaitoksiin olisi tärkeä luoda riittävän suuria tutkimusryhmiä, jotta profiloituminen loisi tutkimukselle kivijalan.

Jos yliopistoilla ei ole varoja ylläpitää tai perustaa perus- ja ihmisoikeuksiin liittyviä oppituleja tai tutkimusvirkoja, yhtenä uutena vaihtoehtona pidetään lahjoitusprofessoreja. Ehdotettiin, että perus- ja ihmisoikeuskentältä voitaisiin kerätä rahaa määräaikaisten professuurin perustamiseen johonkin tiettyyn yliopistoon tai tutkimuslaitokseen, jossa tarvitaan kipeästi perus- ja ihmisoikeusosaamista.

Jatko-opintojen tukeminen taloudellisesti

Asiantuntijat pitivät resurssien ohjaamista nuorten tutkijoiden tueksi äärimmäisen tärkeänä. Resursseja ehdotettiin käytettäväksi valta-

kunnallisen tohtoriohjelman perustamiseen. Muisteltiin myös, että tämäntapainen tohtoriohjelma oli aiemmin olemassa, ja sen toimintaa pidettiin erinomaisen onnistuneena. Ohjelma oli perustunut siihen, että henkilökohtaisten ohjaajien lisäksi tutkimusta tuki johtavista perus- ja ihmisoikeustutkijoista ja professoreista kerätty ryhmä. Ohjelman vaikuttavuutta pidettiin hyvänä, koska moni keskeinen perus- ja ihmisoikeustutkija on sen kasvatti. Tutkijat valittelivat myös sitä, että vanha temaattinen tutkijakoulujärjestelmä on romutettu. Nykyään tutkijakoulut ovat yliopistokohtaisia ja muistuttavat paikoitellen lähinnä rahoitusjärjestelmää.

Uuden kansallisen tohtoriohjelman perustamisella olisi asiantuntijoiden mukaan monella tapaa myönteinen vaikutus perus- ja ihmisoikeustutkimukseen Suomessa. Ohjelman avulla voitaisiin edistää tutkimuksen koordinoitua ja laajentaa yhteistyötä keskeisten perus- ja ihmisoikeustutkimusta tuottavien yksiköiden ja laitosten ja eri tieteenaloja edustavien tohtoriopiskelijoiden välillä. Toisena jatko-opintojen tukemismallina esitettiin valtakunnallisen tohtorikoulutuksen rahoitusmallin luomista. Se voisi koordinoida perus- ja ihmisoikeusrelevanttien tohtoriohjelmien toimintaa ja jakaa rahaa niiden käyttöön.

4.3.3 Tutkijoiden yhteiskunnallinen vaikuttavuus

Aineistosta kävi ilmi, että monien asiantuntijoiden mielestä perus- ja ihmisoikeustutkijoiden pitäisi ottaa aktiivinen rooli yhteiskunnallisina vaikuttajina. Huomautettiin, että tutkimus kietoutuu hyvin usein aktiiviseen muutospyrkimykseen pelkän objektiivisen olosuhteiden toteamisen sijaan. Tämän vuoksi tutkijoilla täytyisi olla vahvaa halua ja rohkeutta tarttua epäkohtiin. Tavoitteeksi esitettiin se, että tutkijat pystyisivät ottamaan kantaa yhteiskunnallisiin kysymyksiin ja poliittiseen päätöksentekoon sekä toimimaan aktiivisina yhteiskunnallisina keskustelijoina. Jo yksinomaan tutkimustiedon

tuomisella julkisuuteen ajatellaan olevan omat vaikutuksensa. Kun tutkijat hakevat aktiivisesti tutkimukselleen vaikuttavuutta omilla kannanotoillaan ja osallistumalla yleiseen kansalaiskeskusteluun, sen katsotaan tukevan konkreettisesti koko perus- ja ihmisoikeustutkimuskenttää.

Vaikuttamisen tehostaminen

Vaikuttavuutta on aineiston mukaan viisasta hakea osallistamalla tutkimukseen ne sidosryhmät, joita tutkimus koskettaa. Vaikuttavuuden lisäämiseksi esitettiin myös tutkimustiedon välitykseen liittyviä keinoja, joita on osin käyty läpi edellisillä sivuilla. Niiden lisäksi esille nostettiin seuraavia ideoita: Suomalaisiin tiedelehtiin toivottiin perus- ja ihmisoikeustutkimusaiheisia teemanumeroita. Tutkijoilta toivottiin nopeita kannanottoja ajankohtaisista aiheista muun muassa mielipidekirjoitusten ja blogien (mukaan lukien referee blogit) kautta. Kansalaiskeskustelua perus- ja ihmisoikeustutkimusaiheista toivottiin lisää järjestämällä erilaisia julkisia seminaareja, tapaamisia ja esitelmiä.

Vastauksissa esitettiin, että tutkimuskentällä täytyisi olla enemmän uskoa siihen, että suomalaiset tutkijat voivat vaikuttaa poliittisiin linjauksiin myös kansainvälisellä tasolla, ja tähän pitäisi myös tähdätä. Vaikuttavuutta esitettiin haettavan lisäksi osallistumalla tarkoituksenmukaisesti erilaisiin tieteellisiin keskusteluihin, jotka koskevat perus- ja ihmisoikeuksia, tai lähestyä erilaisia aiheita perus- ja ihmisoikeusnäkökulmasta, ja pyrkiä vaikuttamaan niihin tuoden omaa tutkimusta samalla tutuksi laajemmissa piireissä.

Vaikuttavuuden osalta aineistossa tuotiin esille syitä, miksi yhteiskunnallinen vaikuttaminen on nykyaikana haasteellista. Sanottiin, että tutkimustietoa voi olla vaikea viedä päätöksenteon tueksi, koska perus- ja ihmisoikeuksien sanotaan jarruttavan päätöksentekoa ja estävän tarvittavien uudistusten läpiviemistä. Tutkijoita haastettiin pohtimaan strategisesti sitä, missä muodossa tieteen tuloksia julkaistaan ja millaisia tuloksia pyritään syöttämään osaksi

päätöksentekoa. Esitettiin, että perus- ja ihmisoikeustutkijoilla on oma vastuunsa löytää oikeat keinot, joilla tutkimustietoa voidaan sisällyttää osaksi päätöksentekoa. Tutkijoiden on esimerkiksi huolehdittava siitä, että he osallistuvat valtioneuvoston työryhmien ja neuvottelukuntien työskentelyyn.

Aineistosta nousi esiin myös huoli siitä, että viime aikoina tapahtuneen ilmapiirin muutoksen vuoksi tutkijoiden yhteiskunnallisella vaikuttamisella julkisuudessa voi olla negatiivisia vaikutuksia. Mediassa yleistyneen vihapuheen vuoksi tiettyihin tutkimusaloihin, kuten maahanmuutto- ja alkuperäiskansatutkijoihin, kohdistuneet hyökkäykset mediassa ovat johtaneet siihen, että tiettyjä aihealueita kartetaan, eikä niistä lähdetä tekemään tutkimusta tai niitä ei kommentoida. Tällä on vaikutusta tutkimuksen painopistealueisiin, mitä pidetään tutkijoiden piirissä erittäin vakavana asiana.

Samaan aikaan koetaan, että tutkimustiedon painoarvo julkisessa tietovirrassa on kokenut inflaation. Mediassa hyvinkin erilaiseen tietopohjaan perustuvia viestejä kenen tahansa sanomana voidaan pitää samanarvoisina. Tutkimuksen ulkopuolelta tulevat ihmiset voivat saada mielipiteensä läpi perus- ja ihmisoikeuskysymyksistä huomattavasti helpommin yksittäisellä twiitillä kuin koko elämänsä samaa aihetta tutkineet tutkijat. Nähtiin, että siitä, kenen viesti lyö läpi julkisuudessa ja millaisen painoarvon se saa, on tullut sattumanvaraisempaa.

Aineiston mukaan haasteet on hyvä tiedostaa ja ottaa huomioon, mutta niiden ei pidä antaa lannistaa tutkijoita. Kaikesta huolimatta tutkijoiden pitäisi tavoitella yhteiskunnallisen vaikuttajan roolia. Tutkimustiedon merkitystä on korostettava ja on pidettävä tarkasti huolta siitä, että asioita käsitellään tutkimukselliselta pohjalta.

4.3.4

Monitieteinen perus- ja ihmisoikeustutkimus

Aineistossa nostettiin esille useita keinoja monitieteisen perus- ja ihmisoikeustutkimuksen edistämiseksi. Sisäistä asennemuutosta toivottiin varsinkin oikeustieteiden alalla. Sanottiin, että perus- ja ihmisoikeustutkimuksen ytimessä on lääkäreiden tapaan vahvan profession omaavia oikeustieteilijöillä, ja tutkimus voi näyttäytyä korkeammalla tasolla olevana tai toisia aloja hyveellisempänä tutkimuksena, mikä voi tehdä alasta vaikeasti lähestyttävään. Jos tutkimuskenttä on kovin sisäänpäin lämpiävää, ulkopuolisten kynnys osallistua tutkimuksen tekoon voi muodostua kovin korkeaksi. Siksi pidettiin tärkeänä, että oikeustieteen alalla toimivat perus- ja ihmisoikeustutkijat tuovat esille tarpeen tehdä tutkimusta myös muilla tieteenaloilla ja oikeustieteelle vierailta metodeilla. Tutkijat pelkäsivät, että rahoituksesta kilpailu ja epävarmuus nimenomaan kaventavat monitieteellisen tutkimuksen mahdollisuuksia, kun tutkijat pyrkivät varmistamaan oman henkilökohtaisen rahoituksensa tai taustaorganisaationsa resurssit, sen sijaan että katse kohdistuisi muille tieteenaloille.

Tutkimuksessa käytetty kieli

Aineistossa nousi esiin yhtenä monitieteisyyttä haittaavana tekijänä oikeudellisen kielen käyttöön liittyvät vaatimukset. Esitettiin, että käytetyn kielen suhteen ollaan ajoittain liian tiukkoja. Ammattisanaston hallitsemista vaaditaan täydellisesti, ja pahimmassa tapauksessa sanaston käyttöä vaaditaan. Esimerkiksi kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin ei saa viitata muuten kuin niiden oikeilla nimillä, tai perustuslain pykälästä saa puhua vain täydellisin siteerauksin. Sanottiin, että perus- ja ihmisoikeuksien parissa työtä tekevät ihmiset voivat käyttää hyvinkin erilaista kieltä samoista asioista ja joissakin tilanteissa ammattisanaston käyttöä ei pidetty tarkoituksenmukaisena. Toivottiin, että yhteistyö ei kaadu termeihin, jos asia on ymmärretty

oikealla tavalla.

Hyötyjen esille tuominen

Aineistossa nostettiin esiin, että monitieteisen tutkimuksen ja hankkeiden etuja olisi korostettava yliopistoissa ja tutkimuslaitoksissa niin perus- ja ihmisoikeustutkimuksen kuin muiden tutkimusalojen piirissä. Hyödyistä mainittiin esimerkiksi monipuolisen metodiosaamisen varmistaminen, rahoitushakemusten laadun parantaminen ja monitahoisten ja laajojen yhteiskunnallisiin ilmiöihin syvempi ymmärrys.

Ihmisoikeuskasvatus- ja koulutus

Aineistossa esitettiin myös tarve järjestää yliopistoissa ja tutkimusinstituutioissa ihmisoikeuskasvatusta- ja koulutusta, jonka parhaimmassa tapauksessa sanottiin olevan monitieteistä itsessään. Koulutustarpeen nähtiin koskevan kaikkia tieteenaloja. Yhteistyössä järjestettyjä opetusohjelmia, monitieteisiä kursseja ja sivuainekokonaisuuksia pidettiin erittäin toimivina ratkaisuna.

Verkostot ja tapahtumat

Monitieteistä tutkimusta voidaan edistää myös perus- ja ihmisoikeustutkimusta tekeville tutkijoille tarkoitettujen verkostojen ja tapahtumien avulla. Näin eri tieteenaloja edustavilla tutkijoilla on mahdollisuus saada tietoa toisissa yliopistoissa ja tutkimuslaitoksissa tehdystä tutkimuksesta ja tutustua toisiin tutkijoihin. Verkostoitumisen ansiosta voidaan ylittää olemassa olevia 'tutkimuslikkejä', joissa esimerkiksi maahanmuuttotutkijat, oikeustieteilijät ja konfliktitutkijat ovat perinteisesti osallistuneet omiin seminaareihinsa. Monitieteisiä tapahtumien osalta toivottiin, että ne toteutetaan monitieteisyyttä tukevilla tavoilla. Eri alan ihmisiä olisi tuotava saman pöydän ääreen muun muassa pienryhmätyöskentelyillä, joissa tutkijat pyrkivät löytämään ratkaisuja erilaisiin kysymyksiin monitieteellisestä näkökulmasta.

Tutkimusryhmät ja -hankkeet

Yleensäkin monitieteisten tutkimusryhmien ja -hankkeiden perustamista pitäisi tukea aineiston mukaan kaikin tavoin. Monitieteisten tutkimusryhmien sai kannatusta tukijoiden joukossa ja hankkeisiin, jotka ovat perus- ja ihmisoikeuslähtöisiä tai niissä on oikeuksia käsittelevä ulottuvuus, on syytä hakea rohkeasti rahoitusta eri kanavilta.

Kirjaprojektit

Monitieteisten kirjaprojektien katsottiin tukevan tieteidenvälistä yhteistyötä tehokkaalla tavalla. Yhteinen hanke voi motivoida ja luoda pitkäkestoista, monitieteellistä yhteistyötä tutkijoiden välille. Kirjahankkeiden yhteydessä voidaan järjestää temaattisia aloitus-, väli- ja loppuseminaareja, joiden avulla voidaan syventää aiheen monitieteistä käsittelyä. Aiheista riippuen kirjoja voidaan käyttää myös oppikirja- ja koulutusmateriaalina.

Monitieteinen tutkimus yliopistoissa ja tutkimusinstituuteissa

Aineistossa painotettiin, että keskeisten perus- ja ihmisoikeustutkimusta tuottavien yliopistojen ja tutkimusinstituutioiden pitäisi vahvistaa monitieteellistä osaamista ja osallistua monitieteellisten tutkijaverkostojen, tutkimusryhmien ja -hankkeiden toimintaan sekä kirjaprojekteihin. Lisäksi tutkijavaihtoa olisi edistettävä kaikin tavoin.

Temaattisten verkostojen hyödyntäminen

Aineistossa esitettiin myös, että perus- ja ihmisoikeustutkijoilla tulisi olla tietoa temaattisista verkostoista, ja heidän kannattaisi aktiivisesti hyödyntää temaattisia verkostoja ja edistää monitieteellistä tutkimusta niiden kautta. Ai-

neistossa mainittiin muun muassa ETMU-lista⁵⁶ sekä historia-alan⁵⁷ ja sukupuolentutkimuksen⁵⁸ sähköpostituslistat.

4.3.5

Ihmisoikeuskasvatus ja -koulutus

Yksi aineistossa esille nostetuista keinoista tutkimuksen tukemiseksi on ihmisoikeuskasvatus ja -koulutus. Monet asiantuntijat pitivät kasvatusta ja koulutusta tarpeellisena siitä yksinkertaisesta syystä, että perus- ja ihmisoikeuksia ei tunneta heidän mielestään riittävästi edes yliopistotasolla – eikä edes oikeustieteen parissa. Ihmisoikeuskasvatuksen- ja koulutuksen lisäämisen katsotaan lisäävän yleistä tietoa ja ymmärrystä oikeuksien tärkeydestä, mikä vahvistaa epäsuorasti, mutta monella tavalla, tutkimusta.

Ihmisoikeuskasvatuksen ja -koulutuksen lisääminen eri koulutuksen tasoilla

Asiantuntijoiden näkemys oli, että perus- ja ihmisoikeuksia pitäisi opettaa osana korkeakoulujen perustutkintoja sekä jatkokoulutuksenkin yhteydessä, mutta myös alemmilla koulutustasoilla, kuten lukiossa. Aineiston mukaan koulutukseen ja opetukseen olisi varata riittävästi resursseja, sillä kurssit vaikuttavat tutkimuksen määrään ja laatuun tulevaisuudessa. Opetuksella voi olla ratkaiseva merkitys siinä, missä määrin opiskelijat kiinnostuvat ja päättävät hakeutua alalle. Lisäksi opiskelijoille ja väitöskirjaa aloitteleville, uusille tutkijoille on tarjottava riittävät valmiudet tutkimukseen tekemiseen.

Perus- ja ihmisoikeuksia käsitteleviä kursseja ei ole aineiston mukaan riittävästi yliopistotasolla. Oikeuksia käsitellään yleensä osana

56 Ks. <http://etmu.fi/en/> (haettu 12.5.2017).

57 Ks. http://agricola.utu.fi/historian-aarelle/Kotimaiset_historia-alan_postituslistat#H-verkko (haettu 12.5.2017).

58 Ks. <https://www.jyu.fi/ytk/laitokset/yfi/oppiaineet/nao/linkit> (haettu 12.5.2017).

kansainvälisen oikeuden ja valtiosääntöoikeuden kursseja, joissa ne ovat esillä kapeina osa-alueina eivätkä omana kokonaisuutenaan. Opettajien profiilit vaikuttavat myös siihen, miten laajasti perus- ja ihmisoikeuksia käsitellään kursseilla.

Yhteistyö

Ihmisoikeuskasvatusta -ja koulutusta aineiston mukaan järjestettävä mahdollisimman pitkälle yhteistyössä eri yliopistojen, tutkimuslaitosten ja muiden alan toimijoiden kanssa. Sellaisia yliopistoissa järjestettyjä luentosarjoja ja kursseja on pidetty erittäin hyvinä, joihin on kutsuttu puhumaan muun muassa valtiosääntöedustajia. Näin tapahtumat ovat pystyneet onnistuneesti yhdistämään sekä tutkimustietoa että käytännön puheenvuoroja. Kurssit ovat voineet käsitellä esimerkiksi oikeuksia koskevan kansainvälisen neuvottelutodellisuuden toteutumista erilaisista perspektiiveissä. Aktiivisesti tällaisissa tapahtumissa luennoineet praktikat ovat myös kokeneet tapahtumat mielekkäiksi. Yleisestikin teoriaa ja käytäntöä yhdisteleviä kurssikokonaisuuksia pidettiin tasokkaina.

Perus- ja ihmisoikeusulottuvuus

Aineistossa esitettiin, että ihmisoikeuskasvatuksella ja -koulutuksen avulla olisi heräteltävä tutkijoita siihen, että lukuisilla asioilla on perus- ja ihmisoikeusulottuvuus. Aivan kaiken tutkimuksen ei voida sanoa olevan perus- ja ihmisoikeusrelevanttia, mutta esimerkiksi oikeustieteiden sisällä näin on yleensä asian laita. Toivottavana pidettiin, että tutkimuksessa oltaisiin kosketuksissa relevantteihin perus- ja ihmisoikeuksiin tai ainakin ”pitäisi varmistaa, ettei tutkimus ole oikeuksien vastaista”.

Koulutuksella nähtiin olevan epäsuora vaikutus siihen, mielletäänkö tutkimus perus- ja ihmisoikeusrelevantiksi. Oikeuksia koskevaa ulottuvuutta ei välttämättä tunnusteta tai osata pitää tärkeänä. Ei ehkä kiistettä perus- ja ihmisoikeusajattelun merkitystä, mutta oikeudet

saatetaan ajatella arvoiksi tai ideoiksi, joita ei osata yhdistää omaan tutkimukseen tai niiden sitovuutta ei ymmärretä.

Lisäksi arveltiin, että ihmisoikeuskasvatuksen ja -koulutuksen ansiosta tutkijat voisivat ymmärtää paremmin sen, että heidän työnsä sisältää tärkeän viestin. Jos tutkitaan syrjäytymistä tai eriarvoisuutta sosiaalisena ilmiönä ja kyetään yhdistämään tutkimustulokseen oikeudellinen velvoite torjua näitä ilmiöitä, tutkimuksen sanoma voi vahvistua. Tällöin yhteiskunnallisiin päätöksiin ei tyydyttäisi poliittisina valintoina, joissa jotkut ryhmät jäävät heikompaan asemaan, vaan tuloksiin yhdistetään oikeudellinen argumentti, joka tuo tutkimukseen normatiivisen selkänöjan. Perus- ja ihmisoikeudet nähtäisiin normatiivisina velvoitteina eikä heppoisempina arvoina.

Muita ihmisoikeuskasvatukseen ja -koulutukseen liittyviä ehdotuksia

Ihmisoikeuskasvatuksen -ja koulutuksen osalta aineistossa nostettiin esille myös ajatuksia, jotka eivät sinänsä liity tutkimuksen tilaan tai sen edistämiseen. Arveltiin ensinnäkin, että juridiikan huippuosaamista edustavien viranhaltijoiden ja asiantuntijoiden keskuudessa voisi olla tarvetta osaamista vahvistavalle jatkokoulutukselle, jonka järjestäminen voi olla haastavaa tarpeeksi korkeatasoisten kouluttajien puutteessa. Esitettiin, että uusin tutkimustieto voisi mahdollisesti paikata tätä aukkoa. Toisen ehdotuksena aineistossa nostettiin esille ajatus, että Suomessa siirryttäisiin monien Euroopan maiden käyttämään järjestelmään, jossa opintojen täydentäminen on tehty pakolliseksi virkamiehille. Järjestelmä perustuu siihen, että virkamiehet keräävät tietyn määrän ”jatko-opintopisteitä” erilaisista täydentävään koulutuksen soveltuvista tapahtumista. Näin perus- ja ihmisoikeustutkimukseen liittyviä koulutuksia ja muita tilaisuuksia voitaisiin jopa tehdä pakolliseksi virkamieskunnalle.

4.3.6

Ihmisoikeuskeskus

Koska Ihmisoikeuskeskuksen lakisääteisiin tehtäviin kuuluu perus- ja ihmisoikeuksien edistäminen, vastaajat esittivät toiveita siitä, miten velvoite pitäisi täyttää. Lähtökohtaisesti asiantuntijat ajattelivat, että tutkimuksellisen yhteistyön täytyy kummuta tutkimusta harjoittavista ihmisistä ja tutkimuslaitoksista. Tieteen vapauden näkökulmasta ulkopuolinen toimija ei voi ohjata tutkimuksen sisältöä tai määrittellä ylhäältäpäin, mitä yliopistoissa saadaan tehdä.

IOK:n ihmisoikeuskasvatuksen ja -koulutuksen saralla tekemä työ sai kiitosta asiantuntijoiden keskuudessa ja sitä toivottiin jatkettavan myös tulevaisuudessa. Aineiston mukaan IOK:n tutkimusinstituuteissa järjestämät koulutukset ovat olleet erittäin hedelmällisinä. Koulutusten järjestämiseen toivottiin lisää aikaa ja resursseja, jotta niitä voitaisiin järjestää laajemmalla skaalalla.

Vastauksissa pohdittiin, mitä muuta lisäarvoa Ihmisoikeuskeskuksen kaltainen toimija voi tuoda. Keskuksen toivottiin löytävän selkeän roolin perus- ja ihmisoikeustutkimuksen edistämistehtävässä lakisääteisten tehtävien mukaan. Aineistossa esitettiin, että Ihmisoikeuskeskus voisi tuoda lisäresursseja ja tukea tutkimusta tuottavien tahojen toimintaa. Konkreettista tukea ei kaivattu niinkään substanssikysymyksissä, vaan tutkijat kaipaisivat erityisesti koordinaatioapua muissa tutkimukseen liittyvissä asioissa. Toivottiin myös, että IOK olisi järjestämässä perus- ja ihmisoikeustutkimuspäiviä yhteistyössä keskeisten yliopistojen ja tutkimuslaitosten kanssa.

Lisäksi aineistosta nousi esiin toive siitä, että IOK saisi lisäresursseja, joiden ansiosta keskus voisi kehittää omaa tutkimustehtävänsä. Aineistossa ehdotettiin, että keskuksen perustettaisiin uusi virka, jonka haltija olisi vastuussa perus- ja ihmisoikeustutkimuksen edistämisestä Suomessa. Toisena vaihtoehtona esitettiin, että keskuksen yhteyteen perustettaisiin tutkimusyksikkö, jonka tehtävä olisi katsoa tutkimuskenttää

kokonaisuutena.

IOK:n resurssien rajallisuuden vuoksi asiantuntijat toivoivat IOK:n vaikuttavan aktiivisesti perus- ja ihmisoikeustutkimuksen puolesta ja erilaisten aloitteiden kautta ”kulisseissa”. Ehdotettiin, että IOK voisi esimerkiksi edistää erilaisten perus- ja ihmisoikeuslähtöisten tutkimusohjelmien ja rahoitushakujen syntymistä. Ylipäänsä monen tutkijan mielestä ehdottomasti tehokkain tapa edistää tutkimusta on aktiivinen vaikuttaminen keskeisiin rahoittajiin ja niihin prosesseihin, joissa tutkimusrahoitusta koskevat päätökset tehdään. Käytännössä tämä tarkoittaa asioimista hyvin erilaisten rahoittajien kanssa akateemisesta maailmasta yrityksiin. Näin toivottiin varmistettavan tutkimusrahoituksen suuntautuminen perus- ja ihmisoikeustutkimukseen.

Aineistosta nousi esiin myös toive siitä, että IOK ottaisi vastuulleen perus- ja ihmisoikeustutkijaverkoston ja tiedon levittämisen koordinoimiseen. IOK:sta voisi tulla kaivattu ”keskitetyn tiedon levittämisen keskus”, joka pitäisi yllä tutkijoiden yhteystietolistaa, tietopankkia, keskusteluverkostoa ja tiedonvaihtoareenaa ja niin edelleen. Tämä vaihtoehto edellyttäisi merkittäviä lisäresursseja keskukselle.

Liitteet

LIITE 1

PERUS- JA IHMISOIKEUSTUTKIMUSTA KOSKEVAT HAASTATTELUT

Haastattelukysymykset

I Henkilökohtainen tutkimus

1. Millä tieteenalalla teet perus/ihmisoikeuksiin liittyvää tutkimusta?
2. Millä tutkimusalalla teet perus/ihmisoikeuksiin liittyvää tutkimusta?
3. Mihin erikoistutkimusalaan olet keskittynyt perus/ihmisoikeuksiin liittyvässä tutkimuksessasi?
4. Kerro lyhyesti, mitä aiheita perus/ihmisoikeuksiin liittyvä tutkimuksesi on käsitellyt?
5. Kerro tarkemmin perus/ihmisoikeuksiin liittyvästä tutkimuksestasi?
6. Mitä tutkimusmenetelmiä olet mahdollisesti käyttänyt perus/ihmisoikeuksiin liittyvässä tutkimuksessasi?
7. Millä asiasanoilla (1-5) kuvaisit perus/ihmisoikeuksiin liittyvää tutkimustasi?

II Perus- ja ihmisoikeuksiin liittyvä nykytutkimus Suomessa

8. Millä tutkimusaloilla perus- ja ihmisoikeuksiin liittyvää tutkimusta tehdään?
9. Missä perus- ja ihmisoikeuksiin liittyvää tutkimusta tehdään?
10. Ketkä tekevät perus- ja ihmisoikeuksiin liittyvää tutkimusta?
11. Millaista perus- ja ihmisoikeuksiin liittyvää tutkimusta Suomessa tehdään nykyään?
12. Mitä temaattisia aihealueita tutkimus on käsitellyt?
13. Mitkä temaattiset aihealueet ovat vakiintuneet tutkimuksessa?
14. Onko tutkimukseen noussut viimevuosina uusia temaattisia aihealueita?
15. Mitkä ovat perus- ja ihmisoikeuksiin liittyvän tutkimuksen kannalta keskeisimmät yliopistot ja tutkimus instituutiot Suomessa?
16. Miten perus- ja ihmisoikeuksiin liittyvä tutkimus on jakautunut tai painottunut niiden välillä?
17. Miten kuvailisit perus- ja ihmisoikeustutkimuksen tilaa?
18. Miten perus- ja ihmisoikeustutkimus on kehittynyt viimevuosina Suomessa?
19. Mitä erityispiirteitä Suomessa tehdyssä perus- ja ihmisoikeuksiin liittyvässä tutkimuksessa olet havainnut?
20. Mitkä ovat perus- ja ihmisoikeustutkimusta koskevat haasteet tulevaisuudessa?

III Tutkimustarpeet

21. Millaisten periaatteiden tai laajempien tavoitteiden pitäisi ohjata perus- ja ihmisoikeustutkimusta tulevaisuudessa?
22. Mitä perus- ja ihmisoikeuksiin liittyviä tutkimustarpeita olet havainnut Suomessa?
23. Mitkä ovat mielestäsi ne temaattiset aihealueet, joiden kautta tutkimusta pitäisi kehittää tulevaisuudessa?
24. Onko perus- ja ihmisoikeuksiin liittyvä tutkimus painottunut mielestäsi liikaa joihinkin temaattisiin aihealueisiin Suomessa?

IV Tutkimusta tukevat ja edistävät toimet

25. Miten perus- ja ihmisoikeustutkimusta voitaisiin tukea ja edistää yleisesti Suomessa?
26. Miten eri tieteenaloilla perus/ihmisoikeuksiin liittyvää tutkimusta tekeviä tukijoita voitaisiin tukea ja heidän henkilökohtaista tutkimustaan edistää Suomessa?
27. Miten tutkijoita voitaisiin kannustaa tekemään perus- ja ihmisoikeuksia käsittelevää tai oikeuksiin liittyvän ulottuvuuden sisältävää tutkimusta?
28. Miten monitieteellistä tutkimusta voitaisiin edistää?
29. Miten hajanaista tutkimuskenttää voitaisiin tuoda yhteen?
30. Miten perus- ja ihmisoikeustutkijaverkostoa voitaisiin kehittää?
31. Mitä perus- ja ihmisoikeustutkimusta tukevia ja edistäviä konkreettisia toimia haluaisit suositella?

Lopuksi

32. Onko sinulla kyselyä koskevia kommentteja, kysymyksiä tai ehdotuksia?
33. Haluaisitko tietosi lisättävän perus- ja ihmisoikeustutkijoiden yhteystietolistaan?

LIITE 2

VERKKOKYSELY PERUS- JA IHMISOIKEUSTUTKIMUKSESTA SUOMESSA

Verkkokyselyn kysymykset

I Perus- ja ihmisoikeuksiin liittyvä nykytutkimus Suomessa

1. Millä tieteenalalla teet perus/ihmisoikeusrelevanttia tutkimusta?
  - Yhteiskuntatieteet
  - Humanistiset tieteet
  - Lääke- ja terveystieteet
  - Luonnontieteet
  - Tekniikka
  - Maatalous- ja metsätieteet
  - Muu (täsmennä)
2. Millä tutkimusalalla teet perus/ihmisoikeusrelevanttia tutkimusta (Suomen Akatemian luokitus)?
3. Millä erikoistumisalalla teet perus/ihmisoikeusrelevanttia tutkimusta?
4. Kertoisitko lyhyesti, mitä aiheita perus/ihmisoikeusrelevantti tutkimuksesi on käsitellyt?
5. Kertoisitko tarkemmin perus/ihmisoikeusrelevantista tutkimuksestasi?
6. Mitä tutkimusmetodeja olet mahdollisesti käyttänyt tutkimuksessasi?
7. Millä asiasanoilla (1-5) kuvailisit perus/ihmisoikeusrelevanttia tutkimustasi?
8. Jos olet tehnyt perus/ihmisoikeuksiin liittyvän väitöskirjan, kirjoittaisitko teoksen tiedot alhaalla olevaan kenttään (tekijä, teoksen nimi ja ilmestymisvuosi)?
9. Mihin kontekstiin perus/ihmisoikeusrelevantti tutkimuksesi liittyy?
  - Kansallinen taso
  - Alueellinen taso
  - Kansainvälinen taso
 Jos tutkimuksesi koskettaa alueellista tasoa, mitä?
10. Käsitteleekö tutkimuksesi lähinnä
  - Kansalais- ja poliittisia oikeuksia
  - Taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia
  - Kolmannen sukupolven oikeuksia
  - Ihmisoikeusinstituutioita
  - (Valvonta)mekanismeja
  - Muita aiheita (täsmennä)?

11. Kuinka iso osa tutkimuksestasi käsittelee perus/ihmisoikeuksia?

- 100-75 %
- 75-50 %
- 50- 25 %
- 25-1%

12. Pidätkö itseäsi perus- ja ihmisoikeustutkijana?

- Kyllä
- Jossain määrin
- En
- En osaa sanoa
- En pidä identifiointia merkityksellisenä

Miten perustelisit vastaustasi?

II Tutkimustarpeet

13. Millaisten periaatteiden tai laajempien tavoitteiden pitäisi mielestäsi ohjata perus- ja ihmisoikeustutkimusta tulevaisuudessa?

14. Millaista perus- ja ihmisoikeustutkimusta pitäisi tehdä tulevaisuudessa?

15. Mihin temaattisiin aihealueista (1-5) perus- ja ihmisoikeustutkimuksen pitäisi keskittyä tulevaisuudessa?

16. Onko perus- ja ihmisoikeustutkimus painottunut mielestäsi liikaa joihinkin temaattisiin aihealueisiin Suomessa?

III Tutkimusta tukevat ja edistävät toimet

17. Millä toimilla perus- ja ihmisoikeustutkimusta voitaisiin tukea ja edistää yleisesti Suomessa?

18. Toivoisitko saavasi tukea perus/ihmisoikeusrelevanttiin tutkimukseesi?

- Hyvin paljon
- Melko paljon
- Jonkin verran
- En lainkaan

19. Millä toimilla henkilökohtaista perus/ihmisoikeusrelevanttia tutkimustasi voitaisiin tukea ja edistää?

20. Miten monitieteellistä perus- ja ihmisoikeustutkimusta voitaisiin tukea ja edistää?

21. Tuleeko mieleesi erityisiä keinoja, jotka auttaisivat sinua verkostoitumaan muiden perus- ja ihmisoikeusrelevanttien tutkijoiden kanssa?

22. Pitäisikö perus- ja ihmisoikeustutkijoilla olla oma verkostonsa?

- Kyllä
- Ei

23. Jos pidät verkostoa tarpeellisena, miten se kannattaisi mielestäsi toteuttaa?

Lopuksi

24. Haluaisitko tietosi lisättävän perus- ja ihmisoikeustutkijoiden yhteystietolistaan?

- Kyllä
- En

25. Haluaisitko kertoa meille perus/ihmisoikeustutkimusta tekevistä tutkijoista (nimi ja sähköpostiosoite)?

26. Onko sinulla kyselyä koskevia kommentteja, kysymyksiä tai ehdotuksia?

LIITE 3

ENSISIJAISET TUTKIMUSALAT

Vastausvaihtoehdot	Vastaukset	
Oikeustiede	38%	76
Yhteiskunta- ja sosiaalipolitiikka, sosiaalityö	7%	14
Kasvatustieteet	5%	10
Sosiologia, väestötiede	5%	9
Sosiaalitieteet	4%	7
Historiatieteet	3%	6
Kielitieteet	3%	6
Nais- ja sukupuolentutkimus	3%	6
Muu (täsmennä)	3%	6
Kieli, yhteiskunta ja kulttuuri	3%	5
Antropologia ja etnologia	3%	5
Historia ja arkeologia	2%	4
Ihmismaantiede	2%	4
Kansainvälinen politiikka	2%	4
Käytännöllinen filosofia	2%	3
Teologia	2%	3
Kirjallisuuden tutkimus	1%	2
Yleinen kasvatustiede ja opettajankoulutus	1%	2
Kehitystutkimus	1%	2
Sosiaalipsykologia	1%	2
Polittologia	1%	2
Viestintätieteet	1%	2
Viestintä ja mediatutkimus	1%	2
Sähkötekniikka	1%	2
Filosofia	1%	1
Soveltava kielitiede	1%	1
Folkloristiikka	1%	1
Musiikintutkimus	1%	1
Systemaattinen teologia	1%	1
Uskontotiede	1%	1
Liiketaloustiede	1%	1
Valtiotieteet	1%	1
Hallintotiede	1%	1
Informatiikka	1%	1
Yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus	1%	1
Biolääketieteet	1%	1
Kansanterveystiede	1%	1
Automaatio- ja systeemitekniikka	1%	1
Tilastotiede	1%	1
Tuotantotalous	1%	1
Yhteensä		200

LIITE 4

TOISSIJAISET TUTKIMUSALAT

Vastausvaihtoehdot	Vastaukset	
606 Nais- ja sukupuolentutkimus	8,77%	10
611 Valtiotieteet	7,02%	8
607 Oikeustiede	6,14%	7
609 Sosiaalitieteet	6,14%	7
6091 Antropologia ja etnologia	5,26%	6
6093 Sosiologia, väestötiede	5,26%	6
6112 Kansainvälinen politiikka	5,26%	6
6036 Yleinen kasvatustiede ja opettajankoulutus	4,39%	5
Muu (täsmennä)	4,39%	5
7011 Filosofian historia	3,51%	4
7033 Soveltava kielitiede	3,51%	4
6094 Yhteiskunta- ja sosiaalipolitiikka, sosiaalityö	3,51%	4
7022 Historiatieteet	2,63%	3
7032 Kieli, yhteiskunta ja kulttuuri	2,63%	3
6111 Hallintotiede	2,63%	3
701 Filosofia	1,75%	2
7034 Yksittäiset kielet ja kielialueet	1,75%	2
7075 Systemaattinen teologia	1,75%	2
613 Yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus	1,75%	2
7013 Teoreettinen filosofia	0,88%	1
7014 Tieteenfilosofia ja metodologia	0,88%	1
702 Historia ja arkeologia	0,88%	1
706 Taiteiden tutkimus	0,88%	1
7066 Taiteiden tutkimus, taidehistoria, arkkitehtuuri	0,88%	1
707 Teologia	0,88%	1
7076 Uskontotiede	0,88%	1
6011 Talousmaantiede, alueellisen kehittämisen ja matkailun tutkimus	0,88%	1
6012 Yhteiskunta- ja kulttuurimaantiede, kaupunkitutkimus, aluetiede	0,88%	1
602 Kansantaloustiede	0,88%	1
603 Kasvatustieteet	0,88%	1
6032 Ammattikasvatuksen tutkimus	0,88%	1
6034 Koulutuksen arvioinnin tutkimus	0,88%	1
604 Kehitystutkimus	0,88%	1
6081 Kehitys- ja kasvatustieteet	0,88%	1
6113 Politologia	0,88%	1
612 Viestintätieteet	0,88%	1
6122 Journalistiikka	0,88%	1
6125 Viestintä ja mediatutkimus	0,88%	1
406 Kansanterveystiede	0,88%	1
206 Perinnöllisyystiede	0,88%	1
1155 Tietokonetekniikka, tietokonearkkitehtuurit	0,88%	1
118 Tilastotiede	0,88%	1
1031 Bioenergiatutkimus	0,88%	1
108 Laskennallinen tiede	0,88%	1
Yhteensä		114

IHMISOIKEUSKESKUS
MÄNNISKORÄTTSCENTRET
HUMAN RIGHTS CENTRE

00102 Eduskunta, Helsinki
www.ihmisoikeuskeskus.fi

00102 Riksdagen, Helsingfors
www.manniskorattscentret.fi